1/2016 19. ročník cena 40 Kč

PODŘÍ

ČASOPIS OBYVATEL HORNÍ ODRY

Z obsahu:

Revitalizace Sedlnice
Pramen řeky Odry po roce 1947
Velká Střelná
Tollichstein, Slibová skalka, Jestřábí skála
Příběh Galerijní ulice

POODŘÍ – časopis obyvatel horní Odry

www.casopispoodri.cz

Vydává Společnost přátel Poodří (IČ: 64627870) ve spolupráci se ZO ČSOP Odry, ZO ČSOP Jeseník nad Odrou, Správou chráněné krajinné oblasti Poodří a Svazkem obcí Region Poodří.
Redakční rada: Ing. Radim Jarošek, Ing. Petr Lelek, Lumír Kuchařík,
Ing. Alena Malíková, MVDr. Kateřina Křenková, Mgr. Ivan Bartoš, Jiří Zelený
Adresa redakce: Oblá 11, 709 00 Ostrava – Mariánské Hory
E-mail: radim.jarosek@volny.cz
Počítačová sazba a grafické zpracování: Aleš Luzar
Tisk: Printo spol. s r. o., Ostrava
Vydávání povoleno Ministerstvem kultury ČR, registrační číslo: MK ČR E 12812
ISSN 1803-2338
Vychází dvě čísla ročně.
Cena jednoho čísla: 40 Kč, předplatné: 80 Kč
Objednávky předplatného na adrese redakce.
XIX. ročník, č. 1/2016

Titulní strana obálky: Návštěvník Galerijní ulice v Jistebníku (Foto Jan Lipina).
Tato strana: Olšina pod terasou v přírodní rezervaci Přemyšov se stagnující vodou lemovanou ostřicí oddálenou (*Carex remota*). Foto Věra Koutecká.

Ceník reklamy v POODŘÍ

Umístění na 3. nebo 4. straně obálky (černobílá) formát: A4 – 10 000 Kč, A5 – 5000 Kč, A6 – 2500 Kč
Redakce si vyhrazuje právo na odmítnutí požadavku na reklamu, úpravu ceny (např. při opakované reklamě ve více číslech apod.) resp. řešení formou protislužby (např. propagací POODŘÍ v jiném periodiku).

Redakce děkuje za finanční příspěvek na tisk tohoto čísla:

- Obcím Albrechtičky, Bartošovice, Bernartice nad Odrou, Hladké Životice, Jakubčovice nad Odrou, Jeseník nad Odrou, Kunín, Polanka nad Odrou, Proskovice, Pustějov, Stará Bělá, Stará Ves nad Ondřejnicí, městysu Suchdol nad Odrou, městu Odry.
- Všem čtenářům, kteří přispěli jakoukoliv částkou nad předplatné.

Obsah

Geologické poměry okolí kopce Cihelňák u Kunína 4
Daniel Kletenský, Bronislav Novosad

Vegetace přírodní rezervace Přemyšov po dvaceti letech 6
Věra Koutecká

Ve stopách času… reportáž zcela realistická 9
Štěpán Neuwirth

Revitalizace Sedlnice 13
Radim Jarošek

Ryby revitalizované Bílovky v CHKO Poodří 16
Bohumír Lojkásek, Radim Jarošek

Ochrana mokřadů a stepí pozemkovými spolky 18
Lumír Kuchařík

Pramen řeky Odry – historie po roce 1947 20
Jan Jeniš

Prameniště Bezedná u Hůrky 24
Petr Dobeš

Jak se dělá divadlo v Poodří 24
Karel Franczyk

Velká Střelná (Gross Waltersdorf), kolonie Pivovarský kopec (Bräuerberg, též Bělidla), Hühnerberg a Břidlicové lomy (Schieferwerke), samoty Střelenský mlýn (Waltersdorfmühle), Grundmühle, Lesní zámek (Bores) a Růžová zahrada (Rosengarten) 30
Jana Krejčová

Tollichstein, Slibová skalka, Jestřábí skála 54
Daniel Říčan

Piaristický novic Silverius 64
František Všetička

Hladké Životice a železnice 65
Alena Borovcová

Stavební detaily ze zámku Jeseník nad Odrou v ostravském depozitáři 73
Lucie Augustinková

Příběh Galerijní ulice 75
Jan Lipina

Činnost Regionu Poodří v 1. pololetí roku 2016 79
Kateřina Křenková

Počasí prvního pololetí roku 2016 80
Petr Dobeš

Malá slavnost u pramene Odry 81
Radim Jarošek

Jistebnická vrbová alej 84
Radim Jarošek

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

dovolte na úvod pár otázek – zdalipak znáte přírodní rezervaci Přemyšov, vrch Cihelňák u Kunína, Galerijní ulici v Jistebníku nebo Tollichův kámen? Navštívili jste pramen Odry? Znáte historii Velké Střelné, jakubčovického lomu nebo železniční zastávky v Hladkých Životicích? Zajímá vás život ochotníků v Poodří? Prošli jste se kolem revitalizované Sedlnice nebo Bílovky?
Pokud ne, a chtěli byste se dozvědět více a mnoho dalšího, přijměte pozvání na stránky prvního čísla devatenáctého ročníku časopisu.

Radim Jarošek

Geologické poměry okolí kopce Cihelňák u Kunína

Daniel Kletenský, Bronislav Novosad

Kopec Cihelňák (kóta 288,6 m n. m) se nachází zhruba 800 metrů západně od obce Kunín. Jak sám název napovídá, kopec Cihelňák má spojitost s kdysi prosperujícím cihlářským průmyslem. Ložisko sprašových hlín jižně od Cihelňáku bylo totiž v minulosti těženo jako cihlářská surovina. Cihelňák je významný nejen cihlářskou minulostí, ale i zajímavou geologickou stavbou.

Při pohledu z vrcholu Cihelňáku směrem do údolní nivy mnohé překvapí jeho morfologická členitost. Svahy jsou poměrně strmé, kóta výrazně převyšuje údolní nivu – až o 45 metrů. Morfologická nápadnost Cihelňáku je dána geologickou stavbou předkvartéru.

Dříve než přistoupíme k popisu geologických poměrů Cihelňáku, stručně si nastíníme geologický vývoj širšího území. Nejnovější informace o geologickém vývoji a geologické stavbě studovaného území uvádí Gilíková et al. (2007). Přehledná geologická mapa je uvedena v barevné příloze.

Informace o nejspodnějším strukturním patře studovaného území jsou známy z hlubokých vrtů prováděných v širším okolí. Krystalinický fundament se nachází v hloubce více než 1,5 km a je tvořen přeměněnými horninami brunovistulika.

Geologický vývoj v paleozoiku začal usazováním kontinentálních pískovců, arkóz a slepenců. Následovala sedimentace karbonátů devonu, patřících k vývoji Moravského krasu, která proběhla v teplém, mělkém moři, na šelfech a v lagunách. Sedimentace karbonátového vývoje pokračovala v širším území až do karbonu (spodní visé), kdy došlo ke změně sedimentace, a tím i k výrazným změnám litologie ukládaných sedimentů. V důsledku kolize kontinentálních bloků a vlivem činnosti turbiditních proudů došlo k sedimentaci až několika kilometrů mocných uloženin především pískovců, drob, slepenců a břidlic hradecko-kyjovického souvrství.

Druhohorní vývoj pokračoval od křídy usazováním pískovců, jílovců, slepenců a vápenců, avšak desítky až stovky kilometrů jihovýchodně od nynějšího místa uložení. V křídě a paleogénu byl sedimentační prostor vnější skupiny flyšového pásma rozčleněn na dvě dílčí pánve, slezskou a podslezskou. Ve slezské pánvi byla sedimentace doprovázena intenzívním vulkanismem. Skrze sedimentární formace z hloubky pronikalo magma, které vytvářelo ložní žíly, docházelo k výlevům láv a k explozi pyroklastik. V podslezské pánvi, do které proniklo moře z tethydního prostoru ve svrchní křídě, převládala sedimentace frýdeckého souvrství. V závěru svrchní křídy, případně až v paleocénu ji vystřídala hlubokovodní sedimentace s převahou jílovců frýdlantského souvrství.

Horniny flyšového pásma byly za alpínské orogeneze v paleogénu až miocénu vrásněny, odloučeny od podkladu původního sedimentačního prostoru a ve formě příkrovu nasunuty od JV na platformní předpolí. Pod zátěží sunutých flyšových příkrovů došlo k prohnutí okraje platformy a k založení karpatské předhlubně. Do nově vytvořeného sedimentačního prostoru proniklo moře až koncem spodního miocénu, kdy se uložily písky a jíly.

Ve středním pleistocénu území dvakrát zasáhl kontinentální ledovec, který zde zanechal souvrství písků, jílů a štěrkopísků. Koncem pleistocénu probíhaly fluviální a eolické procesy a v holocénu docházelo také k zintenzívnění svahových procesů, které vedly ke vzniku plošně rozsáhlejších svahovin a lokálně i sesuvů. Během holocénu docházelo k postupnému vyplňování dnešního údolí kolem vodních toků povodňovými hlínami.

Jak je uvedeno výše, morfologická nápadnost Cihelňáku je dána geologickou stavbou předkvartéru, a to spodnokřídovými horninami slezské jednotky a horninami jednotky podslezské z období svrchní křídy až eocénu.

Slezská jednotka je zde zastoupena **hradišťským souvrstvím** ve vývoji godulském. Souvrství je zde reprezentováno jediným výchozem, a to na západním svahu (lokalita č. 1 v mapě v barevné příloze). Jedná o silně zvětralé žlutošedé až okrové, vápnité, hrubě zrnité pískovce až arkózy (foto č. 1 v barevné příloze).

Odkryv hradišťského pískovce na severozápadním svahu Cihelňáku (Foto D. Kletenský).

Hradišťským souvrstvím proniká vyvřelina, která spolu s kontaktní metamorfózou vytváří morfologicky odolný a nápadný tvar Cihelňáku. Z vyvřelých hornin se zde vyskytuje **pikrit** (lokalita č. 2 v barevné příloze), který je odkryt v drobném výchozu na severním úbočí. Jedná se o horninu světlé až tmavě zelenou, drobnozrnnou, s karbonátovými

mandlemi (foto č. 2 v barevné příloze). Výchoz je velmi silně zvětralý. Skácelová a Palenský (2009) zmiňují kromě silně zvětralého pikritu i drobný výchoz těšínitu.

Výchoz pikritu na severním svahu Cihelňáku (Foto Daniel Kletenský).

Jednotka podslezská je nasunuta k SZ na neogén čelní karpatské předhlubně. Čelo nasunutí se směrově a zhruba i polohově shoduje se směrem okraje údolní nivy řeky Odry.

Podslezská jednotka je zde zastoupena frýdeckými vrstvami a frýdlantským souvrstvím (Eliáš, 1998, Menčík et al. 1983).

Sedimenty **frýdeckých vrstev** pravděpodobně vystupují v drobném výchozu v jihozápadní, zalesněné části Cihelňáku (lokalita č. 3 v mapě v barevné příloze). Tyto vrstvy tvoří šedé až šedohnědé vápnité jílovce až prachovité jílovce a šedé až šedomodré, jemně až středně zrnité vápnité pískovce s pozitivním gradačním zvrstvením a laminací. Přítomny jsou také tělesa slepenců (foto č. 3 v barevné příloze). V tělesech vápnitých jílovců a vápnitých pískovců se nacházejí zkameněliny – úlomky schránek mlžů, korálů, mechovek apod. (foto č. 4 a 5 v barevné příloze). Zastoupeny jsou také stopy po činnosti organismů, tzv. ichnofosilie (foto č. 6 v barevné příloze).

Odkryv frýdeckého souvrství v zalesněném svahu. Velikost 2 x 2 m (Foto Daniel Kletenský).

Sedimenty **frýdlantského (dříve podmenilitového) souvrství** nejsou v řešeném území odkryty. Byly pouze zastiženy vrtem SA-9 situovaným na východním okraji Kunína, kde se šupinovitě zastupují se sedimenty frýdeckých vrstev. Mocnost této šupinovité stavby v okolí Kunína je asi 233 m. Litologicky se jedná zejména o pelitické horniny: šedé až hnědošedé, proměnlivě vápnité jílovce až jílovce, místy skvrnité s prachovci a světle šedými jemně zrnitými vápnitými pískovci.

Kvartérní sedimenty jsou vyvinuty v poměrně velkých mocnostech. Bázi tvoří poloha pleistocenních hrubých **fluviálních písčitých štěrků** o velikosti valounů okolo 15–20 cm. Jejich nadloží tvoří poloha **jílů a vápnitých jílů a písků sálského zalednění** s obsahem nordického materiálu (granitoidy, baltské červené pískovce, pazourky). Kvartérní komplex je uzavřen polohou **sprašových hlín** o mocnosti do 5 metrů, které v konečné fázi modelovaly jinak značně exponovaný povrch starších glacigenních a fluviálních komplexů. Severní, západní a jihozápadní svahy Cihelňáku pak pokrývají **deluviální (svahové) hlinitopísčité sedimenty** vzniklé resedimentací především ledovcových sedimentů a částečně zvětralin předkvartérních hornin. Vlastní akumulace kvartéru je silně narušená a zastřená provozem staré cihelny a výstavbou rozsáhlého zemědělského závodu na jejím místě.

Historie těžby cihlářských surovin

S historií obce Kunín bylo po dobu takřka 300 let spojeno cihlářství. Bylo to dáno dostatkem kvalitní suroviny – **sprašové hlíny** – a také blízkostí Severní dráhy císaře Ferdinanda, ale hlavně stavbou železniční tratě z Nového Jičína do Suchdolu nad Odrou.

Takzvanou „Panskou cihelnu“ nalezneme již na mapách I. vojenského mapování (1764–1768), kde je označena počátečními písmeny Z: h: (Ziegelhütte neboli cihlářská huť). První psaná zmínka, pocházející z matriky narození je však starší, a to z roku 1717 a 1729, kdy byli pokřtění synové cihlářů: 25. června 1727 Joseph Andreas, syn Andease Bockhse, cihláře (biller Ziegler) a jeho manželky Anny a 22. prosince 1729 Joseph Loeopold, syn Bartlomea Schwagera – cihláře (Zieglera) a jeho manželky Evy.

Na indikační skice z roku 1833 je již zákres Ziegelhütte.

Modernizace výroby cihel probíhala dosti často, ale výraznější technologické změny jsou spojeny až s rodinou Bauerů, která vlastnila velkostatek Kunín v letech 1895–1945, jehož součástí byla i cihelna. V archivu v Olomouci jsou dochovány technické výkresy, které dokumentují změny a modernizaci továrny, jejíž součástí byla od roku 1913 i železniční vlečka s lokomotivou 310.910 „Kunewald“ (přeznačenou na 310.0138).

Po roce 1945 se majiteli stávají Moravskoslezské cihelny, národní podnik se sídlem v Hodoníně.

Pohled na cihelnu z roku 1932 (Archív Bronislava Novosada).

Ke změně vlastníka došlo ještě několikrát. V roce 1954 je provoz, který má název „Kunín II“, rekonstruován, ale v roce 1968 dochází ke zrušení výroby a celý provoz je srovnán se zemí a na jeho místě je vybudována drůbežárna. Pomístní název Panská cihelna se natolik vžil, že i drůbežárna je spojována s panskou cihelnou a říká se jí „Drůbežárna v panské“.

Geologická mapa a další fotografie – viz barevná příloha.

Použitá literatura

ELIÁŠ, M. (1998): *Sedimentologie podslezské jednotky*. 1. vyd. Český geologický ústav. Brno.

GILÍKOVÁ, H. et al. (2007): *Vysvětlivky k základní geologické mapě ČR 1: 25000, list 25-122 Suchdol nad Odrou*. Česká geologická služba. Brno

MENČÍK et al. (1983): *Geologie Moravskoslezských Beskyd a Podbeskydské pahorkatiny*. Ústřední ústav geologický. Praha

NOVOSAD, B. (2002): Dobře utajené koleje do „Panské“ cihelny v Kuníně. *POODŘÍ*, č. 4.

SKÁCELOVÁ, Z.; PÁLENSKÝ, P. (2009): Svědectví o křídovém vulkanismu v Poodří. *POODŘÍ*, roč. 12, č. 1, s. 4–6.

Vegetace přírodní rezervace Přemyšov po dvaceti letech

Věra Koutecká (text a foto)

Přírodní rezervaci (PR) Přemyšov najdeme na okraji Ostravy na pomezí Svinova a Polanky proti průmyslovému areálu (Strabag, bývalý Kovošrot – nyní TSR), od něhož odděluje chráněné území jen pruh silnice Svinovské. A nejen to – areál Strabag zasahuje i za ni a využívá pro skládkování také dříve zavezený prostor v severovýchodní části mokřadní lokality. Ještě počátkem 90. let 20. století se totiž předpokládalo, že do rovinatých částí území bude po železniční vlečce navážena hlušina z Dolu Jan Šverma II ve Svinově – počitek zde leží dosud. Důl Jan Šverma se ale stal první ostravskou šachtou, v níž byla ukončena těžba (1992); v roce 2001 byla v Přemyšově vyhlášena přírodní rezervace o rozloze necelých 31 ha.

Chráněna je levobřežní terasa řeky Odry členěná erozními rýhami, jež tvoří ve svahu terasy příčná údolíčka se strmými svahy, a vytéká z ní na dvacet pramenů, jejichž voda pod terasou stagnuje – vznikly tak mokřady s různě velkými vodními plochami.

Zavezení části rovinatého území pod terasou a přehrazení nivy tělesem silnice a průmyslové zóny, znemožňující volný pohyb vody (niva je za průmyslovým areálem navíc protnuta i náspem železnice Bohumín – Přerov), přispělo paradoxně k rozrůznění stanovištních podmínek a vzniku neobvyklé pestrosti biotopů na poměrně malé ploše.

Význam území je umocněn jeho izolací od dalšího přírodního prostředí – kromě komunikací a průmyslového areálu na východní straně, které rezervaci oddělují od široké nivy Odry (na úroveň Přemyšova zasahuje CHKO Poodří s přírodní rezervací Polanský les) – je obklopeno rozsáhlým komplexem orné půdy a na severu i několika domky. Chráněné území tak představuje refugium pro řadu druhů rostlin i živočichů.

V POODŘÍ 3/1999 jsme s Mojmírem Foralem uveřejnili příspěvek o Přemyšovu na základě průzkumů z let 1996–1997, které se staly podkladem pro vyhlášení zvláště chráněného území. Tento článek srovnává současný stav vegetace lokality s obdobím před dvěma desetiletími.

V rezervaci se vyvinulo na třicet rostlinných společenstev: asi dvě třetiny prostoru pokrývají porosty převážně listnatých dřevin – od vrbových křovin svazu *Salicion cinereae* a mokřadních olšin svazu *Alnion glutinosae* v podmáčených místech se stagnující podzemní vodou, přes lužní lesy údolních poloh a pramenišť (střemchové olšiny a jaseniny) asociace *Pruno-Fraxinetum* na mokrých stanovištích s pohybující se podzemní vodou, až po lipové dubohabřiny asociace *Tilio-Carpinetum* na sušších svazích terasy.

Před vyhlášením rezervace se ve zdejších lesích hospodařilo pasečně, do mokřadních částí byly naváženy odvozní linky i z demoličního odpadu, těžba postupovala zvl. od severu k jihu. V době, kdy jsme prováděli průzkumy, hrozilo vykácení krásného porostu tehdy asi 80 let starých olší za navážkou Strabagu. Těžbu se však podařilo zastavit a stromy, z nichž řada je doupných, stojí dosud a poskytují útočiště mnoha druhům živočichů. Také některé cesty z cihel aj. nepůvodního materiálu byly po vyhlášení rezervace odvezeny a na jejich místě vznikly zatopené močály, jež obsadily mj. stovky blatouchů bahenních (*Caltha palustris*). Pokud přijdeme do rezervace počátkem dubna, můžeme se pokochat žlutí jejich květů vetknutou do bělostné záplavy řeřišnice hořké (*Cardamine amara*), která dominuje podrostu olšin právě koncem období kvetení blatouchů. Les vypadá jako znovu zasněžený a navíc se vůkol line jemná vůně.

Po odkvětu řeřišnice se zvl. v okolí pramenů objeví počátkem máje další bělostný háv – tentokrát česneku medvědího (*Allium ursinum*), jehož dominantní aspekt je typický pro tvrdý luh asociace *Querco-Ulmetum* v CHKO Poodří. V Přemyšově česnek lemuje prameny na terase, do olšin se stagnující vodou nesestupuje.

Staré olše lepkavé (Alnus glutinosa) poskytují biotop řadě živočichů, navíc jsou dekorativním prvkem nekáceného lesa.

Olšiny jsou také biotopem vzácného druhu kapradiny – kapradiníku bažinného (*Thelypteris palustris*), jehož početná populace se vyvinula v jižní části rezervace.

Na otevřených plochách tvoří rostliny plynulý přechod od vegetace vodní a bažinné přes společenstva rákosin a vysokých ostřic až po louky vlhkých stanovišť.

V nezastíněných vodních plochách najdeme druhy svazů *Lemnion minoris*, *Nymphaeion albae*, *Magnopotamion* a *Parvopotamion,* kam náleží např. drobné okřehkovité rostliny, jež v létě vytvářejí na stojatých vodách zelené pokryvy, ale i porosty s leknínem bílým (*Nymphaea alba*) – v Přemyšově pouze jeden trs (dříve zde rostly lekníny dva, jeden si přesadili do velké nádoby u vrátnice Kovošrotu – ta je ale několik roků vyschlá a rostlina bohužel uhynula).

Dalším nápadným druhem je kotvice plovoucí (*Trapa natans*), kterou známe z Poodří z některých rybníků, z nichž bývá v době největšího rozvoje dokonce i odstraňována. V Přemyšově roste v jezírku u silnice v jižní části lokality. Při povodni v roce 1997 byla zaplavená i nivní část Přemyšova, kotvice povodňová vlna strhla a odnesla. Další rok byla hladina jezírka prázdná, v následujících letech se ale několik růžic zase objevilo; nyní kotvice pokrývá skoro celou hladinu nádrže.

V jezírku za navážkou Strabagu se můžeme pokochat v současnosti zřejmě jedinou populací

V zamokřených částech je louka nahrazována mokřadem s orobinci, vysokými ostřicemi a mladou olšinou.

ozdobné žebratky bahenní (*Hottonia palustris*) na území Ostravy. Záplava fialových květů žebratek spolu se zářivými květy kosatce žlutého (*Iris pseudacorus*) poskytuje v polovině května podívanou nevšední krásy (kosatců roste v Přemyšově několik stovek, jedná se o jednu z nejpočetnějších populací v oderské nivě).

Společenstva rákosin svazu *Phragmition australis* – k běžným zástupcům náleží rákos obecný (*Phragmites australis*), zblochan vodní (*Glyceria maxima*) nebo orobinec širokolistý (*Typha latifolia*) – se střídají s porosty vysokých ostřic. K nejpočetněji zastoupeným náleží ostřice pobřežní (*Carex riparia*), ale najdeme zde i další druhy (celkem 14), z nichž vzpomeňme alespoň o. nedošáchor (*C. pseudocyperus*), jež je dekorativní na převislých stopkách visícími světle zelenými klásky (u jezírka s kotvicí tvoří podél silnice nepřehlédnutelné špalíry).

Stejnorodost porostu ostřice pobřežní je místy narušena vysokými kruhovitě se rozkládajícími trsy ostřice vyvýšené (*C. elata*). Tento druh se v 90. letech vyskytoval v mokřadu u Strabagu jen sporadicky, každoročně sleduji jeho postupné šíření – v současnosti už několik desítek až metr vysokých „stoliček“.

Kosené louky jsou v Přemyšově udržovány na severním okraji a ve střední části. V podmáčených místech se jedná o louky pcháčové svazu *Calthion palustris*, poněkud výše louky psárkové svazu *Alopecurion pratensis* a na svahu terasy i louky ovsíkové svazu *Arrhenatherion elatioris.* Je zajímavé sledovat postupné změny vegetace ve střední části území, kde dochází ke zvyšování vlhkosti, vzniká zde další vodní plocha a rozšiřuje se bažinná a mokřadní vegetace na úkor kosených lučních formací.

A kolik druhů rostlin bylo v Přemyšově zjištěno? V 90. letech to bylo 317 druhů, což představuje jedno z floristicky nejpestřejších území v Poodří (pro srovnání: v nedaleké PR Rezavka jsem průzkumem v r. 2015 zjistila 352 druhů, tato PR má rozlohu přes 80 ha a více rostlin náleží mezi nepůvodní nebo ruderální, jež sem pronikají zvl. z okolních skládek nebo komunikací).

Mezi zvláště chráněné náleží v Přemyšově pět rostlin (kapradiník bažinný, kotvice plovoucí, leknín bílý, sněženka podsněžník, žebratka bahenní). O většině chráněných druhů jsme si pověděli výše, jen o sněžence ne. Sněženka podsněžník (*Galanthus nivalis*) je typickým druhem jarního aspektu

velké části CHKO Poodří, v Přemyšově je ale její populace nepatrná, pouze několik trsů v lese v severní části území (patrně sekundárního původu z přilehlé zahrady – obdobně se do Přemyšova rozšířily např. i narcisy).

A jak se na všechny uvedené zajímavosti podívat? Čtenáře, kteří jsou zvyklí chodit po turistických značkách nebo alespoň cestách či pěšinách, bohužel musím zklamat. Přemyšovem prochází příčně jediná úvozová cesta, která propojuje ul. Svinovskou na východní straně (vyúsťuje na ni na jižní straně louky jižně od autobusové zastávky Kovošrot) s polní cestou západně od rezervace. Z této cesty se ale mnoha zajímavostmi rezervace nepokocháme. Ze silnice Svinovské si můžeme prohlédnout jezírko s kotvicí a leknínem nedaleko Kovošrotu (jižně od zmíněné příčné cesty), k dalším pokladům ale cesty nevedou. Jak žebratkové jezero, tak olšina s kapradiníkem jsou dostupné pouze terénem s nezpevněným povrchem bažin a mokvavým černým bahnem. Chodit se dá po padlých kmenech či větvích, které jsou ale ne vždy propojené. Nejlepšími vodítky jsou chodníčky srnek, které svůj domov znají a vědí, kudy projít s málo namočenými kopýtky. A tak zůstává přemyšovská rezervace jedním z nejméně navštěvovaných chráněných území na Ostravsku, jež kromě lidské legislativy chrání i příroda sama.

Další foto – viz barevná příloha.

Ve stopách času... reportáž zcela realistická

Štěpán Neuwirth

…každý z nás prochází životem, který nám byl dán k dispozici. Můžeme svůj čas prožít různě: činorodě, odevzdaně, dobře, špatně – nebo jej doslova protrpět. Jak ho prožívají myslivci – tedy ti opravdoví, zapálení, kteří přírodě a veškerému životu v ní odevzdávají to nejlepší, co v nich je? Za nějaký čas to bude pětapadesát let, kdy jsem se stal myslivcem po právu. Jenže díky svým příbuzným jsem chápal přírodu a s ní spojenou myslivost daleko dříve před dovršením dospělosti. Ohlédnu-li se přes rameno, vidím tři čtvrtiny století (polovina dvacátého a začátek jedenadvacátého) a v této časové výseči pak všechny proměny krajiny i – lidské společnosti.

Padesátá léta dvacátého století, čas mého jinošství, poznenáhlého přechodu z dětství do času dospívání. Místo děje – rodná vesnice Polanka nad Odrou, která je zasazena do krajiny řeky Odry. Louky této říční scenérie hýří barvami od jara do podzimu. Lipnice, bojínek, chrpy, kohoutky, zvonky, lilie zlatohlavé… Krajina rybníků a šumícího rákosí. Krajina lužních lesů s převládajícími duby, jasany, lípami, habry. Odra kroutící se nivou svými meandry, řeka s hlubokými zátočinami, stříbřitými brody, splavným řečištěm všude tam, kde se jí dařilo téci rovně, pomalu, klidně. Její přítoky: Lubina, Ondřejnice, Bílovka, Polančice – ukázka čistoty vodstva, v němž se to hemží rybami, raky, užovkami, žábami... Ještě nejsou vzácní pstruzi potoční, ještě v horních tocích těchto říček žijí lipani, dole pak válcovití tloušti, dravé štiky, zlatozelení líni, okouni, cejni, nenasytní ježdíci, tajemní úhoři, barevní pískoři… A všude kolem divocí králíci, zajíci, koroptve, vzácně srnčí. V loukách je slyšet skřehotavé volání chřástala. Nad lesy a poli mračna divokých holubů, večer co večer stovky netopýrů, s nimiž mohou v počtech soupeřit jen kachny všech možných druhů – chocholačky, čírky modré i obecné, poláci velcí i malí, březňačky, lžičáci, kopřivky. A těch rákosníků, bukačů velkých, kvakošů, volavek popelavých, lysek, potáplic malých i roháčů…

Nejsou vzácní dudkové, brhlíci, sýkory vousaté, uhlířky, moudivláčci, koňadry, modřinky… Hejna sojek, ve vrbinách straky. Na tahu se objeví ostříži, dřemlíci, mandelíci, kolihy velké. Vzácní nejsou hýlové, dlaskové, křivonosky, kvíčaly… V mokřadech podmáčených luk žijí bekasiny otavní. A těch čápů na loukách, když se houfovali na podzim k odletu!

Nelze vyjmenovat vše, co zaujímalo malého kluka od školního věku až do posledního ročníku základní školy, kdy odchází na školu střední. Tam se mu stýská po jestřábech, poštolkách a krahujcích. Vzpomíná na setkání s luňákem červeným, sokolem, kání rousnou. Už nemá tolik času, aby v napájecích stokách rybníků sledoval pohyb ondater, ve sněhu na březích sebemenších potůčků četl toulky tchořů a kolem Odry pak vzácné stopy lišek a vyder. Kuny lesní a skalní, veverky rezavé – potrava elegantních kun, které je pronásledovaly v korunách stromů...

Bylo to mládí přepestré, díky němuž také bohatl duševní život chlapce a jinocha.

Rok 1956. Teplý srpen, je krátce po žních. Úzké role drobných sedláků, kteří ještě uhájili záhumenky, jsou rozděleny podle kultur. Brambory, pásek řepy, pásek mrkve, jetelinka…Na svazích polí jsou louky! To kvůli vodě, aby neodnášela hlínu. Každý sedlák má na svých pozemcích vykutanou díru, z níž těží písek. Tyto „písečníky“ obrůstají chundelatinou ostružiníků s bohatou úrodou přesladkých ostružin. A rostou tam také jablůňky a hrušinky. Někde i třešně. Podél polí se táhnou meze, na nich plané růže, ale především voňavá kola mateřídoušky, jitrocel, pampelišky... Těch bylinek, co tam rostlo! Hlavně díky jim byli zajíci zdraví a – rychlí.

Slunce hřeje až příliš, krajinou prochází pět nimrodů, dva psi a dva – kluci. Jedním – tím vytáhlejším

– jsem já. Poprvé mě vzal strýček na lov koroptví. Všude je těchto nádherných čiřikalek plno. Psi vystavují, padají rány, v nose mám ostrý pach střelného prachu. Po dvou hodinách už nesu strýčkovi plné řemínky. Je to tíha; než je donesu do hospody, kde vládne teta Helena, mám košili propocenou skrz naskrz. Dostávám odměnu: dvě láhve sodovky a dvě housky se salámem. Domů přinesu mamince pět koroptviček. V této sezóně jich polanští nimrodi ulovili na šest set!

Přelom desetiletí. Už strýčka i s tatínkem doprovázím na zaječích honech. Jsou každoročně dva. Jeden v meandrech Odry a Blücherově lese, druhý je kruhový na polích. Listopad a prosinec. Krajina byla pokryta sněhem; v listopadu bylo sněhu tak do půli lýtek, prosinec ještě přidal na výšce. Kolem polních cest byly naváty závěje a v nich měli ušáci své pelechy. Kruhové hony se mi vždy zamlouvaly víc. Zoraná pole se střídala s ozimy. Uprostřed každého kruhu byl nějaký remízek, někdy i dva či tři. Pole se svažovala k drenážním příkopům, tam to bylo nejzajímavější. Než se kruh uzavřel, uběhla hodinka. A pak bílá pláň ožila. Odevšad vyskakovali ušáci, nejprve se houfovali ve středu, ale po prvních ranách se vytvořily zástupy pádící vstříc střelcům. Když měli štěstí a narazili na bouchala, unikla stovka i více zajíců z kola ven. Těch nadávek, hulákání, štěkot psů, salta střelených zajíců! Srdce mi bušilo jako zvon; jak jsem toužil, abych už i já třímal brokovnici a mohl zalícit…

V každém kole se ulovilo až sto padesát krasavců s černými špičkami slechů, dlouhými běhy a srstí bez poskvrny. Na vlečky s gumovými koly se úlovek nakládal po dvaceti na každé žerdi. Statní valaši měli co dělat, aby zvládli hluboký sníh a tíhu ulovené zvěře. Výlož, výřad, radost! Z náprsních kapes střelců byly vytahovány plaskaté lahvičky s voňavým obsahem. Pokud byl uloven bažantí kohout, střelec byl oslavován a už předem pasován na prince; králem lovu byl vždy nimrod, který složil nejvíce zajíců. Na výřadu jich bylo kolem pěti set.

Oheň, borlice, halali. Pak poslední leč. S polévkou a gulášem. Pivo teklo proudem, cinkání přípitků, myslivecký soud, někdy pasování nového adepta na právoplatného myslivce. To už v rohu malého sálu Dělnického domu zaujímali místa muzikanti. Zpívalo se, tančilo, radovalo. Polanští nimrodi byli pohostinní vůči každému, kdo na poslední leč zavítal. Přišly jejich manželky a manželky honců. A známí myslivců a známí honců. Nikdo nebyl zahnán, vykázán. Pospolitost lidí, kteří ještě měli v paměti válečná léta a padlé sousedy, byla posilována otevřeností mysli a vřelostí srdce…

Zimy bývaly kruté. Dvakrát i třikrát týdně jsme roznášeli seno, řepu, pozadek. Do koroptvích krmelečků jsem na sáňkách vozil pytle s plevami promísenými plevelnými zrnky a pozadkem. U každého z nich byl koroptví dýchánek. Tísnilo se tam vždy pár desítek milovaných a obdivovaných koroptviček. „Vidíš, co jich zůstalo," říkával strýček František. „Koroptve se v létě musí krmit olovem a v zimě plevelem. Jinak by jich ubývalo…"

Snad ještě netušil, co přinese kolektivizace. Pomalu mizely meze. Ubývalo písečníků a jeden po druhém byly káceny i remízky. Když se přihlásila léta šedesátá, z hejn koroptví zůstaly žalostné zbytečky, které marně hledaly místo k hnízdění. Zmizely šípky na mezích, zmizely plané jablůňky, zmizely ostružiníky – orientační body pro hnízdící slepičky. Lány se zvětšovaly, koně, kravky a volky nahrazovaly traktory. Klid se z krajiny vytratil, řev motorů drásal uši i – duši!

Psal se rok 1961. Šel jsem vedle strýčka na posledním koroptvím honě. Když jsme končili, měl jsem na řemínkách pouze dvě koroptvičky. „Ty si nechej," řekl strýček. „Jsou poslední, asi už je nikdy lovit nebudeme!"

Měl pravdu.

Pak přišel čas, kdy skončila moje adeptská praxe; složil jsem zkoušky z myslivosti a stal se členem Československého mysliveckého svazu. Do týdne jsem držel v rukou tolik touženou brokovnici. Polanští nimrodi mě vzali mezi sebe. Nelze zapomenout na den, kdy mi byl hospodářem představen celý revír – pěšky jsme ho obešli po hranicích. Hranice svinovská, hranice klimkovická, hranice jistebnická. Mezi Proskovicemi a Starou Bělou tvořila hranici Odra. 1200 hektarů polí, 75 hektarů lesů, 60 hektarů vodních ploch a na třicet hektarů ploch ostatních. Už to nebyla jen nádherná krajina Poodří, ale honitba, kterou budu další desítky let pozorovat očima myslivce a později i očima ochranáře. Kdybych jen tušil, čeho budu svědkem!

Šedesátá léta – kolektivizace v zemědělství nabírá na obrátkách. Lány se zvětšují, záhumenků ubývá a s těmi malými políčky a zbytky mezí také ubývá drobné zvěře. Jen tak mimochodem zaznamenáváme, že zemědělství začíná bojovat s plevely a jinými škůdci pomocí chemie. Ještě nevíme skoro nic o účincích DDT. Ještě netušíme, že polychlorované bifenyly budou časovanou bombou jak pro zvěř, tak i pro lidi. Dostávám za úkol psát kroniku mysliveckého sdružení. Zápis z roku 1969: „Začalo myslivecké jaro, jaro v polním revíru, který je značně poznamenán intenzivní činností novodobých zemědělců. Téměř byly zlikvidovány nádherné remízky, které vysázeli předkové sedláci, protože věděli a znali smysl stromů v krajině; mizí úvozové cesty – po mezích už není památka. Chce-li současný myslivec udržet zvěř v revíru, pak pro ni musí vytvořit podmínky… Nakonec sdělení velmi závažné: V tomto roce se dělí myslivost na českou a slovenskou. To ještě netušíme, že v devadesátých letech se rozdělí na dvě části i republika… (Kronikář teprve dnes může doplnit to, co nesměl zaznamenat v roce 1968, kdy nás přepadla vojska pěti armád. Dodává: „…všichni myslivci obdrželi

Intenzívně využívaná zemědělská krajina, odvodněná, bez zeleně, bez úkrytů pro zvěř... (Foto R. Jarošek).

lístek v pěti jazycích okupačních armád s potvrzením, že se nejedná o kontrarevolucionáře, ale o lovce.“ Komentář mého strýčka: „Než bys ho vytáhl z kapsy, byl bys bradou vzhůru!“)

A v tomto období jsme se jako myslivci dopustili velkého omylu. V daném roce vysazujeme prvních osm tisíc smrčků na půdě ostatní, kterou nám JZD k tomuto účelu uvolnilo. Smrk totiž do naší krajiny nepatřil a patřit nebude. Každý rok však budeme přisazovat po tisících sazenic jehličnanů, jejichž domovem jsou horské polohy od šesti či osmi set metrů nadmořské výšky. Jak budou v našem revíru smrčky růst, tak postupně zlikvidují bylinné patro a s ním úživnost honitby pro pernatou zvěř. Marné jsou pokusy s vypouštěním zakoupených koroptví. Na druhé straně činíme další chybný krok: budujeme dvě odchovny bažantí zvěře. Mění se i charakter rybníků. Rybníkáři vysekávají rákosové a orobincové porosty, vodní hladiny jsou pusté, čisté, vhodné pro chov ryb, ale vodní ptactvo ztrácí krytinu. Stále intenzivnější je i přihnojování rybníků, aby se zrychlil vývoj planktonu. A to ještě není všemu konec. Republika potřebuje devizy, tak část plánovaného odlovu zajíců je splněna odchytem. Protože za zaječky se platí víc než za ramlíky, odesíláme do Francie zejména mateční zvěř. Inu, ještě nedohlédneme za horizont…

Začátek sedmdesátých let je poznamenán dalšími jobovými událostmi. Jaro roku 1970 je mokré, horší však je, že vydatné lijáky vzápětí mrznou. Ztráty mladých zajíčků-březňáčků jsou stoprocentní. Hyne i srnčí zvěř. Polanské zemědělské družstvo už po několikáté otráví silážními šťávami potok Polančici; poprvé se to stalo v roce 1964. Od té doby se pstruhová voda změnila na mrtvou stoku.

Mění se skladba plodin. Pěstují se okurky a zelí. Velké plochy této plodiny pokrývají fólie, které mají zamezit růstu plevele. To se daří, ale po sklizni nechávají novodobí zemědělci roztrhanou fólii na polích. Na plot místního hřbitova přináší jižní vítr kusy fólie, místo posledního odpočinku se tak stává nechtěnou a nevábnou skládkou odpadu. V drenážních příkopech teče močůvka – a zase do Polančice. Zdrojů pitné vody pro zvěř ubývá. Lidé se už neodvažují napít z polních studánek…

Sedmdesátá léta ubíhají ve znamení stále intenzivnějšího ničení životního prostředí. Zdánlivě se to týká zvěře, ale moudrý člověk ví, že si lidé řežou větev, na které sedí sami. Zemědělci v tom hrají prim. Činnost rybníkářů také nese následky, na rybnících je loveno stále méně kachen. Už to nejsou stovky, ale pouze jen desítky… Ubývá zajíců, jen bažantů lovíme pořád dost díky odchovnám. V roce 1972 se na rybnících poprvé

Polní cesta, kdysi by stačila poloviční šířky (Foto R. Jarošek).

objevují kormoráni, ale také labutě a divoké husy. Zřejmě se něco děje v severských zemích, nastává migrace nepůvodních druhů.

Rok 1975; v kronice přibývá tento zápis: „Lov kachen byl celostátně omezen na jeden den v týdnu.“ (Kronikář poznamenává: „Není to řešení příčiny, pouze snaha o eliminaci následků devastace životního prostředí.“)

Každý rok v tomto desetiletí přináší horší zprávy. Pouze jedna má patinu unikátnosti: v roce 1977, kdy náš Český myslivecký svaz slavil 55 let svého trvání, je v polanském revíru uloven první kus černé zvěře. Na konci tohoto desetiletí konstatuje kronikář: „Stavy drobné zvěře neustále klesají. JZD Polanka nad Odrou rozoralo většinu luk. Dokonce v říční nivě – v krajině sněženek a lilií zlatohlavých – začínají zemědělci pěstovat kukuřici. Eroze půdy nabývá na síle. Výřady jsou stále skromnější. Platí to o celé republice. Rybníky jsou téměř bez kachen, na polích ubývá zajíců takřka před očima. Nejsou koroptve, křepelky… Ubývá divokých holubů (inu, začal letecký postřik proti komárům – ve dne – kdy tito krvežíznivci se ukrývají vespod listů, takže chemie pouze zeslabuje skořápky vajec všech ptáků, kteří hnízdí na stromech nivy.) Vytrácejí se chřástalové, divocí králíci byli vyhubeni králičím morem a myxomatózou. Zpěvné ptactvo už také prořídlo, značně…

Stručně: rok 1979 předznamenává fatální změny v zazvěření našich revírů drobnou zvěří.

Léta osmdesátá – to je období, na které vzpomínám se smutkem v duši. Proč? Stačí se začíst do kroniky. V roce 1982 se projevují chyby rybníkářů – přihnojování rybníků a tisícihlavé chovy domácích kachen na hrázích. Organická hmota, ať už původem z výkalů stále větší rybí obsádky, z hnojení a trusu tisíců domácích kachen má za následek přemnožení bakterie botulismu. Na rybnících hynou po stovkách kachny, lysky, rackové. Katastrofální situaci registrují už i média. Pak stojí ještě za to připomenout třeba rok 1989. Cituji: „Leden se projevil jako velmi proměnlivý měsíc. Střídaly se mrazy, sníh, oblevy. Do revíru jsme vyvezli 30 q mrkve pro zajíce, bažantí zásypy jsou plné, ale není koho krmit. V únoru klesá teplota k pětadvaceti stupňům pod nulou. V revíru není pernatá škodná, nemá zde co lovit. Snažíme se pomoci a v čase tomu určeném zakupujeme 500 bažantích kuřat. Docílíme tím především návratu škodné. Drahé krmení!

Podzimní hony nám předloží realitu: Ulovíme 68 zajíců – z toho 52 odchytem. Dále 91 bažantích kohoutů a 75 kachen…

Myslivci se snaží pomoci krajině i zvěři všemi silami a prostředky. Rozšiřují zvěřní políčka, vypouštějí bažanty, kachny i zajíce z umělých chovů. Všude, kde se dá, zakládají nové remízky – bohužel smrkové! Hodně věří, že společenské změny po 17. listopadu 1989 budou ku prospěchu i přírodě. Je to však strašlivý omyl. Přelud. Sen, který trvá jen krátce. Demokracie uvolňuje ruce vlastníkům půdy. Zbavují se jí, prodávají, aby konečně zúročili práci předků. Do krajiny stále dál a dál proniká zástavba – říká se tomu paneláky naležato. Jako houby po dešti přibývají průmyslové zóny. Developeři odmítají využívat tzv. brownfieldy, tedy místa, na nichž stojí hroutící se stavby hal a domů, které majitelé opustili z různých důvodů. Přibývají stovky kilometrů nových komunikací. Vstupujeme do Evropy ničením vlastní krajiny. Vše ve jménu ekonomického rozvoje. (Spíše ku prospěchu zbohatlíků, kteří neberou ohled na nic. Ani na budoucnost dalších generací.)

Devadesátá léta přinášejí změny i mysliveckého zákona. (A také je v roce 1991 vyhlášena Chráněná krajinná oblast Poodří a v jejím celku vzniká Národní přírodní rezervace Polanská niva.) Výkon práva myslivosti je spojen s vlastnictvím půdy. Zakládáme honební společenstvo, vzniká nové myslivecké sdružení. Jak ubývá drobné zvěře, zvyšují se počty spárkaté. Inu, lány kukuřice a ještě větší lány řepky olejné tomu napomáhají. Zvyšují se počty ulovených divočáků. Zemědělci jim nabídli skutečně ideální prostředí pro obživu, úkryt a množení. Mění se charakter počasí. Je větší sucho, čas od času udeří příroda vodou. Jako v roce 1997. Prší vytrvale déle než týden. Krajinou Poodří se prožene zničující povodeň. Škody na zvěři i majetku jsou ohromné. V tomto roce na polích ulovíme jen 8 zajíců. Bažanta ani jednoho. Zato lišek je na výřadu 18. O rok později je v revíru uloveno pětadvacet lišek! V roce 2000 odlovíme 20 lišek. V roce 2006 je na výřadu už 23 lišek. Zajíce nelovíme! Predátorů přibývá, jedním z nových je psík mývalovitý. Vypouštíme kachny z umělého chovu. Ani tam nenacházíme radost, protože většina díky botulismu opět uhyne.

Zápisy do kroniky jsou stále pochmurnější. Optimismu nemáme nazbyt. První desetiletí po roce 2000 nás, myslivce, jen utvrzuje v přesvědčení, že společnost se od přírody odklání stále víc. Oficiální statistiky naše obavy potvrzují. Od roku 2000 do roku 2012 bylo zničeno 53 254 hektarů nejlepší orné půdy. Každý den se zastaví vším možným

i nemožným 12 až 15 hektarů půdy, která by měla živit nás a naše potomky. Jako výkřik do prázdna zazní z úst odborníků: „Arabové jsou si vědomi ceny půdy, a proto ji skupují. My, Češi, ji ničíme zcela vědomě!“

Rok 2015. Listuji ve statistických údajích. Mimo jiné objevují tuto zprávu: V roce 1973 na jednu ulovenou lišku připadalo 54 ulovených zajíců. V roce 2003 na jednu ulovenou lišku připadlo pouze 0,6 zajíce. Dále statistika uvádí: V roce 2013 bylo v České republice uloveno jen 37 tisíc kusů zajíce polního. Jsme na dně!

Nedivím se tomu zoufalému výkřiku. Vždyť v roce 1970 bylo uloveno 750 tisíc zajíců a jeden milion bažantů.

Stavy koroptví jsou zdecimovány. Z mnoha milionů kusů, které oživovaly naši krajinu ještě v padesátých letech, bylo v roce 2004 napočítáno 83 tisíc a v roce 2015 už jen pouhých 30 tisíc kusů.

Zvěř díky hospodaření zemědělců a obecnému přístupu společnosti k přírodě prožívá svůj holocaust. Ekonomika vládne světu i naší republice. Ve jménu vyšší prosperity ničíme to, co je nenahraditelné, bez čehož není myslitelná budoucnost nás, lidí. Společnost ignoruje prostý fakt: ničením pestrosti druhů připravuje svůj zánik!

V Berlíně na jednom sympoziu vystoupila se svým hodnocením lidské činnosti, lidských vztahů, lidské dravosti a nenasytnosti paní Mallence Bart-Williams, černoška původem ze Sierry Leone, která své vzdělání získala na nejlepších světových univerzitách. Dovolím si citovat závěr jejího vystoupení: „…V přírodě však platí, že jakýkoliv druh, který nadměrně loví, anebo nadměrně využívá zdroje, na kterých je při své obživě závislý, přírodní selekce tohoto predátora dříve či později vyřadí.“ Konec citace.

Celý svůj život jsem věnoval přírodě svou pozornost, úctu a – lásku. Proto jsem shrnul svá pozorování a názory do této realistické reportáže, aniž bych si dělal naději, že bude faktům v ní zveřejněným věnována pozornost – kromě myslivců – také vládnoucí vrstvou. Ta žije jinými problémy, aniž by si byla vědoma své odpovědnosti za přehlížení problému stěžejního, na němž závisí lidská budoucnost.

Polanka nad Odrou, leden 2016

Revitalizace Sedlnice

Radim Jarošek (text a foto)

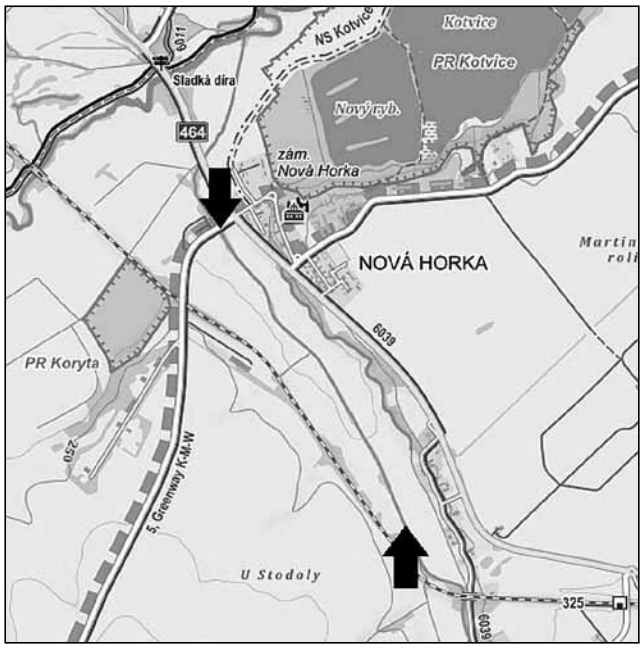

Černé šipky vyznačují revitalizovaný úsek Sedlnice (mapový podklad: www.mapy.cz).

Prvním tokem, který byl v Poodří revitalizován, byla Bílovka, o které jsme psali v čísle 2/2013. Nezůstala sama, neboť v minulém roce k ní přibyla další říčka – Sedlnice pod obcí Sedlnice v délce 1 680 m.

Investorem bylo podobně jako v případě Bílovky Povodí Odry, státní podnik; zdroj finančních prostředků byl rovněž tentýž – Operační program Životní prostředí.

Sedlnice má poněkud jiných charakter než Bílovka, sklon údolí je větší, a proto neteče pomalu v loukách, ale její proud je rychlejší a místy připomíná spíše podhorskou bystřinu. Teprve v dolní části, kde vstoupí do široké nivy Odry v CHKO Poodří, se rychlost proudu zpomaluje, až předá své vody pod jezem ve Studénce řece Odře.

Tato dolní část však nebyla součástí revitalizace – dochází zde k postupné renaturaci jejího koryta, jinými

Horní přechodový úsek mezi původním a revitalizovaným korytem. Pohled po toku – vlevo nové koryto, které je v těchto místech zpevněné ve dně kamenným záhozem a na březích rovnaninou. Vpravo od něj vybíhá podél linie stromů již zasypané původní přímé koryto (jeho stopa přibližně odpovídá stínu pod svahem). K zásypu bylo využito místního materiálu z výkopů.

Prostor původního koryta toku posloužil k vytvoření celkem 10 vodních tůní. Tůně jsou různě hluboké, mají nezpevněné břehy s proměnlivým sklonem. Nejsou propojeny s tokem a budou vhodnou lokalitou pro rozmnožování a život obojživelníků. V jejich okolí byla provedena probírka porostů tak, aby došlo k prosvětlení vodní hladiny.

slovy přímé koryto se samovolnou erozí a akumulací nánosů mění v meandrující říčku s různorodými sklony břehu, šterkopískovými lavicemi v řečišti, prostě takovou říčku, jaká odpovídá přirozeným podmínkám. Bude to však dlouhodobý proces, protože dynamika proudu je zde malá.

Celkový pohled na říční pás proti proudu – vlevo zůstaly zachovány dřívější, především vrbové, břehové porosty. V širokém, zatravněném údolí miskovitého tvaru se vine Sedlnice, pomístně byly vysazeny skupiny dřevin dobře patrné podle stabilizačních kůlů. Sířka pásu je v průměru 50 m.

V úseku výše od mostu silnice od Nové Horky do Bartošovic bylo rozhodnuto, že bude provena stavební revitalizace obdobně napřímeného (regulovaného) toku, jejímž cílem bylo nastartování přirozeného vývoje. Stav, který uvidíme na dalších fotografiích je tedy teprve počáteční, necelý rok po kolaudaci a jistě bude zajímavé sledovat, jak se bude řečiště Sedlnice měnit a vyvíjet. Revitalizace, tedy znovuživení, je proces dlouhodobý a stavební úpravy jsou počátečním impulzem; řeka si bude svou tvář sama hledat.

Na rozdíl od Bílovky zde musela projekční firma – VH atelier spol. s r. o. z Brna – řešit různé oříšky – naše krajina je „zasíťována“, ať už viditelnými

Bystřinnější úsek, zde je patrná boční eroze nárazových břehů.

nadzemními vedeními (např. elektrickými) nebo mnoha podzemními (plynovod, komunikační kabely apod.), která je třeba ctít, a navíc mají svá ochranná pásma s omezenou možností do nich zasahovat. V horní části pak přechází Sedlnici železniční trať. Navíc pole v okolí toku jsou odvodněna a jejich funkčnost je problematické stavbou zhoršit. K tomu je nutné přičíst majetkovou držbu pozemků, která v případě necelých dvou kilometrů délky znamenala vyřešit dotčené pozemky, jinými slovy získat souhlas mnoha jejich vlastníků. A konečně bylo zapotřebí zajistit pro uživatele přístup na pozemky pro jejich zemědělské obhospodařování.

Pak jsou zde otázky projekční – např. jak vyřešit návaznost na horní a dolní úsek, tedy zajistit přechod mezi revitalizovaným a regulovaným tokem, jak zajistit, aby nedocházelo k přílišnému zahlubování a konečně jak navrhnout podobu koryta, aby splňovalo požadavky na členitost a různorodost, o které

Niveleta nového revitalizovaného koryta je vedena v pozvolném sklonu do 0,3 % a do 1 %. Podélný sklon je dále v detailu členěn na brody a tůně. Niveleta dna byla v brodech stabilizována prahy z klád z kmenů zapuštěných do dna a břehů, a zajištěných dvěma dřevěnými kůly. Povrch dna mezi kmeny je opatřen pohozem z kameniva.
Pohled po toku v místech, kde proudný úsek přechází do širší tůně s klidnější vodou. Zde dochází k usazování splavenin – v tomto případě se vytváří malý písčitobahnitý dočasný ostrůvek.

Další ze stabilizačních tůní v toku. V nově vytvořeném korytě Sedlnice vzniklo několik těchto větších tůní s hloubkou 0,8 až 1,0 m. Na začátku a na konci jsou stabilizovány prahy z dřevěné kulatiny a ve výtokové části opevněny i kamenným záhozem. Vodní tůně v korytě budou sloužit vodním organizmům včetně ryb jako úkryt, k rozmnožování, k přečkání období s nízkými průtoky apod.

v revitalizacích jde především, a zároveň aby to bylo technicky proveditelné a finančně přijatelné podle pravidel dotačního programu.

Revitalizace jsou obecně uměním možného a nelze vždy stoprocentně sladit všechny zájmy. Negativně může být například vnímáno výrazné kácení stromů podél dřívějšího, přímého koryta, které však bylo nezbytné k tomu, aby vzniknul široký pás, kde bude moci řeka „pracovat“ a rovněž poměrně větší zpevnění břehů kameny, které bylo zase vyvoláno vedením inženýrských sítí a dalšími faktory.

Vyústění některých meliorační hlavníků do koryta bylo místy provedeno formou malé tůňky v břehu.

Na druhé straně vznikl osluněný zatravněný pás protékaný říčkou a se skupinami mnoha druhů stromů a keřů. Kameny v řečišti zvyšují zase tvarovou různorodost břehů a dna, nabízí úkryty pro ryby, čeří a prokysličují tak vodu a zlepšují tímto samočisticí schopnost. Navíc bývalé koryto nebylo zasypáno zcela, ale některé části byly upraveny jako tůně, kde jistě najdou útočiště obojživelníci, ožijí vodním hmyzem a poslouží i zvěři jako napajedla.

Do koryta byly pomístně vkládány objekty z přírodních materiálů (kameny různých velikostí, balvany, kořeny a kmeny stromů – využití materiálu vzniklého při kácení stávajících porostů, apod.). Díváme se na jeden z břehů s kořenovými trsy zapuštěnými do paty břehu – slouží mimo jiné i jako vhodný úkryt pro vodní živočichy. Provedené vegetační úpravy, tedy výsadby dřevin, odpovídají místním podmínkám a jsou zastoupeny listnaté druhy jako vrba bílá, vrba křehká, topol černý, topol bílý, jasan ztepilý, jilm vaz, jilm habrolistý, javor babyka, javor mléč, lípa srdčitá, dub letní, střemcha obecná, vrba nachová, vrba košíkářská, vrba trojmužná, svída krvavá, ptačí zob obecný, brslen evropský, trnka obecná a kalina obecná.

Důležité je vnímat i celý „prostor pro řeku“: původní regulované koryto mělo šířku cca 13 až 15 m a bylo obklopeno až téměř k břehu poli – dnes je šířka meadrového pásu, který je zalučněn a osazen dřevinami, a kde se řeka může volně pohybovat a za povodní rozlévat, 40 až 50 m.

Nu uvidíme, jaká bude Sedlnice či spíše Sedlnička, jak ji nazývají místní, za pár let.

Nyní přijměte pozvánku na krátkou komentovanou fotoprocházku kolem nové Sedlnice v dubnu 2016 a nebudou-li vám stačit fotografie, navštivte ji osobně.

Text vychází z projektové dokumentace „Revitalizace Sedlnice km 0,000–3,200“, dokumentace ke stavebnímu povolení. VH atelier, spol. s r. o. Brno, leden 2012.

Dolní přechodový úsek nad mostem silnice z Nové Horky do Bartošovic – zde má koryto dvě větve.

Ryby revitalizované Bílovky v CHKO Poodří

Bohumír Lojkásek, Radim Jarošek
Foto Radim Jarošek

V minulém čísle byl publikován článek Nadi Krejčíčkové a Aleše Dolného o vážkách revitalizované Bílovky u Jistebníka. Na něj volně navazuje příspěvek o tamější fauně ryb.

Průzkum ryb revitalizované říčky Bílovky navazuje na dřívější ichtyologická šetření v CHKO Poodří a předkládané výsledky se týkají průzkumů prováděných v novém korytě revitalizované části Bílovky v loukách v roce 2014 a 2015.

Terénní šetření bylo provedeno s přihlédnutím k potřebě zjistit aktuální stav rybího osídlení v různých stanovištních podmínkách, které nové říční koryto rybám nabízí. Vybrány byly tři úseky o délce přibližně 100 m v horní, střední a dolní části koryta. Jednalo se ve všech případech o části koryta s proměnlivou výškou vodního sloupce, rychlosti proudící vody, zrnitosti dnového substrátu a s převislou břehovou i submerzní vegetací. K průzkumu byl zvolen elektrolov za použití motorové elektrocentrály Honda EU10i.

Během opakovaných průzkumů v rozmezí června 2014 až října 2015 byla v zájmovém úseku zjištěna přítomnost celkem 17 druhů ryb. Překvapujícím úlovkem byli dva jedinci pstruha obecného (*Salmo trutta*) o celkové délce 240 a 260 mm, kteří byli uloveni v červenci 2014 v nejvýše položené lokalitě průzkumu poblíž shybky. Je vysoce pravděpodobné, že se jednalo o ryby, které se v lokalitě vyskytly v důsledků poproudové migrace z horního toku Bílovky za vysokých průtoků vody. V Odře u ústí Bílovky ani v jiných částech CHKO Poodří se podle provedených průzkumů (Lojkásek 2004, 2015) lososovité ryby nevyskytují, což jejich migraci z Odry do Bílovky téměř vylučuje.

V roce 2014 bylo zjištěno kromě uvedeného pstruha obecného celkem těchto 16 druhů ryb: plotice obecná (*Rutillus rutillus)*, jelec proudník (*Leuciscus leuciscus*), jelec tloušť (*Squalius cephalus*), lín obecný (*Tinca tinca*), ostroretka stěhovavá (*Chondrostoma nasus*), hrouzek obecný (*Gobio gobio*), parma obecná (*Barbus barbus*), ouklej obecná (*Alburnus alburnus*), ouklejka pruhovaná (*Alburnoides bipunctatus*), hořavka duhová (*Rhodeus sericeus*), kapr obecný (*Cyprinus carpio*), piskoř pruhovaný (*Misgurnus fossilis*), mřenka mramorovaná (*Barbatula barbatula*), úhoř říční (*Anguilla anguilla*), karas stříbřitý (*Carassius gibelio*) a střevlička východní (*Pseudorasbora parva)*. K zvláště chráněným nebo evropsky významným z nich patří ouklejka pruhovaná, hořavka duhová a piskoř pruhovaný. Naopak nepůvodní jsou karas stříbřitý a střevlička východní.

Malý průtok v létě 2015, stejně je tomu i letos.

V roce 2015 bylo odlovem zachyceno pouze 9 druhů: jelec proudník, jelec tloušť, střevlička východní, hrouzek obecný, parma obecná, ouklej obecná, ouklejka pruhovaná, hořavka duhová a mřenka mramorovaná.

Je zřejmé, že nové říční koryto za průměrných hydrologických poměrů, které byly pouze v r. 2014, poskytuje kromě jiného vhodné podmínky pro zvláště chráněné a bioindikačně významné druhy ryb vázané na rozdílné typy prostředí. Jde např. o proudomilnou ouklejku pruhovanou a zároveň druhy vázané převážně na mírně tekoucí nebo stojaté vody s vodní vegetací (piskoř pruhovaný).

Za velmi cennou skutečnost je nutno považovat i zjištěný výskyt mladých (juvenilních) jedinců typických říčních druhů, parmy obecné a ostroretky stěhovavé, jimž je nový biotop útočištěm, kde nacházejí ideální podmínky pro vývojovou fázi bez rizika predace dravými druhy ryb.

Zastoupení hořavky duhové je dosud s vysokou pravděpodobností dáno její hojnou přítomností v navazující rybniční soustavě, neboť výskyt mlžů lze v nově zavodněném korytě Bílovky předpokládat jen stěží. S funkční propojeností vodní sítě v povodí Bílovky a rybniční soustavy souvisí početně vysoce převažující podíl nepůvodních ryb v roce 2014. Jde o karasa stříbřitého a střevličku východní, kteří tvořili během říjnových odlovů téměř 70 % početnosti a 30 % biomasy úlovku. Jde o druhy, které jsou pro jedince původních druhů ryb významnými potravními i prostorovými konkurenty a sledované společenstvo i další vodní biotopy CHKO Poodří (Lojkásek 2007) z hlediska ekologického významně degradují. Na druhé straně je zřejmé, že kvantitativní průzkum v roce 2014 byl proveden v době po zahájení výlovů rybníků, při nichž karas stříbřitý v množství stovek až tisíců kg(!) uniká do okolních vod. Migračně prostupným systémem odpadních kanálů z rybníků a Mlýnkou je pak tímto druhem jednorázově zarybněna celá navazující hydrografická síť se všemi negativními důsledky. Teprve v průběhu

V říčce se místy střídají úseky s pomalu a rychle proudící vodou – každý je vhodnější pro jiné druhy ryb. Na pravé části snímku je mladý nálet olší – během dalších let se bude vytvářet břehový porost.

Pro úkryt ryb je velmi důležité tzv. mrtvé dřevo – větve a kmeny stromů v korytě.

několika následujících měsíců probíhá početní „nařeďování“ těchto jedinců poproudovou migrací do Odry a přibližně do jednoho roku postupně dochází k obnově dynamicky rovnovážného stavu rybího společenstva. Tak tomu bylo v roce 2014.

Během průzkumu v roce následujícím se ukázalo, že za extrémních hydrologických podmínek je struktura rybího společenstva revitalizované části Bílovky velmi nestabilní. V roce 2015 bylo v zájmovém úseku uloveno pouze 9 druhů oproti 16 (resp. 17) o rok dříve.

Nízký počet druhů a malá početnost zástupců jejich populací byla v daném případě odrazem výrazného snížení úkrytové nabídky prostředí v důsledku mimořádně nízkých průtoků vody. V roce 2015 zcela zmizely úkryty pod převislou bylinnou vegetací, která následkem dlouhodobého sucha nedorostla do délky, která by přesahovala nad hladinu, a ryby ji mohly využívat. Rovněž se negativně projevila absence dřevin na březích, které během roku většinou uschly a dosud koryto ani částečně nestíní. Plné oslunění vodní hladiny při nízkém vodním sloupci a dlouhodobých vysokých teplotách vzduchu umožňuje prohřívání vody k hodnotám, které již nejsou pro ryby vhodné. Suché období vegetační sezóny 2015 rovněž ukázalo, že dnové sedimenty revitalizovaného vodního koryta jsou při nízkém vodním sloupci rybami téměř neobyvatelné pro svoji monotónnost a mizivou úkrytovou kapacitu. S touto skutečností souvisí nesporně i nízká obsazenost daného biotopu rybami, jako důsledek antipredační strategie, neboť zranitelnost a ohrožení všech jedinců ryb ptačími predátory je v tomto typu prostředí mimořádně vysoká.

Ze zjištěných údajů lze vyvodit, že nové koryto Bílovky má za průměrných a vyšších průtoků vody jednoznačně pozitivní vliv na faunu ryb CHKO Poodří. Je totiž zřejmé, že zájmové území je za těchto podmínek atraktivním biotopem, který již v počáteční fázi svého vývoje má vhodné podmínky jak pro zvláště chráněné nebo bioindikačně významné ryby slepých ramen a tůní, tak pro juvenilní jedince druhů v dospělosti vázaných na proudné úseky Odry. Významným negativním antropogenním zásahem do přirozené sukcese rybího společenstva Bílovky se jeví pravidelné masové nežádoucí „zarybňování“ karasem stříbřitým v době podzimních a jarních výlovů rybníků v hydrologicky propojené a migračně prostupné soustavě.

Z přirozených faktorů se jako významný vliv projevilo extrémní sucho, v jehož důsledku došlo k negativnímu ovlivnění růstu pobřežní dřevinné vegetace a snížení plochy vodních rostlin, která má zásadní vliv na úkrytovou kapacitu prostředí pro ryby. Provedený průzkum rybího společenstva v letech 2014 a 2015 prokázal, že vývoj vodní biocenózy se nachází ve fázi iniciační, která je přirozeně lehce zranitelná biotickými faktory i klimatickými výkyvy.

Příspěvek je zpracován na základě práce „Zpráva o ichtyologickém monitoringu revitalizované Bílovky v CHKO Poodří za období 2014–2015“ (Bohumír Lojkásek, listopad 2015).

Doc. RNDr. Bohumír Lojkásek, CSc.
Katedra biologie a ekologie, Přírodovědecká fakulta Ostravské univerzity, Chittussiho 10, 710 00 Ostrava
Kontakt: lojkasek@osu.cz

Literatura

LOJKÁSEK, B. (2002): Druhová diverzita ryb v aluviu střední části CHKO Poodří. In.: *Biodiverzita ichtyofauny ČR (IV)*. Sborník AV ČR Brno, s. 113–120.

LOJKÁSEK, B. (2007): *Rozšíření piskoře pruhovaného v Chráněné krajinné oblasti Poodří – EVL CZ 0814092 a návrh na opatření v rámci plánu péče*. Msc., 40 p. Depon. AOPK ČR Ostrava.

LOJKÁSEK, B. (2015): *Ichtyologický inventarizační průzkum řeky Odry a jejího levobřežního přítoku Polančice v nově navržené hranici NPR Polanská niva*. Závěrečná zpráva smluvního výzkumu, 21 s. Depon.: AOPK ČR Ostrava.

LOJKÁSEK, B.; LUSK, S. (2001): Ohrožené a bioindikačně významné druhy mihulovců a ryb v povodí řeky Odry na území Moravy a Slezska. *Sborník prací PřF OU*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Přírodovědecká fakulta, s. 133-140.

LOJKÁSEK, B.; LUSK, S.; HALAČKA, K.; LUSKOVÁ, V. (2004): Fish Communities in Poodří Protected Landscape Area (the Odra River Basin). *Czech Journal of Animal Science*. Roč. 49, sv. 3, s. 121–130.

LUSK, S.; HALAČKA, K.; LUSKOVÁ, V.; LOJKÁSEK, B. (1999): *Aktuální stav základních složek vodní bioty v CHKO Poodří*. Msc., 28 s. Depon.: AOPK ČR Ostrava.

Ochrana mokřadů a stepí pozemkovými spolky

Lumír Kuchařík

Mokřadní a stepní biotopy patří k druhově nejzajímavějším, zároveň však k nejohroženějším společenstvům střední Evropy. Řada z nich je v péči či dokonce vlastnictví pozemkových spolků. Na ně byl zaměřen projekt, podpořený grantem z Islandu, Lichtenštejnska a Norska, který byl v období březen 2015 až duben 2016 uskutečňován Českým svazem ochránců přírody společně s třinácti partnery. O projektu s celorepublikovým rozsahem lze najít informace na webových stránkách www.csop.cz.

ICELAND
LIECHTENSTEIN
NORWAY
eea grants

V Poodří byl jedním z partnerů Český svaz ochránců přírody v Jeseníku nad Odrou. Dovolte krátké představení několika příkladů lokalit, které byly zařazeny do projektu v Jeseníku nad Odrou i okolních katastrech. Až na jednu výjimku se nacházejí mimo CHKO Poodří v poměrně intenzivně a převážně konvenčně obhospodařované zemědělské krajině. Ta se však se změnou klimatu začíná měnit na krajinu sucha a povodní a v ní bohužel ubývá i druhové rozmanitosti.

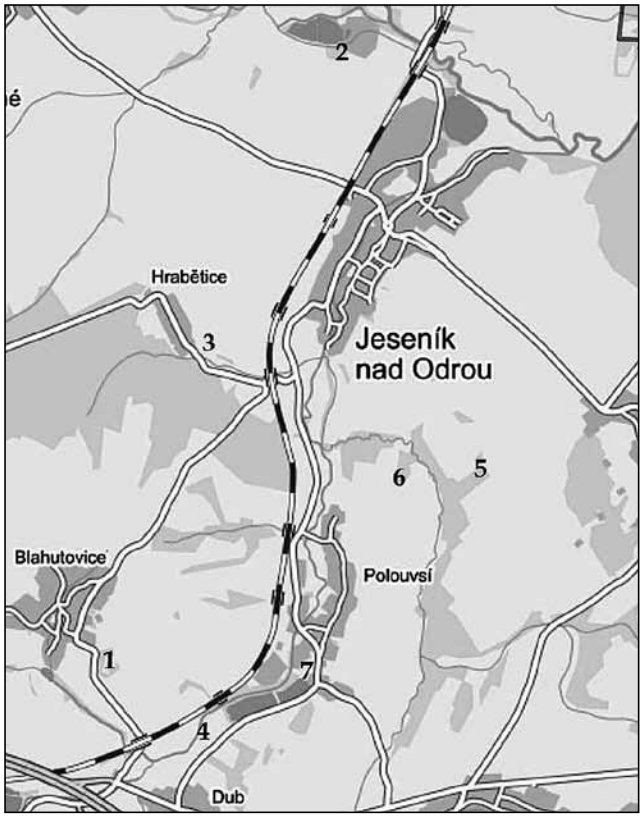

Mapa lokalit – číslování dle textu (podklad www.mapy.cz).

1. Blahutovická pískovna

Vytěžená pískovna s jednou stálou a několika periodickými tůněmi. V lokalitě byla nalezena kuňka ohnivá, čolek a několik dalších druhů obojživelníků, též je zde velký výskyt hub. Území je degradováno nevhodnou výsadbou smrků v souvislosti s dnes již nefunkční bažantnicí, v současné době částečně napadenou kůrovcem, a celkovým zarůstáním křovinami. Cílovým stavem je obnova hodnotného mokřadu.

2. Dolní Mlýn

Mokřad s mokřadní loukou, lužním lesem a systémem struh a příkopů, který je jedním z mála dochovaných obdobných systémů původního obhospodařování vlhkých luk v regionu. Strouhy se během roku periodicky mění v tůně, poskytující prostor obojživelníkům, vodním ptákům i dalším živočichům. Lokalita navazuje na genofondový vysokokmenný sad, též v péči pozemkového spolku, a nově vysazené aleje v polích.

3. Hrabětický mokřad

Rozsáhlý mokřad, jehož centrem je prameniště s věkovitou lípou, sporadické hnízdiště motáka pochopa. V okrajových částech jsou skládky starého data, problémem je též intenzivní myslivecké využívání. Cílovým stavem je celková revitalizace území, vyčištění od skládek i náletových dřevin, posílení biodiverzity drobných živočichů (vybudování tůňky a zimoviště pro obojživelníky) a umožnění přístupu k prameni dnes rozbahněným terénem.

4. Mokřad v Dubu

Lokalita v nivě říčky Luhy je vedena jako trvalý travní porost, ve skutečnosti jsou to však silně podmáčené pozemky zarůstající křovinami a orobincem úzkolistým. V minulosti zde mysliveckým sdružením provedeny nevhodné výsadby smrku, které v současné době usychají; intenzivní myslivecká činnost má i další negativní vlivy na lokalitu. Mokřad je domovem vodních ptáků, obojživelníků a plazů. Cílovým stavem prosvětlení lokality, opatření především k podpoře obojživelníků a dohoda s mysliveckým sdružením o omezení činnosti v této biologicky cenné lokalitě.

5. Niva Vlčnovského potoka

Periodické mokřady v nivě Vlčnovského potoka. Původně mokřadní louky jsou dnes zarostlé

náletem. V minulosti jedna z větších lokalit s výskytem prvosenky. Potok je zahlouben v terénu, v některých částech pokusy o hnízdění ledňáčka. Cílovým stavem celková obnova mokřadu, zejména s důrazem na podporu biodiverzity drobných živočichů (vybudování tůní a zimoviště pro obojživelníky).

Zimoviště pro obojživelníky.

6. Údolnice – Mrchoviště

Údolnice, do níž byly svedeny meliorace z polí, dnes nefunkční; původně les s výskytem periodických tůní a dnes zanedbaným vrbníkem. Jedna ze dvou mikrolokalit obdobného charakteru, sloužících jako biocentrum v intenzivně obhospodařované zemědělské krajině. Navazují na ně nové výsadby alejí v polích vedoucí až do nivy potoka. Výskyt obojživelníků i drobných savců. Cílem je vyčištění lokality od náletů včetně prořezání a dosazení starého zanedbaného vrbníku s původními druh vrb, podpora biodiverzity především drobných živočichů (obnova periodických tůní, vybudování zimoviště pro obojživelníky). Aktivity na této lokalitě by měly být příkladem i pro místní zemědělce.

7. Polouveský mokřad

Rozsáhlý mokřad a mokřadní louka pod hrází dolního rybníka v Polouvsí, dnes značně degradovaný postupně se rozrůstajícím rákosem i množstvím

Prořezávka náletů.

Vyřezaný vrbník se zimovištěm.

odpadků, nanesených sem po povodních minulých let; nedávno zastaven aktivitou pozemkového spolku nelegální návoz suti. V lokalitě hnízdí moták pochop, vyskytuje se zde i řada dalších rostlinných a živočišných druhů vázaných na tento biotop. Cílem péče je omezení rozrůstání rákosin a posílení druhové pestrosti drobných živočichů – vybudování tůňky a zimoviště pro obojživelníky.

Některými lokalitami se pozemkový spolek při základní organizaci Českého svazu ochránců přírody v Jeseníku nad Odrou zabývá již delší dobu, řada z nich však byla vybrána po konzultacích s vlastníky, kteří doslova „fandí“ přírodě a nebojí se spolupracovat se „zelenou“ neziskovkou. Rozdílnost stanovišť byla vybrána záměrně tak, aby vznikly rozmanité příklady péče o podobně biotopy pro ty, kteří si uvědomují důležitost vody v krajině a jak věříme, budou nás se svými projekty následovat.

Tůňka na jaře 2016.

Zkušenosti a postřehy z terénu

Spolek získal řadu nových zkušeností především při praktických činnostech (prořezávky opuštěných vrbníků a jejich dosadby, pastva koz a ovcí na lokalitách, budování tůní a zimovišť pro obojživelníky) a navázal spolupráci s vlastníky, kterými jsou převážně místní zemědělci. Není nic výjimečného

potkat ve starém vrbníku datla černého či sledovat, jaký zájem projevují srny či zajíci o periodické tůně mezi poli. Jen obojživelníků jsme v loňském suchém roce potkali pramálo, letos na jaře však některé z tůní byl již obsazeny a zakladeny snůškami žabích vajíček.

Převoz ovcí na pastvu.

Jak dál s péčí o biodiverzitu v krajině sucha a povodní?

Nebo bychom měli spíše odstavec nadepsat „v krajině povodní a sucha“? Máme za to, že to vyjde nastejno, obojí jsme v námi obývané krajině zažili či zažíváme. Pokud se budeme chtít nadále potkávat s jejími obyvateli z živočišné či rostlinné říše, budeme muset zcela vážně a odpovědně začít využívat nástroje, které máme k dispozici a hledat nové. Ty, které nám mohou přinést například změny zaběhlých zemědělských systémů, poučené samosprávy rozumějící velkým pozemkovým úpravám i nové programy a projekty zaměřené na péči o naši přírodu.

Co všechno skrývají naše mokřady…

Lumír Kuchařík
Pozemkový spolek Domov při ZO ČSOP Jeseník nad Odrou, www.psdomov.cz
Foto: Archiv Základní organizace Českého svazu ochránců přírody Jeseník nad Odrou

Pramen řeky Odry – historie po roce 1947

Jan Jeniš

Pramen řeky Odry byl po roce 1947, kdy byl oficiálně začleněn s okolním územím do Vojenského výcvikového prostoru Libavá, znepřístupněn veřejnosti. Altán stojící nad spodním pramenem pomalu, ale jistě chátral. Studánka horního pramene zapadala listím z okolních olší a dubový sloupek se vyvrátil. Postupným zanášením a zarůstáním v průběhu padesátých a šedesátých let úplně zanikla. Koncem padesátých let se na altán dolního pramene vyvrátil smrk a neopravitelně jej poškodil.

Ze vzpomínek pracovníků tehdejšího Ústavu pro hospodářskou úpravu Vojenských lesů a statků z Velké Bystřice, konkrétně pana Miroslava Navrátila, jenž vytvářel v roce 1961 podklady pro tvorbu nového lesního hospodářského plánu pro Lesní hospodářský celek Velký Újezd, vyplývá, že v roce 1961 byl altán obnoven. Avšak jako čtyřstěnná dřevěná bouda, kterou nad dolním pramenem vybudovali manželé, jejichž jméno se nepodařilo zjistit.

Současně byly v roce 1961 vybudovány ve vzdálenosti pěti a deseti metrů pod pramenem dřevěné hrázky, v nichž byly umístěny žlaby pro usměrnění toku vody. V těchto místech prováděl pak pro Český hydrometeorologický ústav, místní lesník pan Jan Dedič, jenž sloužil na lesnickém úseku zvaném „Odry“, měření. Měřil se průtok (dvoulitrovou nádobou a stopkami, které zaznamenávaly, za jaký čas se dvoulitrová nádoba naplní), měřila se teplota vody, do deníku se zaznamenával stav počasí. Hlášení s těmito údaji zasílal Jan Dedič jedenkrát měsíčně do Ostravy.

Po příchodu Sovětské armády a jejím obsazením Vojenského výcvikového prostoru Libavá v roce 1968 a také zintenzivněním výcviku v následujících letech, nebyla pramenu Odry věnována náležitá pozornost.

Větrnou kalamitou z roku 1982 však byla opět zničena stávající bouda stojící nad pramenem, což vedlo tehdejšího ředitele Vojenských lesů a statků (dále VLS) n. p. Lipník n. B. Ing. Karla Chybu k vydání rozhodnutí o vybudování nového, důstojného přístřešku nad pramenem řeky Odry, který bude svým charakterem odpovídat významu tohoto místa.

Vedoucí projektant tehdejších VLS Lipník nad Bečvou n. p. pan Stanislav Soldán obdržel od Ing. Karla Chyby pokyn, kterým mu bylo sděleno, že má dle fotografie z roku 1912 navrhnout pět skic předpokládaného altánu. Z těchto návrhů pak komise

Technická zpráva

Stavební akce: objekt nad pramenem Odry
Místo stavby : VVP, l. o. 703
Investor : VLS, LS Hlubočky

V lesním oddělení 703 v nadmořské výšce 634 m pramení řeka Odra. Její pramen je chráněn zděnou kamennou studnou hlubokou 1 m o průměru 80 cm. Původní dřevěný přístřešek byl zničen při větrné kalamitě padajícím stromem a odklizen. Poněvadž se jedná o významný a státem chráněný vlastivědný územní vodopisný bod v této lokalitě, bylo rozhodnuto přístřešek nad pramenem Odry znovu vybudovat. Návrh řeší postavení objektu v podobném charakteru jak bylo dochováno v zápisu z kroniky, a to dřevěným objektem šestiúhelníkového půdorysu, který byl zřízen po roku 1910.

Konstrukce:

Základy budou provedeny z lomového kamene do betonu. Základy budou opatřeny železobetonovým ztužujícím pásem o tl. 10 cm.

Zdivo: zdivo nad základy bude vyzděno z opracovaného lomového kamene a vyspárováním cementovou maltou.

Vlastní objekt bude proveden dřevěný s půdorysem šestiúhelníku z hraněného řeziva. Střecha i stěny v místech bednění z prken jednostr. hoblovaných, vnější bednění vč. střešního pláště budou provedeny šindelové. Atrika nad středovým nosníkem bude provedena z vodovzdorné překližky.

Ochranný nátěr: vnější i vnitřní bude proveden Luxolem v odstínu palisandr jako nátěr dvojnásobný. Pod tento nátěr nesmí být použito žádného napouštěcího nebo impregnačního prostředku.

Vlastní pramen: vyústění vlastního pramene bude upraveno vyzděním studánky v kruhovém profilu, vlastní odvedení vody do terénu bude provedeno betonovým potrubím a ukončeno výustním objektem (čelem) rovněž z kamene.

Lipník n. Bečv., březen 1983
Zpracoval: Stan. Soldán

Část z technické zprávy projektu na stavbu altánu Stanislava Soldána, r. 1983.

ve složení Ing. Karel Chyba – ředitel podniku, Ing. Dalibor Koranda – vedoucí LS Velký Újezd, Ing. Kučera – vedoucí LS Hlubočky, stavitel Jan Koš a Ing. Bořivoj Rára – pracovník ředitelství VLS Lipník n. B. vybrala náčrt, dle kterého Stanislav Soldán v březnu 1983 vypracoval projekt, jenž je uložen v archivu VLS ČR s. p., divize Lipník n. B. pod e. č. 930/1983 a jehož části 1/4 a 8/4 jsou

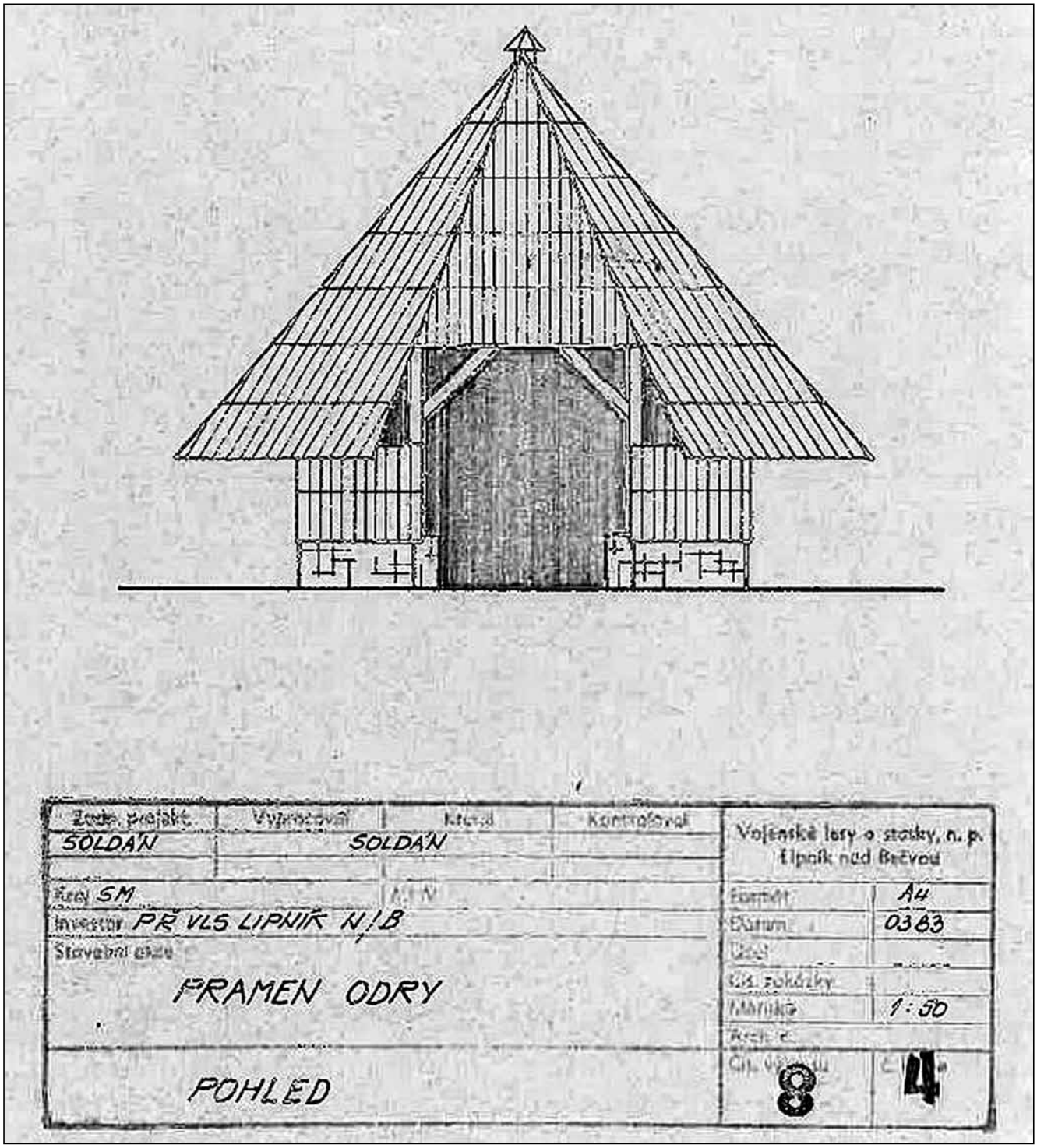

Část z technické zprávy projektu na stavbu altánu Stanislava Soldána, r. 1983.

uvedeny v článku. Dle tohoto projektu se pak začala realizovat stavba nového šestibokého altánu.

Kamenný základ altánu je vystavěn z upraveného lomového kamene, který byl původně určen na výstavbu silnice I. třídy Velký Újezd – Potštát, jež se budovala ve druhé polovině šedesátých let. Na zbytek tohoto kamene, zarostlého v kopřivách pod hájovnou na Kozlově, v níž bydlel lesní František Fojtík ml., přišel lesní pan Jan Dedič, který dostal za úkol realizaci základu dle projektové dokumentace zajistit. Vybudování základu včetně vyzdění studánky řídil kameník z Velkého Újezda pan Stanislav Dostalík. Kámen k pramenu Odry dopravil na voze, taženém koňmi pan František Fojtík st. a mistru kamenickému Dostalíkovi pomáhali při vlastní stavbě, kromě Jana Dediče, dělnice v pěstební činnosti paní Pavlina Dedičová, Františka Sýkorová, Anna Kolářová a Marie Bednaříková, všechno zaměstnankyně VLS. Dle informace paní Dedičové (z roku 2016) zazdily tyto dámy na památku generacím budoucím do základu plechovku se svými jmény, novinami a drobnými mincemi, jež byly začátkem osmdesátých let platné.

Kostra šestibokého altánu byla dle projektu připravena na pile ve Velkém Újezdě (jednalo se o tzv. Košovu pilu, jež byla tehdy ve správě VLS). Stavbu kostry altánu provedli na jaře 1984 tesaři Stavební správy VLS Lipník n. B. pod vedením pana Jiřího Dudíka. Pokrytí altánu štípaným šindelem dovezeným z Valašska zajišťoval technik Lesní správy Velký Újezd pan Ladislav Štěpán, který zajistil pokrývače z Výklek – Zdeňka Bednarského staršího a mladšího, Františka Bednarského a Josefa Anděla, kteří za dva víkendy celý altán zastřešili.

Tak, jak je psáno v knize „Pramen řeky Odry“, že v podstatě každý z altánků, který zde nad pramenem stál, byl popsán různými nápisy, tak ani tento, vybudovaný v roce 1984, nebyl výjimkou. V letech 1983–1984 byla na Kozlově vybudována základna sovětské armády a během krátké doby se na vnitřní straně dřevěné stavby nad pramenem Odry objevily azbukou psané názvy měst a počty dnů, které zbývaly vojákům do konce služby.

V roce 1991 sovětská armáda opustila území ČSFR, kasárna na Kozlově byla obsazena útvarem naší armády a rusky psané nápisy, které pracovníci VLS přetřeli po odchodu cizích armád barvou, byly vystřídány nápisy českými, avšak se stejným významem. Zlom ve znehodnocování tohoto vzácného místa nastal profesionalizací armády, kterou odpadla potřeba vojáků zvýrazňovat svou touhu po domově.

Po roce 1991 byla k pramenu Odry Klubem českých turistů vyznačena červená trasa vedoucí k němu z Lipníka nad Bečvou přes Veselíčko a Staměřice.

V roce 1998 začaly VLS ČR s. p. divize Lipník n. B. zajišťovat pro základní školy z regionu (Lipník n. B., Potštát, Velký Újezd, Libavá, Velká Bystřice) zeměpisně-dějepisně-přírodopisné výpravy k pramenu řeky Odry. Akce pořádané každoročně pravidelně ke Dni Země (22. 4.) jsou zaměřené na rozšíření poznatků o krajině, ve které žijeme, o přírodě, jež nás obklopuje, o významu hospodaření v lesích a na venkově vůbec a v posledních letech především o neodiskutovatelném významu vody (jejímž fyzickým ztělesněním pramen Odry je) pro život rostlin, živočichů i člověka, stojícího na vrcholu pomyslné pyramidy.

V roce 2005 dosloužila po jednadvaceti letech krytina ze štípaného šindele a celá střecha byla pokryta bonským šindelem. Současně bylo v roce 2005 VLS Lipník n. B. vybudováno vlevo před vlastním pramenem posezení pro turisty a obnoven přístupový chodník z plátů břidlice v délce cca 30 m před pramenem.

Dne 5. srpna 2015 si personál VLS ČR s. p. připomněl třísté výročí prvního literárního záznamu o prameni řeky Odry. Účastníci semináře o myslivosti pokřtili symbolicky altán nad pramenem a ujistili se, že studánka uvnitř není ani v tomto

Pramen v 1. polovině 90. let (Foto Karel Hodis).

suchu (největšímu za posledních padesát let) vyschlá a že tzv. Oderqelle II. je skutečně prvním místem na dlouhém toku řeky Odry, které skutečně nikdy nevysychá.

V roce 2007 vyšla kniha Mgr. Jiřího Glonka „Zaniklé obce Vojenského újezdu Libavá“, v níž je v souvislosti s obcí Kozlov uvedeno, že Karl Ferdinad Schertz popsal v roce 1715 pramen Odry jako pramen vytékající zpod kořenů starého platanu. Pracovníci VLS ČR s. p., divize Lipník n. B. zajistili dva roky po sobě (2012 a 2013) výsadbu jediného druhu platanu, který mohl být schopný přežít podmínky v nadmořské výšce 634 m n. m., a to dvou stromů platanu javorolistého, avšak ani jeden místní poměry v zimě nepřežil. Až v roce 2015 bylo zjištěno, že v knize došlo ke špatnému překladu a že onen starý strom před třemi sty lety byl javor horský (*Acer pseudoplatanus*).

Proto byl na jaře roku 2016 zasazen v blízkosti pramene tři metry vysoký jedinec javoru horského, který se ujal a zdárně odrůstá, což je předpoklad toho, že pramen řeky Odry bude v časech příštích opět vyvěrat ve stínu listnatého velikána. A to je důležité! Neboť tak, jak je důležitá pro život voda, tak je pro les, ve kterém pramení řeka Odra, důležitý každý zdravý strom, o nějž pečuje rozumný hospodář. A rozumné hospodaření s přírodou i vodou je pak hlavním úkolem generace naší i úkolem generací příštích.

Ing. Jan Jeniš
Narozen v roce 1961 ve Šternberku. Lesník, žijící celý život na okraji Oderských vrchů v obcích Skoky, Velký Újezd a Bohuslávky. Lesník, pracující od roku 1984 u VLS Lipník n. B. ve funkcích lesního, technika lesní správy, polesného, vedoucího lesnického oddělení, hlavního inženýra a vedoucího lesní výroby. Dlouholetý člen obecního zastupitelstva obce Bohuslávky, v letech 1999–2009 kronikář obce Bohuslávky.
Kontakt: jan.jenis@vls.cz

Prameniště Bezedná u Hůrky

Petr Dobeš (text a foto)

Bezedná, se říká místu jižně od Hůrky, na okraji lesa směrem k Vlčnovu. Název je uveden v Josefském katastru (1787) jako louka směrem k Vlčnovu; třasovisko pod Beneškem. Z nedaleké studánky v trati Nivka (Hnivky) prý stále proudila voda a vozy zapadlé do bažiny nemohly vytáhnout ani páry koní; marně sedláci házeli do studánky kamení, byla prý hlubší než tři pavézy nad sebou – odtud prý pojmenování pochází (Turek, Adolf (1983): Z minulosti Hůrky. Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín sv. 31, s. 1–26).

V lokalitě zvané Bezedná je dodnes mírně bažinatý terén. V listnatém lese s hustým křovinným a bylinným podrostem je skryto rozsáhlé prameniště. Na ploše asi 1 ha prosakuje na více místech půdou na povrch voda. Jinde vyvěrají slabé pramínky zpod kořenů stromů. Již po několika metrech je v korytě potůčku poměrně dost vody. Hladina podzemní vody je tady blízko povrchu, a tak se potůček zřejmě sytí podzemní vodou i přímo v korytě.

Další potůček lemuje lokalitu od jihozápadu, z uvedeného prameniště do něj přitékají další dvě stružky. Mezi lesem a polem je pak ještě meliorační strouha. Vzápětí se všechny tři potůčky stékají. Pod jejich soutokem býval malý rybníček, dnes zrušený, takže vody je tady dost. Voda z prameniště Bezedná napájí pravostranný přítok Vlčnovského potoka.

Žádné stopy po údajné studánce jsem tu nenašel a ani místní si zde žádnou upravenou studánku nepamatují.

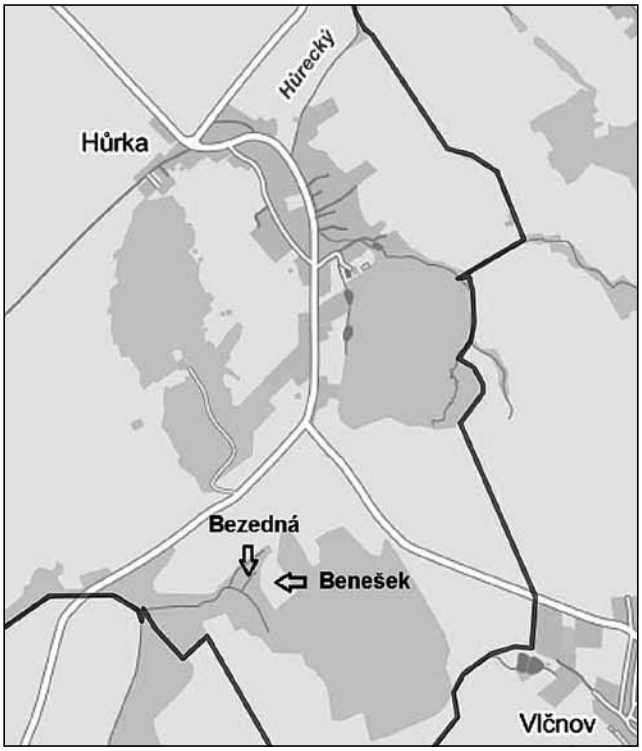

Zákres prameniště Bezedná a louky Benešek (mapový podklad: www.mapy.cz).

Jak se dělá divadlo v Poodří

Karel Franczyk
Foto Petr Janečka

Před třinácti lety jsem založil v Proskovicích divadlo – „První Jarkovskou divadelní společnost“ v rámci místní organizace TJ Sokol a dodnes ji vedu. Využívám milé příležitosti poskytnuté redakcí časopisu POODŘÍ k tomu, abych se zamyslel nad vznikem, fungováním, přínosem i problémy našeho divadla. Bude to zamyšlení poněkud osobní a samozřejmě si nekladu žádné nároky na neomylnost. Jsou to jen subjektivní postoje člověka, který už čtrnáctým rokem udržuje v chodu valící se mnohotvárný kolos plný emocí, přetlaku a vášní, kterému se odnepaměti říká amatérské nebo taky ochotnické divadlo.

Proč jsem vůbec zakládal v Proskovicích divadlo? Bylo to přihlášení se k staleté tradici, o které krásně psala v POODŘÍ v roce 2009 starostka naší obce Maruška Matějová? Obávám se, že ta tradice v mém rozhodnutí moc velkou roli nehrála. Lépe řečeno, nehrála prakticky žádnou roli. Ještě lépe řečeno – nehrála vůbec žádnou roli.

Osobně si nemyslím, že v obci existuje nějaký všudypřítomný divadelní duch z dávných dob,

Karel Franczyk.

na který by bylo možno jakkoliv navázat. Takto to prostě nevnímám. Navíc, i když jsem v těch letech jednak v Proskovicích ještě nebydlel, a jednak povětšinou ani nebyl na světě - myslím si, že důvody, proč tehdy existovaly divadelní soubory, byly úplně jiné, než proč se zakládají divadla dnes.

Tehdy asi šlo o jedinou velkou příležitost pro kulturně založené lidi, jak se do ní zapojit, jak realizovat své představy, a taky jak se vůbec zabavit, pokud tedy člověk nechtěl po večerech vysedávat v hospodě, a pokud neměl, s kým by se zamilovaně procházel čarovnou krajinou Poodří. Je taky vidět ze zmiňovaného přehledu, že rychlý konec tehdejších ochotníků v šedesátých letech přišel ve stejnou dobu, kdy do našich domácností masově vtrhla televize.

Domnívám se, že dneska jsou důvody k provozování vesnického divadla úplně jiné. Každý, kdo má dnes zájem o kulturu, tak má bezpočet možností, jak se k ní dostat, jak k ní dojet, jak si ji pustit v televizi nebo najít na internetu. Divadlo se tak stává zdaleka ne jediným nositelem kultury v našich obcích a městech, jak tomu bylo dříve, ale je dokonce i tím nejméně pohodlným a nejhůře dostupným. Mnoho i docela inteligentních či vzdělaných lidí si raději pustí sebehloupější seriál či pořad v televizi, než by se vypravovali do něčeho tak nepohodlného, jako je divadlo a cesta k němu. Přesto si uvědomují, že je to škoda, protože divadlo je jediným kulturním zážitkem, které je neopakovatelné, dennodenně originální a zprostředkovává přímý prožitek mezi účinkujícími a diváky.

A tady je prostor pro amatérské divadlo, které zahraje onoho Hamleta či Maryšu přímo v místě, kde lidé bydlí a žijí, takže jim tu cestu velmi usnadní. A také je navnadí na to, že Hamleta – tedy stejnou roli, jakou hrál Laurence Olivier nebo František Němec, hraje najednou soused odnaproti, a Maryšu třeba servírka z místní hospody. Jenže pozor – ti lidé sice přijdou hlavně na souseda či sousedku, ale pokud se to divadlo udělá alespoň trochu správně, odejdou i tak s prožitkem, jaký

Dívky v kostýmech v představení „Charleyova tety“.

měli asi zhruba na mysli William Shakespeare nebo bratři Mrštíkové, když tu hru kdysi dávno psali.

Velmi zábavné je tak sledovat, jak fungují dodneška některé prastaré, ale dobře napsané texty. „Charleyova teta“ je hra z prostředí viktoriánské Anglie. Tam nebylo vůbec myslitelné, aby dvě mladé dívky navštívily studentské mládence v jejich koleji, takže ti chlapci si museli pozvat starou tetu, aby jim dělala garde. To je podstata celé hry. Hráli jsme ji desetkrát, a většina diváků byli mladí lidé, kteří se scházejí s opačným pohlavím bez jakéhokoliv omezení a konvencí. Přesto se všichni skvěle bavili a hra měla stejný úspěch, jako před těmi sto a něco lety, kdy byla napsána. Podmínkou ovšem je, že máte v souboru herce jako Davida Michálka, který titulní dvojroli zvládnul se všemi potřebnými přechody v mimice, hlase a gestech, s odmlkami pro pochopení a patřičným obsahem „čirého bláznovství.“

A to mi připadá na celém amatérském divadle asi nejúžasnější – že jsem u toho, když kvalitní dramatické zážitky dostávají do těla lidé, kteří by na ně jinak nikdy nepřišli a nesetkali se s nimi.

Hra „Charleyova teta“, rok 2015.

Divadlo a TJ Sokol Proskovice

Jak vnímám včlenění divadla do tělocvičné jednoty? Připadám si jako pokorný člen výboru, který naplňuje jednu z plánovaných funkcí jednoty a obhospodařuje její činnost, jako když referent

na nějakém úřadu opečovává svých pár regálů složek? Ne. Považuji se za svéprávného vedoucího souboru, který ví, co dělá a proč to dělá. Nezaložil jsem divadlo proto, aby v Sokole bylo *nějaké* divadlo. Založil jsem divadlo, abych dělal divadlo podle svých vlastních představ. Z toho pohledu si nemyslím, že by byl nějaký rozdíl, kdybych provozoval divadlo v rámci jiné neziskové organizace nebo sám pro sebe nebo jakkoliv jinak.

Přesto mě spojení s TJ Sokol Proskovice maximálně uspokojuje a považuji to soužití za oboustranně přínosné a výhodné. Není to soužití, kde by jeden či druhý měl pocit, že je využíván. Je to symbióza, ze které mohou mít prospěch všichni. Divadlo, protože nalezlo prostory a zázemí, TJ Sokol, protože získal další příjem do pokladny i možnost oslovit daleko širší okruh příznivců než dříve.

Navíc jsme – já i moje žena – celoživotními nadšenci pro masový sport. Ostatně v naší TJ Sokol Proskovice oba působíme nejen v rámci divadla, ale i jako cvičitelé jak dospělých tak i mládeže. Z peněz vydělaných divadlem se nakupují i cvičební pomůcky, dělají se akce pro děti, pořádají se závody a sportovní soutěže. I kdyby nebyl výsledek naší divadelní činnosti jiný, než jen tento – byl bych strašně spokojený, a řekl bych, že všechna naše dřina je mnohonásobně splacena.

V neposlední řadě je TJ Sokol Proskovice také místem, kde působí skvělí lidé. Mám zejména na mysli skupinu děvčat – děvčat ve stáří od dvaceti do osmdesáti let, které tvoří jádro našeho Sokola, pravidelně cvičí, jezdí na akce a slety, organizují soutěže a výpravy, a když je nějaký problém, tak si spolu sednou ke sklenici vína a vše vyřeší. Dostal jsem se při organizování divadla občas do situací svízelných a ošemetných, ale na jedno jsem se až dosud mohl vždy spolehnout – ty holky stály při mně „jako jeden muž."

Vše začíná textem

Ať už se to mi nebo komukoliv jinému líbí či nelíbí, jsem vnitřním založením člověk „psavý". Nic s tím neudělám, je to tak. Jsem sice také bývalý horník, který se už ale přes dvacet let živí stavěním tunelů – a dokonce mě ta činnost i nevýslovně baví – ale vše, co zažiju nebo čím projdu, se ve mně ukládá ve formě námětů pro budoucí psaní. Taky už mám na svém kontě jak pár dokončených tunelů, tak i pár vydaných knih.

Tahle vlastnost se v divadle velmi hodí, a ta mě taky k divadlu přivedla. Každé divadlo totiž začíná napsaným textem nebo scénářem, jeho výběrem či úpravou nebo rovnou jeho sepsáním. Kromě toho, že soubor celkově vedu, jsem proto také scénáristou či dramaturgem. Z třinácti her, které jsme hráli, jsem pět přímo napsal a většinu dalších upravil – některé hodně, některé méně.

Členové souboru – představení „Faust" v r. 2005.

Co naopak dělat nechci, je vlastní režírování. Jsem přesvědčený, že není dobré, aby jeden člověk byl dramaturgem i režisérem. Je dobré, když na to jsou alespoň dva, a jeden pro druhého zároveň funguje jako korektor a záchranná brzda. Proto jsem se hned první sezónu dohodl s režisérem Tomášem Matlengou a naše spolupráce takto vydržela těch třináct zmiňovaných sezón.

To, co je na divadle úžasnou věcí, je, že textem vše teprve začíná. Je to jen začátek dlouhé terénní jízdy, a ve výsledku se představy scénáristy shodují s konečnou podobou představení stejně málo, jako se neshodují představy cestovatele, které má doma u mapy, s prožitky během průchodu reálnou panenskou divočinou. Jsou možná scénáristé či dramaturgové, kterým to vadí. Mi tato skutečnost naopak připadá vyloženě obohacující a krásná. Samozřejmě v jistých mezích. Pokud napíšu tragédii a vyjde z toho fraška, tak je zřejmě něco špatně. Což se nám v První Jarkovské naštěstí ještě nestalo.

Dennodenně se ale děje to, co považuji za naprosto zdravé a krásné. Mám na mysli, že se do textu dostávají nápady všech ostatních aktérů a mění „studený“ scénář v živoucí hmotu. Tak na příklad „Lojsa“ Lyčka má říct jako voják jednotek OSN: „Vypadni ven… nerozumíš česky? Já ti to řeknu anglicky – get out of here!“ V reálu si to vymyslel tak, že přitom chodí jako tygr, hrabe v kapsách, přičemž vytahuje samé patrony a granáty a odhazuje je k divákům, dokud nenalezne slovník, nalistuje správnou stránku a odslabikuje anglickou větu po česku.

Zajímavé není jen psaní, ale už jen to přemýšlení nad textem, nad tím, o co tady vlastně kruci jde. Je to takový dialog s autorem, který už třeba několik staletí nežije. Přemýšlím a říkám si třeba: Nikolaji Vasiljeviči, co jste tím měl na mysli, když Chlestakov říká, že kurýrů přišlo pětatřicet tisíc? Nebo u hry „Přišel na večeři“ se ptám v duchu autorů, jak to je, když říká Sheridan Whiteside, že je ubohým zlomeným králíčkem – myslí to doopravdy nebo si dělá legraci?

Vždycky mě taky zajímala recepce napsaného textu u čtenářů – dokonce jsem v tom směru kdysi experimentoval u některých svých knih i s pokusy o zpětnou vazbu. V divadle mám možnost sledovat reakci diváků v přímém přenosu a opakovaně. Což je další skvělá zkušenost, za kterou divadlu vděčím, a kterou mohu využívat.

Muž, který vyhrál válku

Konec idyly. Řekněme si něco i o problémech, které život divadelníků provází. Divadlo je logicky místem, kde pracují naplno emoce a děje se to nejen během představení, ale i před nimi a po nich, prostě pořád. Ostatně jsou jevy, které jsou obvyklé v každé pospolitosti, zejména té s převahou testosteronu. Znám to i ze šachty nebo z tunelů, ale v našem divadle mají muži převahu také.

Jde o to, že když se něco nedaří, hledá se obvykle viník. Což je ale relativně pochopitelné a jasné. Ještě zajímavější bývá situace, kdy se naopak dílo daří. A nám – klepu na dřevo, jak to jen jde – se, jak se zdá, dělat divadlo docela daří. V podobných případech však povětšinou začíná velká nesmlouvavá bitva. Bitva, kde bratr nezná bratra, a všechny prostředky jsou dovolené. Je to boj o titul „muž, který vyhrál válku“. Což je i název stejnojmenné knihy Patricka Ryana, která se přesně tímto fenoménem zabývá a velmi vtipně ho glosuje. Nemyslete si, že když o ten titul válčí generál Montgomery s generálem Bradleym či se starým dobrákem Ikem Eisenhowerem, že je to jiné, než když se to děje ve vesnickém ochotnickém divadle.

A kdo tedy „vyhrál válku“ v našem divadle? Byl jsem to snad já, který jsem měl tu odvahu, že jsem s tím vůbec začal, že jsem do něj investoval vlastní peníze a čas, že jsem po třináct let řešil jakýkoliv problém, který kdy vznikl a léto co léto seděl do nocí nad texty a přemýšlel stokrát nad každým slovem? Ne. To všechno jsou věci představující sice nutnou, nikoliv však dostačující podmínku pro to, aby fungovalo divadlo, které má břink a vezme lidi za srdce.

Byl tedy tím „vítězem“ Tomáš Matlenga – režisér všech našich dosavadních představení, který po úmorné práci s nezdárnými žáčky ve škole startoval své auto, aby další hodiny a hodiny ukazoval na place, kde má kdo stát, kdy vyjít, kdy odejít, kdy a jak mluvit, a donekonečna vracel výstupy a vysvětloval chyby? Domnívám se, že také ne. To, že někdo převede napsaný text do režírované formy, je jen další nutná avšak ne dostačující podmínka.

Jsem u divadla dost dlouho, abych pochopil, že to co dělá ze snaživého a správně načasovaného odříkávání textů skutečné divadlo, při kterém diváci zapomínají, že je tlačí židle nebo, že se jim chce na WC, je totiž ukryto uvnitř herců. Jen oni to dokáží – tím, že v nich „bouchnou saze“, že se převtělí do svých postav a zahrají roli tak, že se nepodobá ničemu předtím ani potom, a už vůbec ne představám scénáristy, dramaturga či režiséra. Tak vznikají legendární scény, kdy to, co diváci vidí, je naprostý originál a nikdo, ani herci samotní nevysvětlí, kde se v nich vlastně vzal.

Avšak pozor! Ani sebelepší výkony hereckých hvězd nebudou na dokonalý zážitek stačit, jestli mezi skvělými scénami, které diváka strhnou, bude bezpočet jiných, které mu tlačící sedadlo, či močový měchýř zase nepříjemně připomenou. Proto záleží na každém detailu, proto je důležitý výkon každého jednotlivce, proto se odnepaměti říká velká (nejen) divadelní pravda, že „není malých rolí.“

Takže tedy tím skutečným „vítězem války“ v První Jarkovské divadelní společnosti jsme my všichni

dohromady. Kolektivní výkon všech členů souboru rozhoduje o úspěchu a neúspěchu, vítězství nebo prohře. Ne individuality, ale kolektiv. Tak jako ve fotbale vyhrává Real Madrid nebo Argentina a ne Cristian Ronaldo nebo Lionel Messi.

Pánové v ráži.

Peníze

V amatérském divadle hrajeme a pracujeme zadarmo. Nikdo z nás za svou činnost nebereme žádný honorář. Což je v pořádku – je to tak nastavené a s tím jsme do toho všichni šli. Přesto je spousta věcí, které musíme nakoupit či zaplatit – autorskými právy počínaje a pronájmem sálu či náklady za topení a elektřinu konče. Ve většině amatérských divadel na pokrytí těchto nákladů nestačí příjem ze vstupného a vzniklý rozdíl hradí granty nebo sponzoři.

V našem divadle jsem tento rozdíl hradil sám ze svých peněz. Byl jsem tedy sám sobě sponzorem, což také ve světě amatérského divadla není nic neobvyklého. Za těch třináct let jsem takto investoval do „První Jarkovské divadelní společnosti“ ne zrovna malé peníze. Vlastně to byly docela velké peníze. Lépe řečeno, byly to pořádně velké peníze. Což ale neříkám proto, že bych toho litoval, ani proto, že bych se tím chtěl chlubit. Myslím, že takhle nějak podobně to má většina vedoucích divadelních souborů, a že to děláme všichni rádi. Kdybychom místo toho jezdili na Harlejích, nebo se potápěli v Rudém moři, stálo by nás to ještě víc a tolik radosti bychom si přitom neužili.

Před čtyřmi lety jsme se rozhodli požadovat vyšší vstupné a hospodaření divadla se tím rázem dostalo do kladných čísel. (Každá sezóna pochopitelně končí účetní uzávěrkou, kterou předávám hospodářce jednoty.) Daří se nám tak odevzdávat Tělocvičné jednotě mnohem více peněz než dříve, kdy jsme platili jen přímé nájmy a náklady za energie. Z těch peněz navíc jsme mohli nakoupit komfortnější sedačky pro diváky, vybavit šatnu, celkově zkulturnit prostředí pro herce, diváky i cvičence v sokolovně.

Nic z toho by nešlo, kdyby na nás nechodili diváci. Proskovice nejsou zrovna ideální na dopravní dostupnost, přesto k nám chodí nejen místní „Proskovičáci“, ale jezdí k nám lidé z celé Ostravy a okolí. Je velmi milé potkávat tyto tváře na našich premiérách a reprízách, zejména ty, kteří se objevují pravidelně a za nic by si nenechali naše hry ujít. Moc jim za to děkujeme a věříme, že jejich přízeň nezklameme ani v dalších sezónách.

Činnost našeho divadla má i své kritiky a oponenty. Což je v pořádku. Každý má právo kritizovat, zvláště když se to děje férově a konstruktivně. Přesto mám pocit, že všichni ti kritici, kterým se například zdá, že divadlo by mohlo odevzdávat peněz více, nebo naopak více šetřit na některých rekvizitách a nákladech, byli nějak podezřele ztichá, když jsem každoroční ztrátu ze sezóny platil z vlastních peněz. Rozhodně se mi nikdy nikdo nenabídl, že mi s tím pomůže.

Ironie

V jednom z předchozích odstavců jsem psal o knize Patricka Ryana – „Jak jsem vyhrál válku“. Celá ta kniha je zábavná, vtipná a přesto říká i hodně zajímavého o podstatě člověka, a je z toho pohledu poučná. Je ironická. Každé opravdové umění je ironické, říká například Milan Kundera. Což je velká pravda, už jen proto, že sám život je plný ironie, paradoxů a tragikomiky, a to samotnou svojí podstatou. Což je něco, o čem se každý dennodenně přesvědčujeme, já tedy rozhodně a ve vrchovaté míře.

Ironie. Je tím nejtěžším v divadle. Je těžké ironicky psát. Jde o to, jak přesně utrefit tu hranici, za kterou už je jen tupý smích pro smích, a před kterou je strnulá patetická maska, ve skutečnosti prázdná a nudná. Když už se podaří něco dobrého ironicky napsat, nastává další problém, jak to vysvětlit ostatním ze souboru. No a pak, když už se to jakž takž podaří, musí to ještě od herců dojít k divákům. Je to, jak říkám, těžké. Ale výsledky pak stojí za to.

Ve hře „Přišel na večeři“ je třeba scéna, kdy zhnusená ošetřovatelka odchází od hlavního hrdiny. Přijde s kufrem, postaví se před něj a pronese monolog, jak ji už nebaví zachraňovat životy, a že naopak odejde pracovat do továrny na výrobu atomové bomby. Když to Věra Grygarová, která tu roli hrála, na zkoušce poprvé přednesla, znělo to jako dunivé vyhlášení války celému světu s předzvěstí strašlivého konce. Ale ta hra je přece komedie! Ona to neříká vážně, nebo ne úplně doslova vážně. Říká to ironicky. Tak jsme poprosili Věru, aby se nad tím zamyslela a zkusila to jinak. Věra se zamyslela tak možná dvě minuty, a pak ten monolog vystřihla naprosto fantasticky s potřebnou dávkou ironického nadhledu, takže nikdo na světě si nemohl být stoprocentně jistý, jestli jde skutečně vyrábět atomovou bombu nebo si z nás všech dělá bohapustou legraci. Věra tuhle polohu udržela na všech představeních a prakticky pokaždé byla

Zleva Karel Franczyk, Eva Petrujová, Karla Kaločová, David Michálek, Veronika Dostálová, Ivan Lerch, Zdeňka Sojková, Otakar Cigler, Martin Kowalik a Tomáš Matlenga.

odměněna potleskem na otevřené scéně. Osobně ten moment považuji za jedno z nejsilnějších míst celé hry.

Končím odstavec o ironii osobním vyznáním, že přesně takové divadelní hry bych chtěl hrát – ironické komedie. Takové, jako je kniha „Jak jsem vyhrál válku“, jako byl „Revizor“, které si myslím, že jsme zvládli k plné pomyslné spokojenosti Nikolaje Vasiljeviče, a kam jsme do role poštmistra obsadili skutečného poštmistra z naší pošty. Jako byly „Jezinky Bezinky“ v našem podání podtržené i tím, že jednu z vražděních tetiček hrála i čerstvě zvolená starostka naší obce. Nebo alespoň hry s ironickými prvky, jako v posledním příkladu z hry „Je to v pytli!“, kde spořádaný občan Thomas Kerwood vysvětluje policistce, proč zamknul manželku v kuchyni: „Když je pod zámkem, tak nic neprovede…. Až dokončí zdárně svou práci, pustím ji zase ven.“ A policistka, spokojená s tímto vysvětlením, v poklidu odejde.

Epilog

Je leden a v zaplněné sokolovně probíhá krátké dětské divadelní představení. Hrají pohádku o Červené Karkulce a jedná se o vystoupení pořádané místní školou. Děti text zpívají, docela jim to jde, a zpoza opony se line zvuk klavíru, na který hezky hraje místní učitelka ze základní školy v Proskovicích.

V tu chvíli se snažím nemyslet na problémy, které máme, ani na ironii vlastního života, která mi nedá pokoj ani v divadelním souboru. Vzpomínám raději na to, jak jsme před několika lety připravovali hru „Limonádový Joe“. V sokolovně byl mezi haraburdím starý otřískaný klavír. Nadchl jsem se tím, že ho necháme opravit a naladit, a využijeme na scéně. Všichni mě zrazovali, že to bude stát moc peněz, a že na to nemáme.

Zaplatil jsem to nakonec sám. Ten klavír jsme pak využili při představeních Limonádového Joea a později i v několika dalších hrách. Vždycky byl nesmírně přínosný, ať už na něj hrála Maruška Matějová nebo Kačka Kunčická, či někdo jiný.

A tak stojím na školním vystoupení v Sokolovně, dívám se na děti, poslouchám zvuk klavíru a vzpomínám, jak jsem se tehdy rozhodoval, jestli ty peníze na opravu klavíru obětovat nebo ne.

Napsal jsem o pár řádků výše, že ta klavírní hudba byla hezká. Hezká? Možná to byla nejkrásnější hudba, jakou jsem kdy v životě slyšel.

V Ostravě – Proskovicích, 13. 5. 2016

Velká Střelná

(Gross Waltersdorf), kolonie Pivovarský kopec (Bräuerberg, též Bělidla), Hühnerberg a Břidlicové lomy (Schieferwerke), samoty Střelenský mlýn (Waltersdorfmühle), Grundmühle, Lesní zámek (Bores) a Růžová zahrada (Rosengarten)[1)]

Jana Krejčová

Území kolonizovali kolem roku 1250 premonstráti z kláštera Hradisko u Olomouce. Tehdy řeholník Abraham se spolubratry Esauem a Blažejem založili na místě pozdější Velké Střelné **klášter a kostel zasvěcený Nejsvětější Trojici, Blahoslavené P. Marii a sv. Jiří,** o kterém dále není více známo.[2)] Rovněž latinské prameny uvádějí Velkou Střelnou, a to k roku 1284, jako Strelna Abbatis.

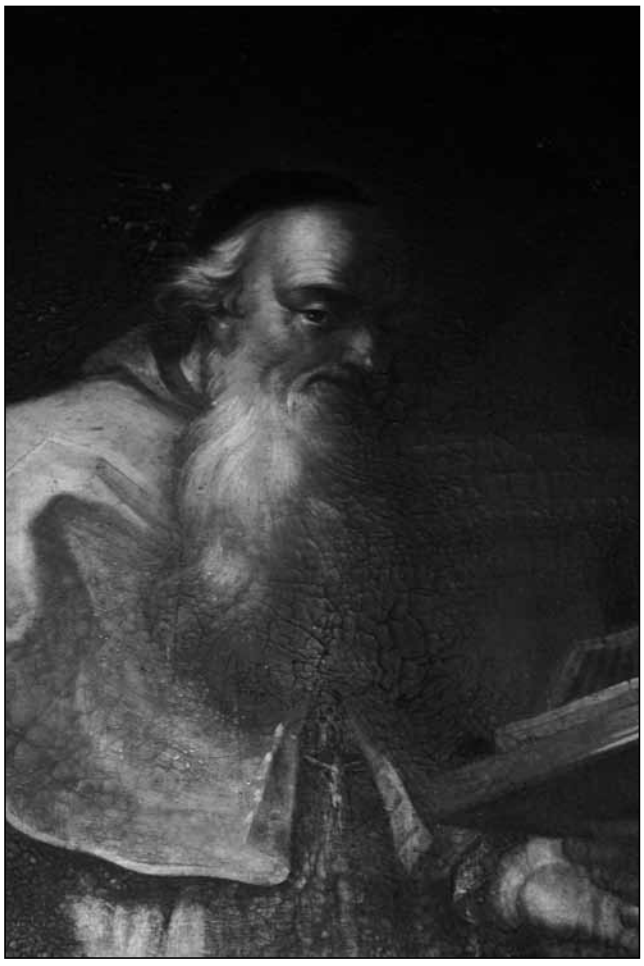

Detail obrazu opata Abrahama ze Střelné. Foto Jan Andres ml.

V držení se vystřídala řada šlechticů, než byla o **starém kostele sv. Mikuláše** učiněna k roku 1566 zmínka (zasvěcení sv. Mikuláši patří k nejstarším, mimo jiné byl sv. Mikuláš z Bari patronem dělníků v kamenolomech). Opuštěné a osiřelé biskupské léno v roce 1597 koupil rytíř polského původu Lukáš Dembinský z Dembině, hejtman v Kroměříži. Jeho jediná dcera Eliška Polyxena se provdala za císařského radu Wenzla (Václava) hraběte z Wrbna, po ní léno dědili Johann a Franz, který léno držel nejdéle, a dále jeho další mužští potomci.[3)]

Jako farní byl potom střelenský kostel zmiňován k roku 1570.[4)] Tehdy biskup Vilém Prusinovský z Víckova (na stolci 1565–1572) kázal uvěznit velkostřelenského faráře Caspara, který podle něho nebyl zrovna dobrým, rozumí se katolickým, knězem. I ve Velké Střelné, stejně jako všude v okolí, se tehdy usedlíci přikláněli k protestantství. Dále byl na hřbitově stojící střelenský kostel od roku 1584 filiálním ke Městu Libavé a pro změnu po třicetileté válce patřil pod duchovní správu v Jestřabí.[5)]

V letech 1672 a 1690 měl starý kostel sv. Mikuláše dva oltáře, jeden stříbrný kalich a ciborium, čtyři ornáty, tři zvony a jeden akr pozemku.[6)]

Nový kostel sv. Mikuláše, biskupa, byl postaven v roce 1752 na starém hřbitově, tj. na stejném místě, jako stál původní kostel stejného zasvěcení, tj. v západnější části obce u křižovatky silnic z Olomouce do Města Libavé, Smilova a Nové Vsi nad Odrou. Plány na stavbu vypracoval zednický mistr Josef Schwarz z Čermné na Moravě v roce 1751.[7)] Se stavbou se započalo v tomtéž roce 9. října, o rok později byl již kostel konsekrován. Na délku měl 25,2 metru a přes devět na šířku, vysoký byl přes osm metrů. Penězi pomohla obec, farníci a především patroni kostela Wenzl a Josef, hrabata z Wrbna, držící biskupské léno již v roce 1707. Wrbnové zažádali i o samostatnou **farnost.** Zavazovali se vypomáhat faráři stejně jako poddaní, kteří měli pečovat o faru, kostel a věčné světlo. Nebylo to jednoduché, žádost musel opakovat v letech 1762 a 1766 i Wenzl Michael hrabě z Wrbna, proslulý jako náruživý lovec. „Biskup měl také dovoliti zvýšení roční dávky z kořalky o 30 zl., poněvadž by se tak zvětšil zisk z kořalky a piva, když by lid chodil z okolních vsí na služby boží do Střelné. Z takto získaných peněz měla se hraditi suma, dávaná ročně jestřábskému faráři, a přilepšiti lokálnímu kaplanovi a učiteli ve Střelné“.[8)] Proti zřízení farnosti byl biskup Maxmilián hrabě z Hamiltonu (na stolci 1761–1776), v jehož nemilosti se nacházel střelenský kaplan P. Ignatz Losert.

V roce 1847 byl kostel opravován po požáru, způsobeném bleskem 6. srpna 1845. Kostelní věž zasáhl blesk v noci kolem čtvrt na jednu, zároveň rozbil střechu, čtyři trámy, nějaký obraz, lavici a

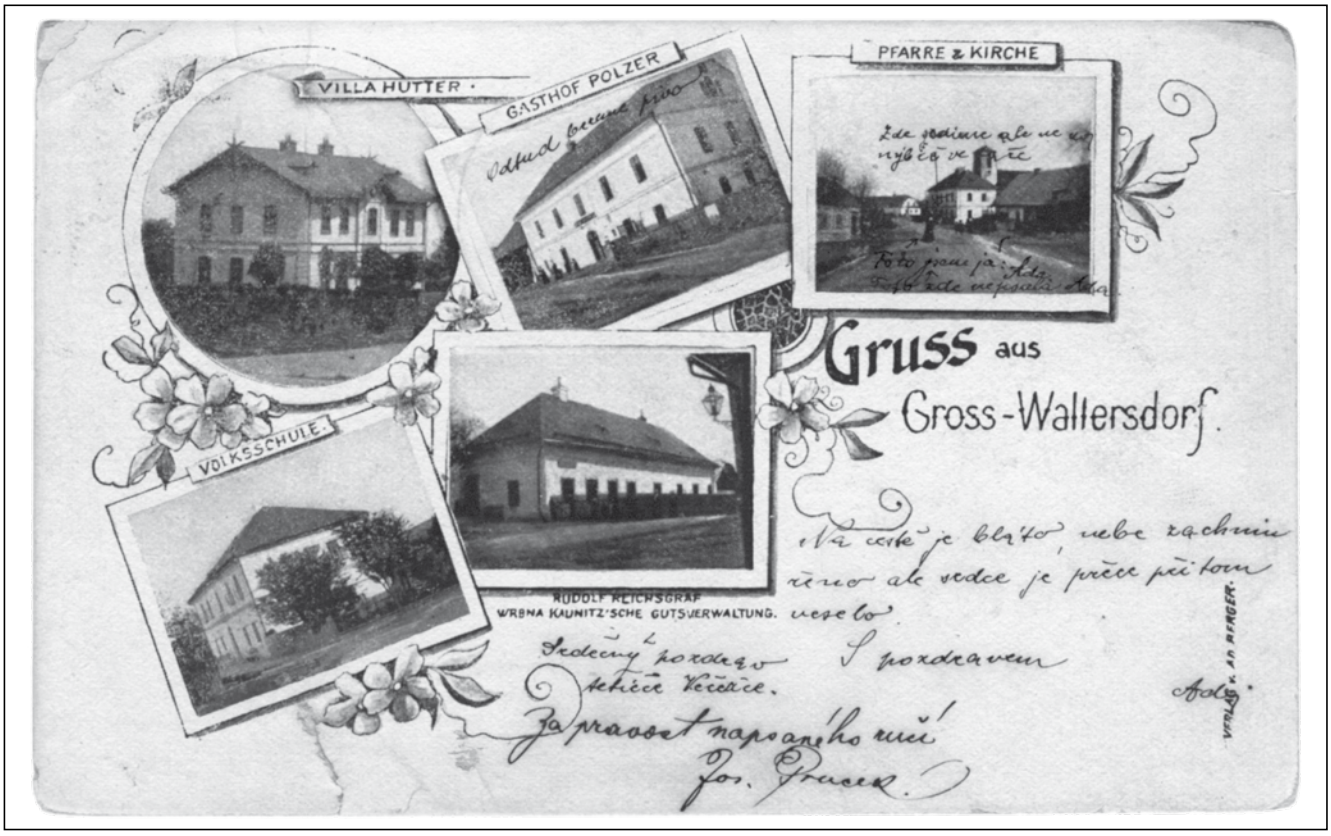

Na pohlednici z roku 1902 se podepsal P. Josef Prucek, který právě nastoupil do Velké Střelné. Vpravo nahoře fara a kostel. Foto archiv J. Machala.

dvě okna. Za pomoci hasičů a několika vesničanů byl požár omezen a zabránilo se jeho dalšímu šíření. Nikdo nebyl zraněn, jen dva zvony zavěšené ve věži byly zcela roztaveny. Požár se podařilo zvládnout až ve tři hodiny ráno. Při hašení svou statečnost projevili Franz Knechte a Konrad Polzer.[9] Kostel se starým hřbitovem byl obklopen plotem ze stříhaného smrku.

Popis kostela[10]

Jednolodní podélná, přibližně orientovaná, uvnitř plochostropá architektura kostela měla sedlovou střechu, nad závěrem zvalbenou. Do fasády byla prolomena půlkruhově ukončená obdélná okna, z každé strany lodi po dvou. V průčelí čněla představená mohutná hranolová věž od požáru (údajně omylem) ukončená nízkou stanovou střechou, která byla nahrazena vysokou jehlancovou střechou až v roce 1923. Byla vysoká 27 metrů a pokrytá břidlicí stejně jako střecha kostela. Tehdy byl opraven i kříž, pořízen nový hromosvod a na hodinách byly ručičky pozlaceny dublé zlatem. Věž a kostel byly omítnuty, nově natřeny rámy oken a dveře a provedeny další nutné práce. Tesaře při práci řídil mistr Josef Kern ze Staré Vody, klempířské práce prováděl Josef Horwath z Města Libavé, o bleskosvod a kříž se postaral místní mechanik Schebesta, břidlici pokládal pokrývačský mistr Blum z Města Libavé. Pořizovací náklady tehdy činily 39.000,- Kč. Tehdy byl celý kostel ještě důkladně očištěn.

Kostel po roce 1923, před ním stojí pomník H. Kudlicha. Foto archiv J. Machala.

Obnova kostela pokračovala ještě v letech 1924 a 1925, ale práce se prováděly i v roce 1921, kdy byl interiér nově vymalován místním malířem Josefem Hausnerem a budišovským malířem Sabinským. Náklady ve výši 6.535,- Kč byly uhrazeny z peněžních sbírek farníků. Josef Hausner, žijící na č.p. 112, byl žádaným mistrem, např. v nejmenovaném kostele (horním kostele Nanebevzetí P. Marie?) v Potštátě jím byla v červenci 1910 opravena výmalba vyjma nástropní fresky v presbytáři.

Šířka půdorysu věže a kněžiště byla stejná. Pravoúhlý vstup byl umístěn v podvěží, vnější hlavní vchodové dveře byly z měkkého dřeva, natřené na hnědo, s dobrým zámkem a prahem z pískovce. Fasáda byla hladká. Odskočený presbytář byl postaven na půlkulatém půdorysu, osvětlovala ho dvě okna. Byla malovaná, jedno s obrazem sv. Antonína Padovského a na straně evangelní s obrazem sv. Aloise. Pořízena byla v roce v roce 1908 za 640,- K, dodala je firma B. Škarda v Brně a sbíralo se na ně za faráře P. Antona Králíčka a představitele obce Aloise Treutlera (vyobrazeni tedy byli jejich křestní patroni).

Kostel sv. Mikuláše v zimě, vpravo budova fary s vjezdem, 30. léta 20. století. Foto archiv M. Bohuš.

Ke kněžišti byla na jižní straně přisazena malá zákristie se dvěma čtvercovými okny opatřenými kovovou mříží. Vnější vstupní dveře byly zhotoveny jen z měkkého dřeva, ale se zámkem a závorou. Dveře ze zákristie do lodi zato byly dvoukřídlové a opatřené zámkem. Do tří v ní umístěných skříní byla ukládána bohoslužebná roucha, alby a roucha ministrantů, dále bylo v zákristii lavabo a stolky.

Na ni navazovala boční síň přistavěná v roce 1855 z pevného materiálu podél necelé délky jižní zdi lodi. Náklady na vybudování hradil patron. Tento prostor byl určen pro instalování Božího hrobu, zakoupeného ze sbírek farnosti, a to za cenu 240 fl. Dodala ho firma Zbitek v Olomouci v roce 1857, během roku býval deponován na půdě.[11]

K roku 1805 se uvádí dřevěný domek pro hlídače, umístěný v blízkosti vchodu do kostela, dále se o něm prameny nezmiňují. Věžní hodiny věnoval kostelu patron kostela hrabě z Wrbna roku 1861. Pod kruhovými hodinovými ciferníky byla prolomena zvonicová okna, níže ještě kulatá okénka (vše ze tří stran). Podlahu kostela a zákristie pokrývaly kamenné desky, patrně břidlicové, vzhledem k tomu, že Velká Střelná byla centrem těžby podlahové břidlice, kněžiště bylo dlážděno osmiúhelnými kamennými deskami kombinovanými s cementovými. Interiér kostela byl vymalován v šedém tónu, lizény tmavší barvou, na stropě v lodi byla malba Poslední večeře Páně a na stropě kněžiště obraz Nesvětější Trojice (posledně to byla Holubice Ducha svatého v kruhu). Zčásti byl strop lodi patrně štukem upraven tak, aby navozoval dojem kazetového stropu.

Blíže nespecifikované **vybavení,** především však sloupové pozadí hlavního oltáře a oltářní menza, pocházelo ze zrušeného olomouckého kostela sv. Petra a Pavla.[12] Byl to jeden z nejstarších kostelů na Moravě (založen v roce 863), do roku 1131 byl kostelem biskupským, poté do roku 1785, kdy byl zrušen, byl kostelem farním. Stával v nynějším areálu Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Zbořen byl v roce 1792, před tím ovšem bylo některé vybavení rozvezeno do jiných kostelů. Hlavní oltář byl převezen do Milovan do kostela sv. Kateřiny Alexandrijské i s původními obrazy Kristus předává klíče sv. Petrovi (Josef Ignác Sadler) a Boha Otce.[13] Stejného původu byl obraz sv. Floriána se dvěma štukovými anděly umístěný v kostele Všech svatých v Barnově.[14] Dva menší pozlacení andělé a obraz Svaté Rodiny v kasulovém rámu byly druhotně umístěny v kostele Panny Marie Sněžné v Luboměři pod Strážnou.[15] K osudu původního vybavení olomouckého kostela sv. Petra a Pavla lze doplnit následující: kompletní varhany byly v roce 1786 darovány do kostela sv. Markéty v Bílčicích, na počátku 20. století byly nahrazeny novým nástrojem a zachovali se pouze zlacení atlanti (Jiří Antonín Heinz, po 1735).[16]

Každý oltář, tedy i hlavní oltář kostela sv. Mikuláše byl postaven v základu ze zdiva. Jeho zadní část ze dřeva a kamene byla upravena štafírováním na červený a černý mramor a lakována. Po stranách byla doplněna dvěma alabastrovanými sochami světců, tj. sv. Václava a sv. Josefa (práce tyrolské firmy Stuflesser), nahoře čtyřmi andílky a uprostřed symbolem Božího oka v bohaté svatozáři. Podle inventáře z roku 1805 ještě stály na konzolách po stranách hlavního oltářního obrazu jiné, zlacené sochy v životní velikosti, a to sv. Karel Boromejský a sv. Leopold. Tehdy také po stranách paprsčité svatozáře seděli dva andělé. Hlavní oltář byl v roce 1921 renovován malířem a pozlacovačem Gustavem(?) Přečkem z Olomouce za 3.760,30 Kč, náklady byly hrazeny z příspěvků farníků.[17] Oltářní obraz znázorňoval patrona kostela sv. Mikuláše z Bari. Toto nově pořízené plátno pro střelenský kostel namaloval fulnecký malíř Johann Georg Frömel za 50 fl., původní obraz byl

zrušen.[18] Po stranách oltářní menzy do posledka stály sochy andělů, uprostřed svatostánek s andílky a beránkem na knize se sedmi pečetěmi. Jeho architektura připomínala ciborium v Santa Maria Maggiore v Římě. Kostelu ho v roce 1837 daroval patron kostela a přidal i mešní roucha a blíže nespecifikované obrazy. Dekoraci doplňovaly svícny a dva zasklené relikviáře, postavené na oltářní menzu již před rokem 1805. Byly přeneseny ze zrušeného kartuziánského kostela Nanebevzetí P. Marie v Olomouci a obsahovaly ostatky světic Máří Magdalény, Kateřiny, Barbory, Markéty, Doroty, Kunhuty a světců Mořice a Prokopa. Mimo nich kostel vlastnil i oválné relikviáře s částečkou sv. Kříže a s ostatky sv. Mikuláše, rovněž zmíněné v inventáři kostela z roku 1805.

Kněžiště bylo od lodi odděleno mřížkou, u které kněz podával sv. přijímání. Zhotovena byla z dubového dřeva, dodána v roce 1841 a uhrazena z kostelních peněz. Dubová lavička určená pro patrona kostela nebo jeho zástupce stála vlevo, naproti poblíž dveří do zákristie byla malá vyřezávaná lavice určená pro personál kostela.

Dřevěný boční oltář z konce 18. století byl zasvěcen sv. Kříži a P. Marii Bolestné, jejíž obraz byl vystaven na oltářní menze, po jeho stranách stály sochy andělů držících svícny.[19] Autorem tohoto oltářního obrazu byl také J. G. Fröml.[20]

Základ bočního oltáře na straně evangelní, v roce 1805 zmíněného jako oltář P. Marie Pomocné, tvořilo rovněž cihelné zdivo. Jeho nástavec byl dřevěný, upravený nátěrem imitujícím mramorování, po stranách se dvěma sloupy. Oltář byl vybaven obrazem sv. Jana Nepomuckého, před nímž stála socha Panny Marie Lurdské s výraznou korunou na hlavě, nad nástavcem byl zavěšen obraz Panny Marie Ustavičné pomoci. P. L. Novák uvádí, že v tomto oltáři bylo uchováváno portatile, naproti tomu v inventáři z roku 1805 stojí, že všechny oltáře měly portatile konsekrovaná olomouckým světícím biskupem Karlem Godefriedem von Rosenthal (žil v letech 1738 až 1800).

Obě kostelní okna v presbyterní části byla v roce 1908 opatřena vitrážemi se sv. Antonínem a sv. Aloisem, jedno z oken v lodi znázorňovalo sv. Annu Učitelku.

Hranolová křtitelnice zhotovená z bílého pískovce (podle fotografií lze soudit, že byla povrchově upravena mramorovým štafírováním, a to snad červeným) byla umístěna v mělké nice na evangelní straně kněžiště. Cínová mísa s křestní vodou byla zakryta víkem se sousoším sv. Jana Křtitele, křtícího Krista vodou z řeky Jordánu, nad nimi ve výrazné svatozáři se vznášel Duch svatý.[21] Nad křtitelnicí býval zavěšen obraz P. Marie Pomocné (Maria Hilf) ve zlatém rámu, který přidržovali dva andílci.

Na protější, tj. epištolní straně, byla přízední kazatelna, upravená v roce 1847 mramorováním do zeleného odstínu. Vstup na ni byl přizdoben látkovým baldachýnem. Poprseň řečniště byla zdobena plastickými rokokovými kartušemi. Nahoře na rezonanční stříšce byla umístěna socha Dobrého Pastýře se třemi figurami andělů s křížem, kotvou a Mojžíšovými deskami. V blízkosti kazatelny byl zavěšen velký dřevěný barokní kříž s vyřezávaným korpusem Krista a s cedulkou připomínající misie konané v roce 1932. U jeho paty býval do počátku 20. století obraz P. Marie Bolestné se dvěma nástěnnými světly, který se později na tomto místě již nevyskytoval, svítidla však zůstala.

Čtrnáct obrazů zastavení Křížové cesty bylo rozvěšeno v lodi a kněžišti kostela, jejich zlacené rámy měly v horní části stejně upravené cedulky ukončené křížkem, pod nimi byla nástěnná jednoramenná svítidla ve tvaru svíce. Soubor těchto obrazů kostelu darovali Johann a Theresia Hoffmannovi, slavnostní požehnání provedl P. Remigius Misař 18. října 1868.[22] Obrazy bylo nutno renovovat v roce 1937, práci provedl místní malíř Josef Hausner. Za střelenského faráře P. Josefa Prucka byl v roce 1903 zakoupen postní obraz, namaloval ho holešovský malíř Karel Žůrek podle předlohy pražského malíře Lišky.[23]

V lodi bylo umístěno 40 lavic obvyklého (boltcového) typu, určených pro farníky, z toho 19 na epištolní straně pro muže a 21 na protější straně bylo vyhrazeno pro ženy. U lavic bývaly postaveny korouhve.

Tři zpovědnice byly vyrobeny z tvrdého dubového dřeva, další, rezervní, z měkkého dřeva.

Kruchta s konvexní poprsní přes celou devítimetrovou šíři kostelní lodi (více než tři a půl metru hluboká) byla vybavena menšími varhanami o šesti mutacích, nástroj postavil varhanář Kuttler z Opavy v roce 1816, v roce 1924 je opravoval Wilhelm Brauner z Uničova.[24] Varhanní skříň byla zdobena v rozích rozvilinami a hrací pult byl postaven u poprsně tak, aby varhaník (poslední byla Erika Polzer) viděl na kněze. V inventáři kostela z roku 1805 se na kůru uvádí další hudební nástroje, tj. pár kotlů, čtyři trubky, dva lesní rohy, jeden fagot, čtyři klarinety a dva klarinety z obyčejného dřeva, v soupisu z roku 1808 jen klarinet a fagot, seznam hudebních nástrojů k roku 1913 uvádí dva lesní rohy, křídlovku, baskřídlovku, další dvě trumpety, D klarinet (barokní nástroj!), dva C klarinety a dvě dřevěné flétny C a Es ladění. V roce 1922 zůstaly jen lesní roh, klarinet a flétna, které jsou v kostele vedeny do roku 1943.[25] Na kůru se nacházelo ještě třináct lavic.

Počet **zvonů** se v průběhu let měnil.

1. Zvon o průměru 84 (66) cm, s nápisem: NA STRZYTNEM LVKASS DEMBINSKY Z DEMBINGIE A HERVtICZYCH LETHA MDCIII, Meister Zacharissmi Lner (Zacharias Millner) hat mich zu Olmucz gegossen Anno 1603, s reliéfem P. Marie se sepjatýma rukama na obláčku a hmotnosti 330 kg.[26] Zvon zmíněn k roku 1771 a v dalších letech.

Protože při válečné rekvizici byly odebrány i zvony z farního kostela sv. Máří Magdalény v Předmostí, náhradou administrátor P. Alois Otzipka získal v roce 1951 zvon Maria z Velké Střelné, která byla již zahrnuta do vojenského prostoru.[27)]

2. Středně velký gotický zvon.

3. Malý zvon o hmotnosti jednoho centnýře, z roku 1564, ulil ho Filip, konvář z Vyškova, zmíněn např. k roku 1771.[28)]

4. Umíráček z roku 1728, hmotnost 50 pf.

5. Sanktusník (mešní zvon), o hmotnosti 60 liber, zmíněn např. k roku 1771, v inventáři z roku 1909 je uvedeno, že ho v roce 1858 zakoupil Johann Mader z č.p. 92.

6. Zvon sv. Prokop, o hmotnosti čtyři centnýře, z roku 1604, zmíněn např. k roku 1805, ulil jej Zachariáš Milner v Olomouci.

7. Středně velký zvon sv. Mikuláš, o hmotnosti tři a půl centnýře, zmíněn např. k roku 1771 či 1805, ulil jej Wolfgang Straub.

8. Velký zvon pořízen v roce 1845 obcí.[29)]

K roku 1845 se uvádí, že při požáru 6. srpna se čtyři novější méně cenné zvony roztavily, dva nejmenší a jeden větší pukly a musely být Wolfgangem Straubem v Olomouci na náklady obce, přelity na jeden zvon.[30)]

9. Umíráček pořízen v roce 1845.[31)]

10. Zvon o průměru 40 (35) cm, A. L. F. Stanke Olomucii Fusa 1858, s reliéfem Matky Boží. Zakoupil ho Johann Mader z č.p. 92.[32)]

11. Zvon o průměru 68 (53) cm, s reliéfem Nejsvětější Trojice, z roku 1882, Joannes et Petrus Hilzer, S. R. C. Aul. Camp. Constructores V. Neostadii.[33)]

K 4. lednu 1909 vedeny čtyři zvony.

K 23. prosinci 1914 vedeny čtyři zvony, které pořídila obec(!).[34)]

12. Zvon o hmotnosti 165 kg, ladění D, pořízen v roce 1923 ze sbírek spolu s dalším zvonem za 6.120,- Kčs. Nápis v němčině: Věnováno od farníků v roce 1923. Oba zvony ulil Oskar Winter v Broumově v Čechách a benedikoval je libavský děkan P. Karel Kolsdorf 24. června 1923.[35)]

13. Zvon o hmotnosti 45 kg, ladění H, pořízen v roce 1923 ze sbírek, více jako výše.

Podle inventáře sepsaného 31. prosince 1922, který sestavil P. L. Novák a podepsali kostelní hospodáři Josef Hausner a Johann Heger, kostelu patřila paténa pro nemocné zhotovená ze stříbra a pozlacená, ciborium (uvnitř pozlacené), kalich s paténou, další kalich s paténou v kombinaci stříbra a mědi, nádobka na sv. olej pro nemocné a další dvě nádobky na sv. oleje. Ze zlatého kovu bylo osm oltářních svícnů, z alpaky nádoba na svěcenou vodu, kropáč a kadidelnice, druhá souprava byla z cínu, z mědi byla monstrance s postříbřenou lunulou, pacifikál, dva svícny s vyobrazením P. Marie, oltářní zvonky. Lampa pro věčné světlo byla z plechu, ze skla pár mešních konviček. Z mešních oděvů kostel měl devět kasulí v mešních barvách, tři pluviály a další drobné potřebné kusy, ale též baldachýn pro sloužení obřadu při svátku Božího Těla, sochu sv. Barbory, patronky horníků, mešní knihy, sbírku not, hudební nástroje (lesní roh, klarinet, flétnu) a československou státní vlaku.[36)] V dalších letech se podstatně inventář neměnil, zato do roku 1809 býval poměrně bohatý na stříbrné kusy (monstrance, ciborium a dva kalichy s paténami).[37)] Měděné mešní náčiní daroval patron kostela. Libavský farář a poslední budišovský děkan P. K. Kolsdorf, který se po zabrání Libavska Československou lidovou armádou uchýlil na podzim roku 1947 na důchod do Norberčan, přímo sousedících s vojenských prostorem, přenesl do norberčanského kostela sv. Antonína Padovského stříbrnou gotickou(!) monstranci o hmotnosti 1 pf. a 14 lotů, starou původní monstranci a stříbrné pozlacené ciborium s vyobrazením mučicích nástrojů, vše z Velké Střelné. Jednalo se o vzácnější kusy, které chtěl zachránit. Tato preciosa jsou zapsána v inventáři norberčanského kostela k roku 1949.

K životu ve farnosti patřily poutě, misie, biřmování a vizitace. Tradiční pouť vykonávali Střelenští do Staré Vody, v posledních letech, např. v roce 1936 to bylo 19. července (zúčastnilo se na 200 osob), v roce 1937 se pěší pouť konala 11. července, poté jeli poutníci 8. srpna autobusem, v roce 1939 navštívili sv. Annu 30. července 1939 a v roce 1941 21. července. Přesto, že situace byla nebezpečná, navštívili Střelenští Starou Vodu i 19. července 1942. V roce 1943 byla procesí zakázána, proto šel 18. července do Staré Vody jen farář a pár osob. Podobně tomu bylo v roce 1944, kdy se pouť na svátek sv. Markéty 16. července nemohla konat, a proto farář a dalších 13 osob se rozhodli jít do Staré Vody 23. června.

Misie byly pořádány např. v letech 1883, 1889 a 1900, v letech 1922, 1923, 1925, 1926, 1928, 1932, 1933 je pořádali redemptoristé ze Svitav. Duchovní cvičení v době od 20. do 27. března 1938 vedl P. Karl Lenzen OMI ze Staré Vody, o rok později 26. března až 2. dubna 1939 starovodský kněz P. Karl Becker OMI (tehdy bylo podáno 612 sv. přijímání), v roce 1940 vedl triduum konané 6. až 10. března starovodský farář P. Richard Wagner OMI, v roce 1941 vystřídali obláty svitavští redemptoristé, v dalších letech se opět duchovní cvičení konala pod vedením starovodských kněží, tj. 21. až 29. března 1942 přednášel P. Theodor Lauth OMI, od 29. března do 2. dubna 1943 triduum vedl P. Karl Becker OMI, následující dva dny pak zpovídal starovodský superior P. Richard Wagner OMI.[38)] Ten rovněž 1. dubna 1946 vypomáhal ve Velké Střelné, tj. kázal a zpovídal v době velikonoční. Kněží ze Staré Vody měli v době okupace přísně zapovězeno pořádat jakékoliv akce mimo Starou Vodu, ale zákaz nerespektovali, důležitější pro ně

byla duchovní obnova věřících, než jejich vlastní bezpečí.

Jednu z posledních generálních vizitací budišovského děkanátu (ne-li vůbec poslední) vykonal olomoucký arcibiskup Mons. ThDr. Leopold Prečan (na stolci 1923–1947) v červnu 1925. Velkou Střelnou navštívil ve středu 17. června 1925. Den začal ráno o půl osmé slavnostní mší sv., po kázání bylo vzpomenuto zemřelých, po svátostném požehnání vykonáno biřmování a na závěr následovala vlastní prohlídka kostela. Arcibiskupa L. Prečana, velkého ctitele sv. Anny Starovodské, doprovázel jeho ceremoniář a sekretář P. Stanislav Zela.[39]

Generální vizitaci 17. června 1925 provedl olomoucký arcibiskup ThDr. Leopold Prečan, zde ve společnosti kněží patrně budišovského děkanátu a místního P. Ludvíka Nováka. Foto Archiv Arcibiskupství olomouckého.

Každý ze střelenských duchovních správců se o farnost, farníky a kostel poctivě staral. Podle dochovaných kostelních účtů je zřejmé, že i P. J. Schöberle se až do poslední chvíle choval tak, jakoby mělo vše zůstat při starém a žádný odsun nehrozil. Počátkem roku 1946 objednával hostie (u sester boromejek v Zákupech u Prahy), svíčky u firmy V. Zbořil a syn, První moravská továrna na voskové svíčky a mýdlo Bystřice pod Hostýnem a u Chrámového mužstva v Pelhřimově, s. s r. o., mešní víno v arcibiskupských sklepech v Kroměříži. Rovněž opravoval krytinu na střeše kostela i fary (práce prováděl František Lakomý, národní správce, pokrývačství ve Velké Střelné), organizoval nátěry a zlacení nějakých tyčí, objednal si u stolaře skříň na knihy pro farní úřad, nakupoval háky k baldachýnu u Františka Stadníka, výroba paramentů a korouhví, spolkových praporů a církevního náčiní v Olomouci.[40] Vyplácel služné uklízečce, zpěvačce a dalším. Poslední výplata byla učiněna v roce 1949, kdy dostal kostelník a hlídač hodin Josef Stecker za svou službu 2.000,- korun, patrně již od libavského duchovního správce. On a kostelní zpěvačka Aloisie(?) Sienel byli vyškrtnuti ze seznamu osob určených k odsunu. Patronem kostela byl stále ještě K. Pivný.

Farní kostel sv. Mikuláše zanikl – způsob, jakým se to stalo, a doba nejsou přesně známy. Např. již zemřelý organolog Doc. Zdeněk Fridrich sdělil autorce, že v době jeho návštěvy v roce 1955 ve Staré Vodě, kdy stěhoval tamní varhany do kostela sv. Filipa a Jakuba v Litovli, jistý pplk. Novák rozkázal starovodský kostel rozstřílet, což se nestalo, ale svou zlobu si vylil na kostele ve Velké Střelné. Dle libavského autora Jindřicha Machaly kostel v roce 1969 zapálili sovětští vojáci.[41]

Farní budova č.p. 188

Stará zděná přízemní, ale podsklepená lokální fara č.p. 98, byla postavena v roce 1787. Měla tři pokoje, spíž a kuchyň, z hospodářských budov jen stodolu a dřevník. Po požáru byla na náklady obce jihozápadním směrem od kostela postavena v letech 1857–1858 nová stavba z cihel a z kamene pokrytá břidlicovou krytinou. Fara sousedící s kostelem byla dle fotografie v patře členěna pěti okny, na užší straně dvěma, střecha byla sedlová, zvalbená a opatřená vikýři.

Podobu této mladší stavby a její zařízení popsal 4. ledna 1909 farář P. L. Novák, když přebíral správu farnosti, v Inventáři farního domu a hospodářských stavení lokální kuracie ve Velké Střelné.[42] Tento velký patrový dům byl šestnáct metrů dlouhý a devět široký, vstupovalo se do něj dveřmi z dubového dřeva s mosaznými panty a zámkem, osazenými v pískovcových zárubních. Podlaha klenuté vstupní haly byla pokryta kamennými plotnami. Dveře se čtyřmi skleněnými tabulemi vedly na Zschodiště, dveřmi byl opatřen i vstup do sklepa, který byl asi pět a půl metru dlouhý a více jako tři a půl metru široký. Další dveře vedly do zaklenutého chléva. Brána na dvůr a branka pro příchozí byly zhotoveny z měkkého dřeva.

Z chodby se vcházelo do kuchyně, která byla necelých pět a půl metru dlouhá a více než tři a půl metru široká, se dvěma okny a podlahou z měkkého dřeva. Byl v ní sporák se dvěma troubami na pečení. Do spíže dlouhé více jak pět a široké více jak tři a půl metru se vcházelo z kuchyně. Měla jedno okno a pec, podlaha byla vyložena dlaždicemi. Pokoj pro hospodyni měl vstup z chodby, dveře byly vpravo. Tento pokoj se dvěma okny opatřenými okenicemi byl téměř pět a půl metru dlouhý a asi tři a půl metru široký a měl dřevěnou podlahu. Topilo se v kachlových kamnech s cínovým kováním. Do prvního patra se vystupovalo po asi 19 dřevěných schodech, v patře byla chodba dlážděná kamennými deskami a dva malé pokoje, vše s okny. Ještě jedno okno s kovovou mříží bylo dole u schodiště.

Do bytu faráře vedla chodba se třemi okny, se dřevěnou podlahou a se zeleně glazovanými kachlovými kamny. Pokoje zhruba pět a půl na tři a půl metru velké byly mezi sebou propojeny prosklenými dveřmi. Místnosti měly po dvou

kastlových oknech, dřevěné podlahy a kachlová kamna se zelenou glazurou. Jídelna o rozměru pět krát pět metrů, která rovněž sloužila jako hostinský pokoj, měla čtyři kastlová okna, podlahy z měkkého dřeva a vytápěla ji bílá kachlová kamna.

Do podkroví se chodilo po schodišti ze vstupní haly. Střešní konstrukce byla podbita deskami, na kterých byla upevněna břidlice. Na severní straně domu byla na půdě dřevěná podlaha na uskladnění obilí.

Prostor dvora byl na východě a z jižní strany uzavřen zdí a na severní straně kůlnou, západní strana byla vymezena domem. Vjet bylo možné dvěma vraty. Na dvoře bylo místo i na chlívek pro vepře a kurník, oboje postavené ze dřeva se střechou pokrytou břidlicí. Boudy o délce přes dvanáct metrů a šířce více jak pět metrů byly zděnými chodbami rozděleny do třech částí. Jedna sloužila jako dřevník, druhá byla určena pro vozy (povozy). Třetí část určená pro skladování steliva a krmiva pro dobytek byla vybudována až v červenci roku 1908 z původního stání pro krávu, a to s novým stropem, na podlahu byla položena dlažba. Vstupovalo se jednoduchými dveřmi.

Stodola byla postavena necelých sto metrů na západ od fary v roce 1893, a to z kamene a se střechou pokrytou břidlicí. Průjezd stodolou umožňovala dvoje velká vrata. V roce 1926 byla stodola odstraněna. Studna při domě nebyla, kněží používali obecní studnu.

Od ulice byla budova oddělena tyčkovým plotem a předzahrádkou, ze severní strany, tj. od kostela byl vybudován zděný vjezd s dřevěnými vraty.

Během let doznaly stavby takových změn, jak to vyžadoval život. Budova fary byla v roce 1940 z nějakého důvodu znovu benedikována. V roce 1943 v ní byl opravován sklep patrně poškozený bombou.

Ze 16. dubna 1937 se zachoval nákres **půdorysu kostela** se zakreslením rozmístění svítidel, tj. nad vchodem do kostela zvenčí, v předsíni kostela (svítidlo ve tvaru koule), osvětlovací tělesa na schodech na kůr a na schodech na věž, dvě velká nástropní svítidla a dvě nástěnná na kůru, jedno svítidlo v boční chodbě nad vchodem, v lodi blíže kůru nástropní svítidlo s krytem v podobě koule z opálového skla, blíže k vítěznému oblouku lustr s patnácti elektrickými svíčkami, nástropní osvětlení v zákristii a na oratoři nad ní, lampa na kazatelně, svítidlo nad dveřmi do zákristie, dva boční reflektory před hlavním oltářem a svítidlo za ním. Náklady na pořízení měly činit 2.777,- Kč, plánek vypracoval Radio-Elektro-Mechanik Ing. Leo Skrobanek Bodenstadt – Gr. Waltersdorf.[43] Plánek je cenný především proto, že jiný materiál naznačující půdorys kostela nebyl nalezen.

Přesuny církevního majetku z Velké Střelné[44]

Ještě po zřízení vojenského prostoru se počítalo s tím, že pro vojenskou duchovní správu zůstanou zachovány kostely ve Smilově a Velké Střelné, olomoucká konzistoř proto 18. dubna 1947 žádala P. Josefa Nakládala, kaplana ve Městě Libavé, aby z inventáře obou těchto kostelů nic nevydával těm, kteří dostali pověření pro jeho odvoz, protože tato povolení se prohlašují za neplatná.[45] Pak příslušné orgány rozhodly, že kostely nebudou využívány a odvoz církevního majetku pokračoval. Např. 12. června 1947 si cestou do Smilova střelenský kostel prohlédl P. Oldřich Beránek, tehdy farář v Klenovicích na Hané.[46] V roce 1947 povolení k odvozu dostal i chudobínský farář P. Jan Kunovský, který ho ale nevyužil, Velká Střelná byla pro něho bez automobilu, který nesehnal, nedostupná.[47] P. J. Nakládal oznamoval 26. února 1947 konzistoři, že fary ve Smilově a Velké Střelné navštívil zloděj, ve Velké Střelné odcizil 1.645,- Kčs. Stalo se to v době, kdy byly cesty nesjízdné a P. J. Nakládal se z tohoto důvodu do obou obcí nemohl dostat. Obě budovy byly řádně zabezpečeny a kolem obou neustále chodila vojenská stráž. Konzistoř P. J. Nakládalovi přikázala, aby přenesl cenné předměty z obou far k sobě do Města Libavé, aby nedošlo k dalším škodám. Další přesuny kostelního vybavení měly pokračovat, jakmile to dovolí sjízdnost cest. Poté hned 16. dubna 1947 potvrdil Římskokatolický farní úřad v Klenovicích na Hané, že z Velké Střelné přijal jeden zelený a jeden bílý ornát a zelený pluviál.

O odkoupení harmonia, dřevěné basy a dvou kotlů (tympánů) projevil 28. března 1947 zájem P. František Půček, farář z Nedašova.[48] To, že se tyto věci nacházejí ve Velké Střelné, mu sdělili vystěhovalci, kteří se vrátili zpět do mateřské obce a farnosti. Nato mu bylo sděleno, že kostel se stal kostelem vojenským a veškeré zařízení se proto ponechává na místě.

Ještě začátkem srpna téhož roku se se svou žádostí ve věci odvezení věžních hodin z Velké Střelné do kostela Dobrého Pastýře v Loučce u Valašského Meziříčí obrátil tamní duchovní správce P. Josef Lón.[49] Akce se neuskutečnila, důvod byl stejný, tj. „uvedený kostel je používán nyní vojenskou duchovní správou jako kostel posádkový. Z jeho zařízení nemůže být nic odvezeno."

Dalším zájemcem o zařízení kostela ve Velké Střelné byl P. Augustin Spurný, farář v Novém Hrozenkově, který počítal s tím, že se v Karolinině Huti (Nový Hrozenkov-Karolinka) postaví nový kostel a bude pro něj třeba patřičného vybavení.[50] Doporučení k přemístění mu vystavil 6. listopadu 1946 P. K. Kolsdorf, o dva dny později souhlasila i olomoucká konzistoř. Jako vždy se muselo postupovat s ohledem na budoucnost, všechny předměty měly být sepsány a poznačen stav, v jakém se nalézají. Mohly se užívat, ale uživatel je měl povinnost udržovat v dobrém stavu. K přesunu patrně nedošlo, plnou moc k převzetí střelenského inventáře P. A. Spurný konzistoři vrátil 28. listopadu 1946.

O cestě na Libavou za účelem získání např. věžních hodin podnikl i P. František Nerad, farář

v Polkovicích, pro závěje se ale do Velké Střelné nedostal, jak o tom 8. ledna 1947 informoval konzistoř.[51] K úmyslu získat tyto hodiny se ještě později vrátil, když 1. dubna 1947 žádal o jejich přidělení konzistoř a nabízel „náhradu ve prospěch fondu pro pohraničí". Jak se záležitost vyvinula, není známo.

Římskokatolické hřbitovy

Nejstarší hřbitov na půdorysu nepravidelného kruhu obklopoval kostel, chráněn byl zdí postavenou z kamene, vstupovalo se dvěma bránami. V centru se nacházel dřevěný kříž, nekřtěňátka se pochovávala za zdí. Pohřbívání bylo zrušeno v roce 1822.

Nové svaté pole na lichoběžníkovém půdorysu bylo založeno na jižním okraji obce tj. pod Olomouckým kopcem (Olmützberg) při cestě k pozdějšímu lesnímu zámečku, a to v roce 1827.[52] O povolení k žehnání hřbitova a hřbitovního kříže v září 1827 pokorně konzistoř prosil P. G. Kwasnitza, lokální kaplan ve Velké Střelné.[53] Po jeho zrušení bylo místo označováno „U starého hřbitova" (Beim alten Friedhof). Patrně tam byl nepřetržitě udržován hřbitovní kříž.

Poslední hřbitov na téměř čtvercovém půdorysu ležel severozápadně od kostela, zhruba ve stejné vzdálenosti od kostela jako byl hřbitov předešlý. O jeho zřízení se uvažovalo již v roce 1900, 14. září 1902 žádal farář P. J. Prucek konzistoř o laskavé svolení se žehnáním hřbitova, které dostal. Benedikci provedl farář P. J. Prucek 7. prosince 1902. Prostorný hřbitov s dřevěným křížem v centru byl obehnán zídkou (ze štípané břidlice), čímž se splnil požadavek konzistoře. Vchod na východní straně tvořila železná brána, dole s mřížovím a nahoře s ornamenty, zapuštěná do sloupků vyskládaných z plochých břidlicových kamenů. Na hrobech stály buď kamenné náhrobky (některé z nich náročnější kamenické práce), nebo litinové kříže, pocházející z nedaleké slévárny v Mariánském Údolí. V jihozápadním koutu stála umrlčí komora (márnice), před ní bylo místo vyhrazené pro pohřbívání nepokřtěných dětí a sebevrahů. V katastru nemovitostí býval veden jako vl. 382. Vlastníkem byla obec, která tudíž zajišťovala odvoz zemřelých, spravovala hřbitov a zaměstnávala hrobníka.[54]

Duchovní správa Velké Střelné

1570, ***Johann Caspar,*** protestantský kněz.[55]

do 1589?, ***P. Michal Nieper,*** přišel z Olomouce, kde byl dómským vikářem, jako administrátor do Města Libavé, odtud vedl duchovní správu i ve Střelné.[56]

V době protireformace se Střelenští vrátili pod jestřábskou farní správu, s tím, že měli vlastního lokálního kaplana (expozitu).

30. května 1773 – 1783, ***P. Ignatz Alexander Philip Losert (Loserth),*** lokální kaplan (kooperátor expositus), narozen v obci Kujavy u Fulneku, předtím byl kooperátorem v Jestřabí, na správu kostela ve Velké Střelné rezignoval, zemřel ve Fulneku. Krátce po svém příchodu do Velké Střelné založil fundaci na podporu lokálního kaplana, tj. svého nástupce. Složil za tím účelem u fulneckého měšťanstva 2.000 zlatých rýnských, z nichž měl být proplácen lokálnímu kaplanovi každoročně roční úrok 80 zlatých, a to čtvrtletně po 20 zlatých. V závěru opisu fundační listiny stojí: „Dále si přeji, aby každý můj nástupce bdělým okem dohlížel na svěřené ovečky, horlivě je poučoval, zlé jak možno vyplel a ctnosti pěstoval ke cti Boží a spáse duší a svatý a příkladný život vedl".[57]

V roce 1787 byla ve Velké Střelné zřízena kuracie, správce se nazýval lokální kooperátor, též kurát či kaplan.

1. srpna 1783 – 30. června 1823, ***P. Johann Nepomuk Poltz (Poeltz),*** rodák z nedaleké Jívové, (1749), údajně kněz řádu premonstrátů, zemřel ve Velké Střelné 23. ledna 1824 a patrně tam byl i pohřben.

1. července 1823 – 15. června 1835, ***P. Georg Kwasnitza,*** lokální kaplan, narozen 23. dubna 1794 ve Velké Bystřici, teologická studia dokončil a byl ordinován 1818, do 1. července 1823 byl kaplanem v Dubu, odtud přišel do Velké Střelné, kde zemřel 15. června 1835 a snad je tam i pochován.

17. června 1835 – 15. ledna 1836, ***P. Johann Penka,*** administroval Velkou Střelnou z Města Libavé, narozen 13. prosince 1807 ve Starém Městě, vysvěcen 1832, od 28. září 1832 do 25. května 1840 byl kooperátorem ve Městě Libavé, po odchodu působil v Podlesí u Budišova nad Budišovkou, od roku 1856 v Bohušově, kde 1. února 1889 zemřel a je pohřben.

Bohušov, náhrobek ThDr. Johanna Köglera, jeho otce a P. Johanna Penky, někdejšího duchovního správce ve Velké Střelné. Foto J. Krejčová.

16. ledna 1836 – 15. října 1856, ***P. Hieronym (Jeroným) Saliger,*** lokální kurát, narozen 7. února 1798 v Hladkých Životicích, studia absolvoval v Brně, vysvěcen 1821, působil v Sobotíně, Svobodných Heřmanicích, po odchodu z Velké Střelné v Lichnově. Kněz jubilatus P. H. Saliger zemřel 18. listopadu 1879 jako emeritní farář v Potštátě.

15. října 1856 – listopad 1875, ***P. Franz Karger,*** zprvu administrátor (do 30. prosince 1856), poté kurát ve Velké Střelné. Narodil se 2. srpna 1822 ve Velkých Heralticích, ordinován 1847, po vysvěcení nastoupil do Nové Vsi u Krnova, mezi lety 1849–1852 byl kooperátorem ve Vysoké, poté do roku 1856 ve Šternberku, z Velké Střelné odešel do Bílovce. Za jeho správy vykonal 25. června 1872 arcibiskup T. Kohn (na stolci 1893–1904) generální vizitaci.

18. listopadu 1875 – 11. listopadu 1901, ***P. Emanuel Sobalík,*** zprvu administrátor (do 16. března 1876), poté kurát. Postavil kříž u kostela, narozen 15. prosince 1841 v Koloredově (nyní část Místku), vysvěcen 1869, nastoupil do Třemešné, kde působil do roku 1871, poté byl do roku 1873 kooperátorem v Porubě, často střídal působiště, část roku 1875 byl v Čermné na Moravě a odtud přišel do Velké Střelné. Od listopadu 1901 byl v Horní Hynčině, kde 23. července 1902 zemřel.

11. listopadu 1901 – 1. dubna 1902, ***P. Wilhelm Kohlich,*** administrátor, narozen v Mankovicích u Oder roku 1867, ordinován 1893, zemřel jako profesor náboženství ve Šternberku 5. května 1931, pohřben je v rodné obci. Otevřeně nesouhlasil s názory arcibiskupa Theodora Kohna, ten ho proto z Velké Střelné odvolal.

1. dubna 1902 – 8. února 1905, ***P. Josef Prucek (Prutzek),*** kaplan z Holešova, předtím snad v Hranicích, presentován jako farář ve Velké Střelné, narozen 28. března 1857 v Loučanech, zemřel 10. února 1905 ve Velké Střelné po více jak dvou letech pobytu. Postavil litinový kříž.

21. ledna 1905 – červen 1905, ***P. Vilém (Wilhelm) Tihelka,*** prvně kooperátor, od 22. února téhož roku farář, nastoupil již v době těžké nemoci svého předchůdce, zakrátko byl odeslán, zemřel 14. října 1936 jako emeritní katecheta v Holešově.

6. července 1905 – 4. září 1908, ***P. Antonín (Anton) Králíček,*** farář, narodil se roku 1870 ve Vlčnově u Uherského Brodu, ordinován roku 1893, zemřel 4. září 1908 ve Velké Střelné. Od 5. srpna 1893 jako novokněz vypomáhal 5. srpna 1893 – 16. srpna 1893 v Předmostí u Přerova, poté 16. srpna 1893 – 1. února 1896 byl kooperátorem v Přerově, od 1. února 1896 do 29. května 1900 kooperátorem v Kostelci u Holešova, od 29. května 1900 do 6. července 1905 kooperátorem v Holešově a nakonec farářem ve Velké Střelné až do své smrti 4. září 1908. Nechal udělat malovaná okna v presbytáři.

září 1908 – 4. ledna 1909, ***P. Johann Lutz,*** narozen 1873, ordinován 1898, zemřel 15. února 1935 jako farář ve Vítkově.

4. ledna 1909 – 2. ledna 1935, ***P. Ludvík Novák (Ludwig Nowak),*** farní kurát. V září 1934 dostal do správy ex kurendo Smilov. Narodil se roku 1875 ve Fryštáku v rodině ševce, ordinován roku 1900, poté byl poslán do Rychnova na Moravě, Uherského Hradiště, Bílé Lhoty atd., nakonec do Velké Střelné, kde po pětadvaceti letech působení zemřel 2. ledna 1935 a kde našel i místo posledního odpočinku. Zachovala se jeho závěť: „Poslední vůle. Ve jménu Nejsvětější Trojice, Otce i Syna a Ducha svatého. Já vlastnoručně podepsaný Ludvík Novák, farář ve Velké Střelné, ustanovuji tímto při plném vědomí jako universální dědičku všeho svého majetku sličnu Adélu (Adelheid) Jarošovou, narozenou v Skřípově 8. července 1903. Dluhy moje do kostelní kasy a jiné ať se zapraví z pojistek. Dále dlužím Adéle Jarošové své hospodyni na mzdě nevyplacených 10.000,- Kč, tj. deset tisíc korun, kteryžto obnos jí z pozůstalosti, případně odprodejem svršků, nábytku atd. beze srážky budiž vyplaceno. Peřiny z mého lůžka dostane moje neteř Marie Smělá, roz. Novákova. Pohřeb jednoduchý, bez řečí. Hrob P. Prucka. Touto závětí se ruší všechny dřívější, tato jediná je platná. Ve Velké Střelné 17. prosince 1934.“ Mezi svědky je podepsán i jeho nástupce P. R. Harbich. Samozřejmě po smrti faráře nastala procedura dokazování, stejně jako po podání žádosti o úmrtné, kdy musela A. Jarošová dokládat nejrůznější potvrzení.

3. ledna 1935 – 30. září 1935, ***P. Rudolf Harbich,*** administrátor. Narodil se ve Štítech 16. dubna 1908. V desíti letech nastoupil do chlapeckého semináře v Bruntále, zároveň studoval na reálném gymnáziu, teologii vystudoval v Olomouci, na kněze byl vysvěcen v roce 1934, poté jako novokněz nastoupil na místo II. kooperátora do Budišova nad Budišovkou, odtud byl přemístěn na místo provisora do Velké Střelné, exkurendo spravoval farnost Smilov a Čermnou na Moravě. Po odsunu působil v diecézi St. Pölten (Sv. Hypolit), zprvu jako kaplan ve St. Aegyd am Neuwald, poté ve farnosti St. Anton an der Jessnitz (1952–1976), nakonec byl děkanem v Scheibbsu (od roku 1968). Kněžské povolání vykonával 47 let. Byl velmi oblíbený, město St. Anton ho jmenovalo svým čestným občanem, získal i jiná ocenění a vyznamenání. Byl patriotem Bruntálu a místopředsedou spolku Heimatgruppe. Konzistorní rada, bývalý děkan a farář na odpočinku P. R. Harbich zemřel náhle v neděli 15. února 1981 v Sankt Anton an der Jessnitz v Dolním Rakousku. Pohřeb se konal v pátek 20. února 1981 za účasti vysokých duchovních, zástupců humanitárních spolků ve Vídni a velkého množství lidí. Nad jeho rakví krátce promluvil i předseda bruntálského Heimatgruppe.[58)]

10. října 1935 – 28. února 1936, ***P. Karl Stanowsky,*** kooperátor v Jakartovicích přichází do Velké Střelné a exkurendo do Smilova jako administrátor na podzim roku 1935. Dne 5. dubna 1936 jmenován administrátorem jmenován pro kuracii Slavkov. V říjnu

roku 1936 byl přesunut do Křišťanovic a exkurendo do Nových Valteřic. Narodil se roku 1905 v Bílovci, ordinován 1929, zemřel 13. března 1960.

1. března 1936 – 1942, ***P. Josef Schöberle,*** farář, do Velké Střelné přišel z Rýmařova z místa kooperátora, ve Velké Střelné instalován 1. března 1936. Z Velké Střelné spravoval od 5. dubna 1936 kuracii Slavkov. Narodil se 17. srpna 1902 v Krasíkově v rodině tkalce a rolníka, gymnázium studoval v Lanškrouně, souběžně dával hodiny z latiny a matematiky. Na kněze byl vysvěcen 5. července 1926, primiční mši sloužil v Tatenici. Jako novokněz nastoupil do Rýmařova (do 1936), kde byl kooperátorem a katechetou. Od roku 1933 byl navíc administrátorem v Rešově a členem městské rady v Rýmařově. Po nástupu do Velké Střelné spravoval i Jestřabí a Varhošť. Jeho přesvědčení se pochopitelně nemohlo shodovat s nacistickou ideologií. V roce 1942 byl vyslýchán gestapem a jeho činnost byla sledována. Po konci války byl násilně vystěhován do Tábora, vrátil se ale do Velké Střelné, kde nalezl zdevastovanou faru. Podmínky v obci byly neúnosné, vraždy a sebevraždy byly na denním pořádku. Od prvního transportu zapisoval jejich průběh (17. května 1946 – 16. dubna 1947) Před odsunem 13. září 1946 v pět hodin ráno sloužil poslední mši sv. ve Velké Střelné, zúčastnilo se na tři stovky farníků. Transport se 150 obyvateli Velké Střelné mířil do Günzburgu. V novém domově, nedalekém protestantském Leipheimu, ho čekal velký úkol – měl zřídit novou římskokatolickou farnost. I zde měl k ruce svou farní hospodyni Hedviku Schindler. Kostel, který vybudoval, byl vysvěcen 5. července 1960. Jeden z jeho čtyř zvonů byl pojmenován po patronu velkostřelenského kostela – sv. Mikuláš. V Leipheimu působil 22 let, potom onemocněl a snažil se získat malou farnost, odešel do Ingenried bei Schongau. V roce 1970 ho postihl srdeční infarkt a selhání ledvin. Čestný a pracovitý kněz zemřel 2. srpna 1971. Zádušní mše se zúčastnilo 72 kněží.[59)]

Celkem tedy ve Velké Střelné zemřelo a je pohřbeno nejméně pět kněží.

Ve 20. století se velkostřelenští věřící sdružovali ve spolcích, např. Živého růžence, Svatého škapulíře, Sv. Terezie, Nejsvětější svátosti a katolickém lidovém spolku.

Obec

Obyvateli Velké Střelné byli rolníci, drobní i větší živnostníci, dělníci v továrnách v údolí Bystřice, lamači v lomech a důlních jámách. Část obyvatelstva se živila zpracováváním břidlice. Kamenodělníci byli od roku 1929 odborově organizovaní, jejich organizace byla jednou z 19 (vyjma katolických) spolků a zájmových seskupení ve Velké Střelné. Např. pěvecký sbor z Velké Střelné účinkoval na společném koncertě německých sborů 21. září 1930 v olomoucké Redutě a v sále střelnice.[60)]

P. Josef Schöberle. Foto archiv J. Machala.

V letech 1775–1777 byla postavena císařská silnice z Olomouce přes Šternberk do Opavy a cesta přes Střelnou ztratila svůj význam. Za napoleonských válek byla Střelná zatížena ubytovací povinností a přesuny vojsk. Ale v roce 1835 se začalo s těžbou břidlice, a proto nastal obrovský rozmach obce. První obecní rada byla podle nových zákonů zvolena v roce 1850. V letech 1863 a 1864 vystavěla obec novou školní budovu se dvěma učebnami a bytem pro učitele. Bohužel v roce 1866 měla obec povinnost poslat muže budovat šance do Olomouce. Ovšem povinnost ubytovat Prusy byla vítána, ti pomáhali rolníkům při práci. Rozšířením železnice v roce 1872 zase obec získala, a to zejména proto, že v roce 1910 byla provedena výstavba spojovací silnice se zastávkou ve Smilově. Přibližně v roce 1876 byly při přesazování sloupku u plotu u domu č.p. 14 nalezeny těšínské a polské mince a mince města Rigy ze 16. a 17. století.[61)] A v roce 1898 byla obec Střelná přejmenována na Velkou Střelnou.

V posledních dnech druhé světové války byly do Velké Střelné evakuováni obyvatelé Fulneku.[62)] Velká Střelná se ukázala být bezpečným místem, nakonec ani při bojích nebyla poškozena. Po válce nastoupila vláda Rudých gard a správních komisí. Velkostřelenská správní komise nahlásila 9. srpna

Pohled z kostelní věže na dolní část obce směrem k Nové Vsi. Foto archiv J. Machala.

1945 Okresní správní komisi v Moravském Berouně válečnou kořist, odebranou poručíkem Bláhou z trofejního oddělení Československé lidové armády v Olomouci. Zajištěno a odvezeno bylo: Deset radiopřístrojů, motocykl, jeden osobní a jeden nákladní vůz, asi patnáct loveckých pušek, kompletní zařízení zubního technika, operační stůl praktického lékaře, jedna bedna léků, horské slunce lékařské, dva kancelářské psací stroje, koberec, psací stůl a rozmnožovací přístroj. Podepsán předseda místní správní komise, snad Špaček(?).[63]

V roce 1941 žilo ve Velké Střelné, druhé největší obci po Městě Libavé, 1940 katolíků a 29 osob jiného nebo žádného vyznání. Odsun německých obyvatel do západní zóny probíhal v devíti transportech od 17. května do 24. října 1946, asi 100 antifašistů bylo odsunuto 16. dubna 1947 do východní zóny. Jen pár osob mohlo zůstat. Na jejich místo přišli novoosídlenci, kteří byli dle úřední korespondence obce Velká Střelná nazýváni „přesídlenými přídělci“. Ti tedy museli zakrátko uvolnit prostor vojenskému táboru, předtím ale se stali národními správci nemovitostí, mezi které patřila i sodovkárna (výroba sodové vody a limonád) původní majitelky Klementine Polzer, jejíž národní správou byl pověřen František Svoboda. Zájem o odprodej strojů a inventáře tohoto konfiskátu projevil 10. srpna 1947 prostřednictvím Společenstva výrobců šumivých nápojů pro zemi Moravskoslezskou se sídlem v Přerově výrobce sodové vody a limonád na Sv. Kopečku u Olomouce Jan Lach.[64] Obchod potravinami patřící Paulině Polzer v krátkém čase spravoval J. Severa, po něm Miroslav Ivánek, který se dopustil zpronevěry a nakonec Vojtěch Prokeš. Dřevoobráběcí stroje ze stolařské dílny č. p. 114 si na základě protokolu ze 12. února 1947 převzal vojenský útvar 5304/P Město Libavá zastoupený majorem Janem Hejtmanem. Některé obchody a výrobny nebyly dány pod národní správu a naopak byly navrženy k likvidaci.[65]

Z úředního záznamu z 22. listopadu 1946, který sepsala správní komise a jehož předmětem je odprodej dobytka, „který zde byl zanechán po přesídlených přídělcích(!), kteří se odstěhovali dále do pohraničí“, vyplývá, že někteří novoosídlenci se ve Velké Střelné dlouho nezdrželi a hledali své „štěstí“ jinde. „Tento dobytek byl sveden dle příkazu úředníků národního pozemkového fondu do sběrného střediska na č.p. 25, kde byl hlídán a ošetřován vojenskou správou. Ježto však zdejší přídělci neprojevili o tyto kusy zájem, ani hospodářské družstvo v Moravském Berouně nereagovalo na vyzvání, aby tyto odvezlo, nedostávalo se dostatečného krmiva a řádného ošetřování, tudíž všechny kusy značně ubývaly na váze i hodnotě, rozhodla se zdejší rolnická komise spolu s MNV a úředníkem národního pozemkového fondu (NPF) k odprodeji těchto vykupovači dobytka panu Josefu

Velikovskému z Hynčic č.p. 6 za odhadní ceny, jež prováděli úředníci NPF v této obci.“[66] Kauza byla ukončena až v únoru 1947. Všechen dobytek se nepodařilo udat, zbylé kusy ustájené na č.p. 25 celou zimu krmili čtyři vojíni. Až v lednu si některé z nich odebralo družstvo v Hranicích, další dobytek (dva býčci a pět jaloviček), který byl namrzlý a začaly mu otékat nohy, byl určen k porážce.

Novoosídlenci se v únoru 1947 chystali na nové přesídlení, mohli si vybrat náhradní usedlosti velikostí odpovídající těm, které opouštěli ve Velké Střelné, a to v okrese Moravský Beroun (Staré Oldřůvky) a v okresech Opava, Bílovec, Frývaldov (Jeseník) a dokonce i v okrese Lanškroun, nabídky někteří přijali, jiní ne.[67]

V místní správní komisi se vystřídali František Vozihnoj (obsadil usedlost č.p. 120), František Dřínka a jiní. Předsedou byl Stanislav Spáčil, narozený 20. září 1915 v Olomouci, bytem Resslova ul. 10 (vlastnoručně psaný životopis přiložen), poručík letectva, účetní, člen KSČ. Místopředsedou Jan Spáčil, narozený 19. března 1909 v Radíkově, úředník, ve Velké Střelné obsadil dům č.p. 74. Členy komise byli Josef Cedidlo, narozený 28. prosince 1895 ve Lhotě, pensista, člen KSČ, č.p. 98, Jaroslav Dostál, narozený 6. září 1907 v Podolí okr. Přerov, mlynář, člen KSČ, č.p. 58, dále Bohumil Hladík, narozen 17. června 1911, příslušen do Tvrdonic, okr. Hodonín, člen KSČ, národní správce pily ve V. Střelné č. 314 a Oldřich Spáčil, narozený 29. května 1917 v Olomouci, bytem tamtéž, nyní Velká Střelná č.p. 71. Své složení komise oznámila Okresní správní komisi v Moravském Berouně (OSK) dne 9. září 1945. OSK si vyžádala vysvětlení, kdo komisi jmenoval a také podrobnosti o jejich členech. Z odpovědi ze 26. září je patrné, že původní komise působila ve třech členech, a to Stanislava Spáčila jako předsedy, Jana Spáčila jako místopředsedy a člena Josefa Cedidla. Velká Střelná měla v té době téměř 2000 obyvatel a tato komise nebyla s to celou agendu vykonávat, proto předseda rozšířil komisi, která měla pracovat po dobu jeho nepřítomnosti vyvolanou vojenskou povinností. Na předsedu Stanislava Spáčila byl ředitelstvím Národní bezpečnostní stráže v Olomouci (předchůdce Sboru národní bezpečnosti) vystaven posudek dne 14. června 1945, předsedou byl jmenován 18. června 1945, slib a prohlášení podepsal 9. července 1945. Až 16. července bylo okresní správní komisí vyzváno velitelství NBS ve Velké Střelné, aby se k osobě předsedy vyjádřilo. Byl člověkem mravně zachovalým, jak se 21. ledna 1946 vyjádřil Zemský národní výbor v Brně ve svém dopisu Velitelství národní bezpečnostní stráže ve V. Střelné.[68]

Dne 1. března 1947, tj. v době, kdy se obec již nacházela ve vojenském pásmu, se komise dotazovala ONV v Moravském Berouně, kdy má ukončit úřadování a kam má odevzdat spisy apod.[69] Obecná škola byla zrušena k 30. červnu 1947, protože se tamní obyvatelé vystěhovali. Inventář převzaly školy v Šumvaldě (Podlesí, nyní m. č. Budišov nad Budišovkou) a v Nových Valteřicích (nyní m. č. Moravského Berouna. Tamní typická stavba školy byla založena Janem knížetem z Liechtensteina, v roce 2015 byla opakovaně prodána a poté nevhodně stavebně upravena). V srpnu roku 1947 nabízelo Ředitelství vojenských lesů a statků ve Městě Libavé prodej ovoce sklizeného v zahradách vysídlených obcí vojenského prostoru, tj. i z Velké Střelné.

Demolice zástavby Velké Střelné proběhla v letech 1967–1970.

Na katastru obce jsou *potoky* Dorfbach, Haslichtgrundbach, Lichnitzbach (Lichnička), Tischgrundbach, Bona a Hintengrundbach. Některé ústí do Bystřice, jiné do Odry, která nedaleko pramení a vytváří úzké a malebné údolí.

Významné budovy

Budova bývalého *poplužního* (panského či vrchnostenského) *dvora* (předtím snad tvrz), č.p. 141, přestavěná na zámek v honosném provedení se třemi věžemi, připomínaná již v 16. století, byla na počátku 19. století nahrazena novostavbou určenou pro kanceláře úředníků a byty pivovarníků. Pivovar byl odstaven v roce 1878. V roce 1902 sloužila budova jako tělocvična, jatka a později hostinec.[70]

Rychta, v roce 1667 ji držel Thomas Bartl, pak jeho synové až do roku 1775.[71]

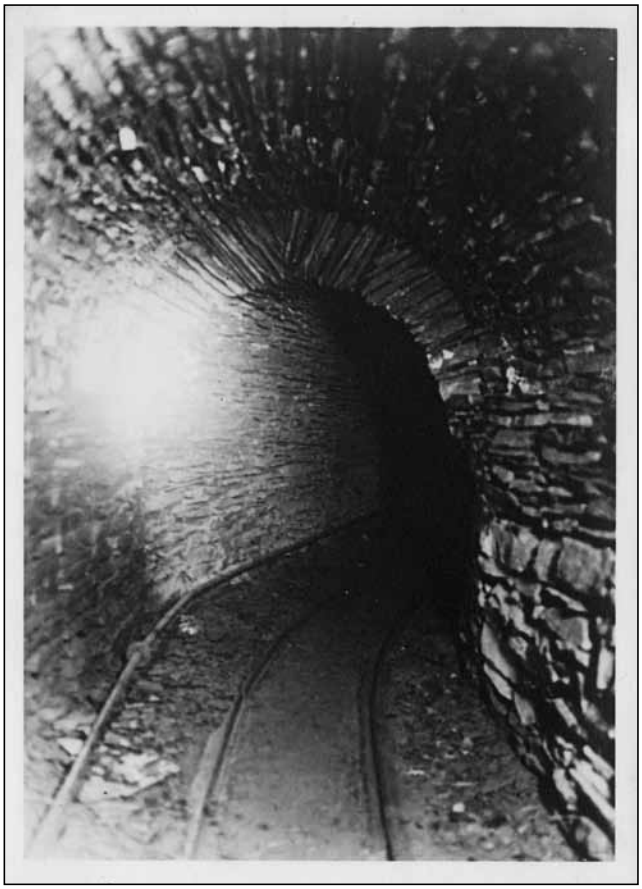

Důlní chodba, 1933. Foto archiv J. Machala.

Ušlechtilá architektura budovy Střelenského mlýna. Foto archiv J. Machala.

Kromě národní *školy* byla ve Velké Střelné měšťanka a také Německá všeobecná škola živnostenská pokračovací (1923–1948). V roce 1945 se jednalo o zřízení odborné školy pro horníky a štípače břidlice.

Části obce

Kolonie Bräuerberg (Pivovarský kopec či Bělidla), na východ od obce, v letech 1931 a 1946 měla dle katalogu kněží tři domy a k tomu hospodářská stavení.

Kolonie Hühnerberg, v téže době měla jedenáct domů, vznikla v roce 1785 (deset domů) obyvatelé se živili zemědělstvím. Ležela asi dva kilometry na severozápad od obce.

Kolonie Schieferwerke (Břidlicové lomy).

Novější skupina stavení zvaná *Karlstal* vznikla u obecního lesa na západ od obce.

Samota Waltersdorfmühle, tj. Střelenský mlýn, č.p. 126. Mlýn připomínaný k roku 1698, stával ve východní části obce u soutoku Velkostřelenského potoka s Odrou, napájen dvěma náhony. Na přímluvu ctihodného kněze Jana Sarkandera byl v první třetině 17. století zázračně uzdraven syn mlynáře Vavřince Schwartze.[72)] Později byla u mlýna zřízena i pila. Stavení vyhořelo dvakrát po sobě (1867) a po renovaci znovu v roce 1870, tehdy v něm zůstaly dvě děti nájemců Göttlicherových. Nový majitel mlýn opravil, v roce 1910 spadl mlynář Oswald Polzer do potoka a utopil se. Majitelé se střídali, mlýn byl přestavěn a pila zmodernizována, ovšem v roce 1931 ho zničil požár. Pak již jen do druhé světové války sloužil jako dílna.[73)] V blízkosti mlýna bylo bělidlo (Bleiche, č.p. 209).

Výše po Odře byla *Drexlerova pila* (Streckenmühle, č.p. 210).

Parní pila č. p. 234 pracovala při silnici z Velké Střelné do Města Libavé, mezi obcí a Kuttlerovým větrným mlýnem. Patrně v této pile provozoval své bednářské řemeslo Adolf Polzer. Zařízení dílny bylo po odsunu výměrem ze dne 5. září 1945 propůjčeno do prozatímního užívání firmě A. Trávníček,

Odvoz prken z parní pily. Foto archiv J. Machala

strojní závod bednářský, Holice u Olomouce, a v únoru 1947 si ho mohl nový uživatel od fondu národní obnovy zakoupit.[74)]

Samota Grundmühle (Dorfgrundmühle, též Hampelmühle, č.p. 160), tj. moučný mlýn s pilou u soutoku Lichničky s Hühnbergským potokem, asi tři kilometry od obce. Od roku 1799 hospodařil na mlýně Josef Schwarz, na mletí a šrotování měl dva kameny, nad mlýnem měl rybník zachycující vodu. Po roce 1829 se majitelé měnili a v době, kdy mlýn vlastnil Benjamin Blasinger z Hühnerbergu č.p. 131, ho 19. května 1909 zničil požár a způsobil tak zánik mlýna. B. Blasinger (od 2. května 1912 s podílníkem Franzem Bönischem) měl v úmyslu vytvořit zde výletní místo s koupáním, ovšem z toho rovněž sešlo. Ruinu s okolním pozemkem koupili majitelé smilovského mlýna manželé Johann a Juliana Schenkovi. Náhon a rybník jsou dnes jediným důkazem o jeho existenci.[75)]

Kretschmerův mlýn s elektrickým pohonem, č.p. 58, stál v obci.[76)] Správní komise ve Velké Střelné zaslala ONV v Moravském Berouně 21. února 1947 seznam všech živností, které momentálně byly v provozu, mezi nimi se uvádí i mlýn Wilhelma Kretschmera, na němž jako národní správce od 28. června 1945 hospodařil Jaroslav Dostál.[77)]

Samota Rosengarten (Růžová zahrada), na sever od obce, těžila se tam břidlice.

V katastrální mapě z roku 1831 je zakreslen *větrný mlýn Rudolfa Madera* č.p. 33 který byl za bouřky převrácen větrem a nebyl již obnoven.[78)]

Kuttlerův dřevěný větrný mlýn německého (beraního) typu, menší stavba s obytným domem č.p. 228, stál také již v roce 1831 po pravé straně silnice z Velké Střelné do Města Libavé. V blízkosti byly vysázeny listnaté stromy.[79)] Údajně byl zničen vichřicí v roce 1849, znovu postaven v roce 1867 a ještě v roce 1946 provozován pravnukem zakladatele. V době druhé světové války nebyl v provozu. Ze tří střelenských mlýnů byl nejvýkonnější. S vlastním mlýnem sousedil obytný dům se stodolou.

Také tu byl *větrný mlýn č.p. 29* v lokalitě zvané Grunderb. Tento mlýn byl postaven roku 1850. Provozoval ho mlynář ze mlýna č.p. 33, který srazil vítr. Mlýn měl postupně několik majitelů. Před první světovou válkou byl prodán Johannu Laubnerovi. Po roce 1933 mnoho jeho částí demontováno. Dne 20. dubna 1933 mlýn vyhořel, zbyla jen hromada popela a některé železné části. Místo bylo vyčištěno a dále užíváno jako zemědělská půda.

Polzerův dřevěný větrný mlýn německého typu, č.p. 9, stával na protější straně od Kuttlerova mlýna ještě před druhou světovou válkou. Jeho majitel Florian Polzer předtím mlel deset let v Horní (Německé) Loděnici. K přestěhování mlýna do Velké Střelné v roce 1885 bylo potřeba jet s dvojspřežením koní a vozem celkem čtyřicet tři krát. Mlýn byl v provozu do 19. ledna 1927, kdy o čtvrt na jednu v noci vypukl požár, který mlýn zničil. Obytná budova pak obdržela č.p. 286.

Větrný mlýn stával v lokalitě Rosengarten severně od obce, patrně již na počátku 20. století neexistoval, stejně jako i další větrný mlýn, jímž ale může být některý z již jmenovaných.[80)]

Bývalý *lovecký zámeček Waldschloss* (Lesní zámek, č.p. 232), nyní známý pod názvem *Bores,* býval původně myslivnou (postaven asi 1882). Název Bores vznikl patrně z označení porostu, tj. borový les. Na starších mapách se dvakrát vyskytuje pomístní název Bores severozápadně a západně od Lesního zámku. Alfons hrabě z Wrbna nechal myslivnu přestavět na zámeček (asi 1930–1931). Jde o patrovou stavbu se třemi křídly, s mansardovou střechou a půdními okny. Patro od přízemí odděluje členěná římsa, korunní římsa je rovněž členěná. Průčelí s rizalitem ukončeným trojúhelníkovým štítem a z půdorysu vystupujícím balkonem na pěti kulatých sloupech, lemovaným zábradlím, bylo původně symetricky členěno. Zleva byla dvě okna, v rizalitu tři, z nich prostřední široké (pod ním v přízemí vstup, nyní umístěn asymetricky), zprava dvě okna. Nad okny v patře zůstaly profilované římsy se štukovou výzdobou. Průčelí je na nárožích zdobeno pilastry s hlavicí. Jižní a severní strana byla původně členěna pěti okny v přízemí a patře.

Wrbnové byli starým šlechtickým rodem známým již v polovině 13. století, pocházejícím z Dolního Slezska, ve století 15. získali bruntálské panství, psali se Wrbna von Freudenthal. Byli patrony střelenského kostela, tj. museli se o něj starat, doplňovat inventář, hradit opravy. Po prodeji revíru s příslušenstvím přecházelo i patronátní právo ke kostelu na nového majitele.

Wrbnův statek Velká Střelná a Čermná o rozloze 1088.9916 ha, byl v roce 1926 na prodej, 17. června tuto skutečnost Ředitelství kapitulních lesů a statků ve Velké Bystřici oznamovalo Ústřednímu ředitelství kapitulních lesů a statků v Olomouci. K majetku patřila budova lesní správy ve Velké Střelné, dvě myslivny a hájovna v trati Bores, vše v dobrém stavu a tři myslivny a hájovna v Čermné. Statek výhodně sousedil s kapitulními pozemky, tj. polesími Varhošť, Nepřívaz a Smilovský les, ke koupi ale nedošlo.[81)] Tehdy byl majitelem a patronem střelenského kostela Rudolf Wrbna st. Ve farním archivu se nachází parte, jehož text zde uvádíme: „Rudolf Wrbna podává jménem svým a jménem své matky J. kr. Výsosti Elvíry Wrbna-ové, roz. princezny bavorské, svých sester Marie, Terezie a Isabelly Esterhazy-ových a jménem svého bratra Alfonse Wrbny a všech ostatních příbuzných, truchlivou zprávu, že zemřel jeho vroucně milovaný otec, Excelence z rodiny říšských hrabat Rudolf Wrbna-Kaunitz, býv. c. a k. komoří a skut. tajný rada, majitel velkostatků Holešov a Jaroměřice, který po krátkém těžkém utrpení, zaopatřen sv. svátostmi, ve stáří 64 let dne 24. prosince 1927

Dřívější podoba zámku hrabat z Wrbna (nyní Bores). Foto archiv J. Machala.

klidně v Pánu zesnul. Tělesná schránka drahého zesnulého bude v úterý dne 27. prosince 1927 o 11. hodině dopoledne ve farním chrámu Páně na Starém Brně slavnostně vykropena, načež do Holešova převezena, kdež ve středu dne 28. prosince 1927 o 3. hodině odpoledne bude po slavnostním vykropení v patronátním kostele v rodinné hrobce uložena. Zádušní mše sv. slouženy budou 29. prosince 1927 o 9. hodině v patronátních kostelích v Holešově a Jaroměřicích a ve farním chrámu Páně na Starém Brně o 8. hodině ranní. Holešov – Brno, 24. prosince 1927.“ O sloužení zádušní mše v patronátním kostele ve Velké Střelné nemáme zprávy, ale je velmi pravděpodobné, že se tak dělo.

Lesní zámek až v roce 1937 prodal Rudolfův syn a dědic Alfons hrabě z Wrbna továrníku Karlu Pivnému z Loštic, podmínkou koupě bylo, že nesmí zrušit zámeckou kapli a musí se starat o personál.[82] Ovšem za okupace měl Pivný zákaz užívat svého majetku, ten obsadili okupanti. Po válce se mohl vrátit, ovšem po únoru 1948 mu byl zámeček s pozemky apod. vyvlastněn. Po ustavení vojenského tábora v něm byli ubytováváni důstojníci a privilegovaní hosté, nejvíce se uvádí ministr národní obrany Alexander Čepička, po kterém pak byl zámeček nazýván Čepičkova vila.[83]

Jedním z fořtů panského revíru byl Friedrich Bergauer. Byl velmi oblíben a vážen, na jeho pohřeb v září roku 1900 do Velké Střelné přijel i tehdejší majitel Rudolf hrabě Wrbna-Kaunitz a věnoval svému věrnému služebníkovi honosný věnec. Rozloučení se zúčastnili i lesní a panští úředníci nejen z Velké Střelné, ale i z Holešova, Jaroměřic, lesníci z okolí, úředníci z Města Libavé, zástupci obce a školy, místní školní rady, podnikatelé, přátelé apod. Režie pohřbu byla v rukou pana lesního J. Slawika.[84]

Kaple neznámého zasvěcení byla patrně umístěna v patře zámečku. Její polohu dodnes určuje věžička, která naštěstí nebyla odstraněna. Kupodivu v tympanonu zůstal i rodový znak Wrbnů se zlatými liliemi, který nesou štítonoši – v tomto případě jsou jimi gryfové (bájná zvířata, kombinace lva a orla). V klenotu je umístěna hraběcí koruna s devíti perlami.

Správní komise sepsala 18. února 1947 nemovitý majetek v obci Velké Střelné, který nepodléhal konfiskaci, na prvním místě byl uveden Karel Pivný jako majitel a Ing. Vojtěch Nevrlý jako vedoucí lesní správy s obytným domem (zámeček, č. parcely 266, rozloha 0.1122 a zahrada č. parcely 418/2, rozloha 0.1442) a dále s uvedením parcelních čísel a rozlohy lesů a dalších pozemků. Prakticky to nemělo pro budoucnost žádnou výhodu, vše dostala do správy Československá lidová armáda, která si objekty adaptovala pro své účely.[85]

Ve Velké Střelné je ještě jedno místo, které stojí za připomenutí. Na jejím konci při levé straně silnice směřující do Nové Vsi nad Odrou se nachází kruhová vyvýšenina lemovaná valem a příkopem, zatím neznámého původu, dříve nazývaná *Alten Haus* (Starý dům), kterou měli místní obyvatelé

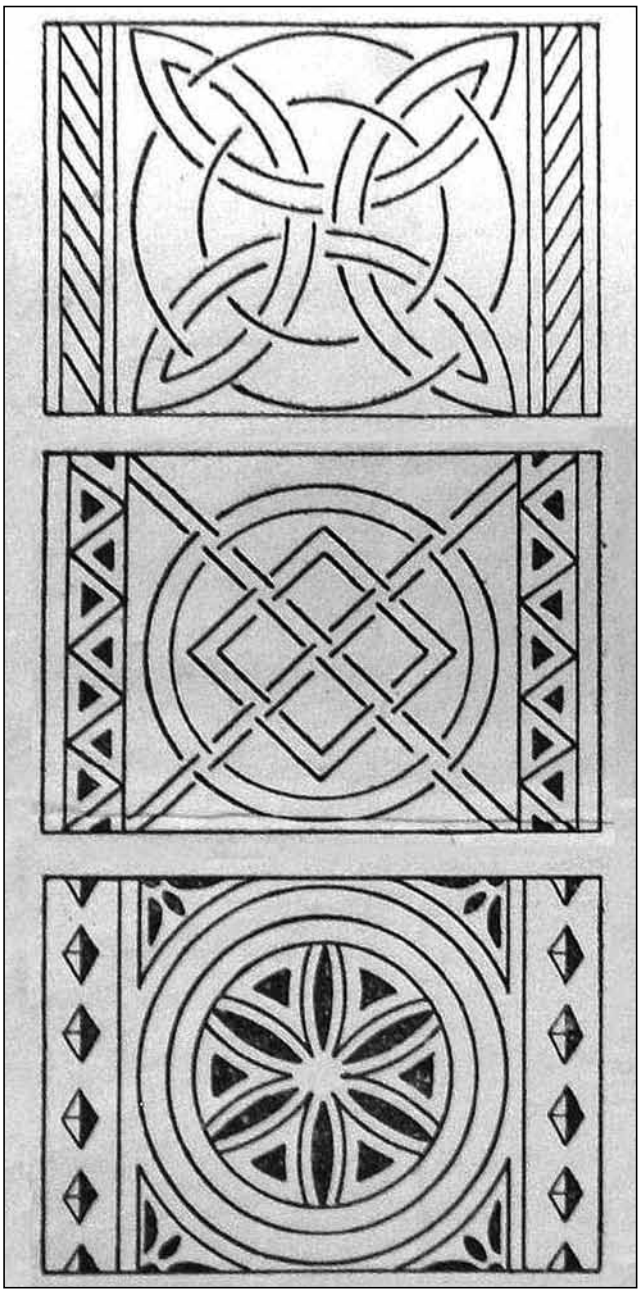

Vzory na cihelných kachlích nalezených na místě bývalé tvrze(?). Archiv autorky.

ve velké úctě. Snad se jednalo o tvrz či hrádek typu motte, případně klášter.[86] Dosud je místo ve východní části bývalé obce, na německých mapách označované jako Beim alten Haus (U starého domu), v terénu patrné. Severovýchodně je místo s pomístním názvem *Auf der alten Altstadt* (Ve starém městě). Staré číslování domů začínalo právě odtud. Na místě tvrze byly nacházeny různé předměty, např. cihelné kachle s hvězdicovými a palmovými vzory.

Těžba břidlice

Velká Střelná bývala centrem těžby povrchové břidlice, při úpravě na střešní tašky vznikal 80% odpad, který se vršil na haldy, modelující krajinu. Bohužel jsou pryč časy, kdy stavení nejen v našem kraji, pokrytá šedou břidlicí, ladila s krajinou. Např. v Olomouci zůstaly jen dvě šifrové střechy – na kostelech sv. Mořice a Neposkvrněného Početí P. Marie.

Břidlici využívali místní obyvatelé jako stavebního materiálu, průmyslově se začala těžit až od roku 1833. Teprve později se břidlice těžila z hloubky až 150 metrů, práci vykonávaly celé rodiny. Kámen se používal na náhrobní desky, zídky či v zahradách, na velkoformátovou dlažbu (např. dlažba v presbytáři chrámu Navštívení Panny Marie na Svatém Kopečku či v chodbách augustiniánského kláštera ve Šternberku), náhrobní kameny, školní tabulky či brousky na kosy a srpy, na zpevnění břehů cest. Po přestávce způsobené první světovou válkou a krizí obnovila těžbu olomoucká firma J. Řiháka, která v době okupace přešla pod německé vedení (firma Heinz,Tatzel und Co.). Tehdy zde pracovali váleční zajatci (Francouzi a Rusové). J. Řihák byl po druhé světové válce jmenován národním správcem, ale nakonec byly práce v důsledku vzniku vojenského prostoru ukončeny. Pokusy o obnovu v letech 1992 a 1994 se ukázaly lichými.

Břidlice nebyla jediným materiálem určeným na pokrývání střech. Odvozu vytěženého dřeva do Olomouce bránil kopec Sauberg a tak místní vyráběli šindely, které se daly snáze přepravit.

Dělníci v lomech slavili každoročně 4. prosince svátek sv. Barbory, patronky horníků, samozřejmě mší svatou a poté taneční veselicí v některém z hostinců. Před každou směnou měli možnost vyprosit si ochranu sv. Barbory u jejího oltáře či alespoň obrázku, který patrně býval u každé jámy či na vhodném místě již v prostoru dolu. Úcta ke světici byla namístě, práce v dolech byla nebezpečná. Od 8. června 1856 do 30. března 1941 se stalo ve Velké Střelné 55 nehod, při kterých byli muži zavaleni, spadl na ně kámen, utrpěli otřes mozku, samozřejmě mnozí z nich zranění nepřežili. Zaznamenán je i sebevrah, který úmyslně svůj život ukončil skokem do jámy. Střelenští si přáli mít sochu jejich ochránkyně a ta tedy byla pořízena pro kostel.[87] Dodala ji 15. března 1903 firma Josef Rifesser, Kirchliche Kunstanstalt ze St. Ulrichu v Tyrolsku, v době, kdy kostel spravoval P. J. Prucek. Socha byla vysoká 105 centimetrů a pořizovací cena měla činit 91,- korun.[88] P. J. Prucek již 10. května 1903 prosil konzistoř o souhlas s žehnáním sochy, které se mělo konat na svátek Nanebevstoupení Krista, souhlas dostal. Ovšem patrně z důvodu své nemoci žehnání neprovedl a dokonce sochu nezaplatil, ač byl např. v roce 1904 podvakrát upomínán. J. Rifesser od něj nedostal žádnou odpověď, když naposledy napsal upomínku a požádal o zaplacení, přišel dopis zpět s uvedením, že adresát zemřel (10. února 1905). Záležitost se táhla až do roku 1907, kdy 18. června dopis J. Rifessera s dotazem, kdy bude socha zaplacena, dostal již nový farář P. A. Králíček.

Cena se mezitím vzhledem k nezaplacení zvedla na 105,30 korun. P. A. Králíček věc ještě v září 1907 konzultoval s konzistoří, kterou také prosil o nový souhlas s žehnáním sochy.

V prosinci každým rokem slavili ve Velké Střelné svátek ochránkyně horníků sv. Barbory a patrona kostela sv. Mikuláše, na který si zvávali cizího kněze specielně na kázání, např. v roce 1944 to byl P. Stephan Kruschina, farář v Jestřabí.[89)]

Ve farní kronice je zmíněna průtrž mračen, jakou nikdo nepamatoval, došlo k ní v horký letní den ve čtvrtek 6. srpna 1914. Lidé pilně pracovali v polích a nikdo ani nepomyslel na to, že by mohla přijít velká bouře. Asi o půl čtvrté hodině odpoledne se nad horizontem začala na všech stranách zvedat mračna, přicházela stále blíž a blíž, začalo se blýskat a hřmít, nad krajem propukla bouře. Začalo pršet, z mračen padala voda proudem. První liják trval asi půl hodiny, pak střídavě silněji a slaběji pršelo asi dvě hodiny. Všechny potoky se z malých potůčků změnily v obrovské proudy, strhávající vše, co jim stálo v cestě. V horní části obce proudila voda okny dovnitř do domů a dveřmi a okny opět vytékala. V centru sahala voda po okna, v místnostech (zvláště ve výměnku č.p. 17) zvedla do výšky podlahu. Obecní dům (Gemeindehaus) stál jako v jezeře. Nejhůře bylo v dolní části Velké Střelné. Hostinec č.p. 169 byl tak silně poškozen, že obyvatelé jej museli opustit, protože hrozil zřícením. Podobně byly poškozeny i další domy. Voda sahala vysoko nad silnici a všechno odnášela, seno, slámu, prkna, dříví, drůbež i prasata. V nízko položených domech obyvatelé utíkali na půdy. Louky u rybníka (Teichwiesen), kam přitekl proud vody z potoka zvaného Bona, vypadaly jako moře. Most přes Odru za Drexlerovou pilou na silnici do Čermné na Moravě byl zcela stržen, takže dřevaři nemohli domů. Také další mosty na silnici do Čermné i sama silnice byly více nebo méně poškozeny. Louky byly rozryty a zaneseny pískem, štěrkem apod.

Nejvíce utrpěla nová silnice z Velké Střelné k železniční zastávce ve Smilově. Všechny mosty byly poškozeny, největší z nich za Trojmezím (dreifachen Grenze) byl zcela stržen, silnice prorvána a odplavena na mnoha místech, jimiž se prodral potok. Z celé silnice zbyla sotva jedna třetina nepoškozená.

Pisatel této události, který byl při bouřce u Odry rybařit, se dostal domů jen oklikou a po pás ve vodě, když v obci musel u rybníka přelézat přes potok po kládách. Následujícího dne obhlédl cestu na zastávku ve Smilově; vedle silnice v údolí a přes silnici tekla voda s nevídanou silou, větve a stromy vyrvané z kořenů a odnesené ležely jeden přes druhý. Smilovský mlynář Schenk utrpěl velké škody. Také žebrák nosící dřevěný kříž, místní ho nazývali „Kreuzelmann“, přišel o život v potoce, tekoucím ke smilovské zastávce.

Záplavou byly způsobené velké škody nejen ve Velké Střelné, ale v celém okolí, např. v Hrubé Vodě, Hlubočkách a zvlášť ve Velké Bystřici. Několik osob utonulo také ve Městě Libavé.[90)]

Kaple, kříže, pomníky, památník padlým v první světové válce

1. **Kaple Nanebevzetí P. Marie** (Maria Himmelfahrt), stávala dva a půl kilometru od Velké Střelné, poblíž Lesního zámku.[91)]

2. **Kaple** v Lesním zámku, viz výše.

3. **Blaschkeova kaple,** za obcí, stála sice na začátku Varhošťského údolí, ale v katastru Velké Střelné. Byla obnovena v roce 1922.[92)]

4. Prostorová **kaple Božího Těla** byla postavena na podélném půdorysu (v závěru téměř půlkruhově ukončená) východně od kostela při cestě do tzv. Dolní vsi, a to v blízkosti stavení č.p. 9 (Karl Lorek).

Pohled k dolní části obce, vlevo kaple Božího Těla. Foto archiv J. Machala.

5. Na východní straně kostela stával od roku 1925 nový **dřevěný kříž.** Původní založil **Florian Gromes** v roce 1882, složil na něj fundaci 100 zl.

6. Z jižní strany kostela stával **dřevěný misijní kříž.**

7. U západního vstupu do kostela, resp. u zdi fary stával **litinový kříž na kamenném podstavci,** který založil P. Emanuel Sobalík, postaven a žehnán byl v roce 1882. Složen udržovací fond 100 zl. Patrně byl později nahrazen vysokým kamenným křížem s výrazně profilovanou římsou.

Fragment kamenného podstavce litinového kříže zřízeného P. Emanuelem Sobalíkem. Foto J. Krejčová 2005.

8. Vysoký **modřínový kříž** jetelového typu na novém hřbitově, doplněný o malované figury Krista a P. Marie na plechu.

9. **Kříž** na starém hřbitově.

10. Jižně od hřbitovní zdi stával **kříž** (1884).

11. **Gromesův polní kamenný kříž** s nápisem: Errichtet zur Ehre Gottes von Johann und Antonia Gromes 1846. Stál při cestě z Velké Střelné do Smilova (Města Libavé), svěcen byl v červnu roku 1846, dne 13. května 1901 byl kříž zapsán do pozemkové knihy.[93)]

12**. Kříž Johanna Kuttlera a Franze Domese,** založen 8. září 1902.

13. **Kříž** v západní části obce u stavení čp. 223.

14. **Kříž** v novější části obce zvané Oberdorf, jižně od stavení čp. 314.

15. **Kříž** při cestě jižně od stavení č.p. 101.

16. **Dřevěný kříž** u polní cesty směrem na Hühnerberg, tj. směrem na Smilov, původní dřevěný kříž z roku 1836, byl žehnán v květnu 1888. K dřevěnému kříži, založeném **Rudolfem a Josefou Hausnerovými** z č.p. 176 ve stejných místech, je zpráva o jeho žehnání z 20. října 1912. V roce 1932 byl tento kříž obnoven.

17. **Kříž** u silnice směrem na Olomouc, po pravé straně před Lesním zámkem. Patrně šlo o dřevěný kříž založený **Alfonsem hrabětem z Wrbna,** žehnaný 24. května 1931, zapsaný 18. června 1931.

18. Asi v polovině cesty z Velké Střelné k velkostřelenskému mlýnu, tj. jihovýchodně od „Starého domu“, stával od roku 1900 **dřevěný Böhmův kříž** (Böhm´s Kreuz). Benedikován byl v tomtéž roce, jeho zakladatelem byl Johann Böhm.

19. **Dřevěný kříž** na Olomouckém kopci postavil **Josef Böhm** 1865, svěcen 12. října 1913, postupně složeno 120 zl.

20. Za ním směrem ke mlýnu na rozcestí (parcela č. 2245, snad již v lokalitě zv. Hintengrund) nechal postavit **litinový kříž P. Josef Prucek.** Kov býval ošetřen nátěrem ve stříbrošedé barvě, pod křížem byla oválná cedulka, níže reliéf P. Marie. Kamenný podstavec byl jednoduchý, třístupňový. Kříž byl vztyčen v roce 1902, 8. září ho žehnal jeho zakladatel.[94)]

21. **Dřevěný kříž** v trati Eichlersgrund, poblíž silnice, asi ve třetině cesty k myslivně, tj. pozdějšímu Lesnímu zámku zřídil Alfons Wrbna. Postaven byl v roce 1931, svěcen 24. května 1931. Do pozemkové knihy byl zapsán 18. června 1931.

22. **Polní kříž** u cesty za větrnými mlýny na kótě 525.

23. **Polní kříž** u cesty před větrnými mlýny.

24. **Polní kříž** téměř na konci obce cestou k větrným mlýnům.

25. **Polní kříž** severně od obce u smilovských hranic v trati Beim Hönigwalden. Snad jde o kamenný robustní kříž s výraznou římskou a reliéfem.[95)]

U výše uvedených křížů nebyla zjištěna jména jejich zakladatelů, u níže uvedených zase místo:

26. **Kamenný kříž Josefa Madera** z č.p. 18 (rychta), žehnaný v srpnu 1855, zapsaný do pozemkové knihy 13. května 1901.

27. **Kamenný kříž Johanna Gromese** postavený v roce 1846, svěcený v červnu téhož roku, zapsaný do pozemkové knihy 13. května 1901, viz č. 11.

28. **Dřevěný kříž Johanna Sienela** z č.p. 14, postavený a žehnaný v roce 1868, do pozemkové knihy zapsaný 13. května 1901.

29. **Dřevěný kříž Josefa Polzera** z č.p. 139, který patrně v roce 1931 nahradil železný (litinový) kříž na kamenném podstavci z roku 1873, zapsán do pozemkové knihy 13. května 1901.

30. **Kamenný kříž Johanna a Amálie Hausnerových** z č.p. 8, žehnaný 14. května 1916.

31. **Kamenný kříž Benjamina a Josefy Blasingerových** na Hühnerbergu**,** žehnaný 25. června 1916, restaurován 1921.

32. **Kříž** založený **Annou Sienel** z č.p. 140, jinde z č.p., 214, žehnaný 15. srpna 1916. Tento byl jistě vztyčen na památku padlého Rudolfa Sienela (padl 8. dubna 1915). I u dalších posledně jmenovaných patrně jde o kříže zřízené na památku padlým.

33. Pravděpodobně i na místě zvaném Beim Mühlkreuz (U Mlýnského kříže, tj. východně od obce) stával **kříž**.

34. **Polní kamenný kříž** stával v trati zv. Hoferb, jeho několikastupňový sokl byl ukončen nízkým křížem s Kristovým tělem. Po stranách byly zasázeny javory. Je možné, že byl popsán již výše, z důvodu nedostatku informací je obtížné zařadit nepopsanou fotografii ke správnému objektu.[96)]

35. **Obecní kříž,** zmíněn již v roce 1912, restaurován 1940, více o něm není zjištěno.

36. **Památník císaře Josefa II.** V červenci roku 1889 dosáhla sbírka na vybudování pomníku částky 500 fl., peněžní dary nadále přijímal výbor na zřízení památníku. Přípravné práce pokračovaly, v únoru 1890 se shromáždilo již 700 fl. a 20. února bylo v sále hostince Josefa Polzera vzpomenuto výročí úmrtí Josefa II. za početné účasti obyvatel a hostů z Města Libavé, Nové Vsi nad Odrou atd. Počítalo se s tím, že ještě při slavnosti odhalení pomníku vynese nějakou částku vstupné na koncerty a přibudou další dary. Ráno 4. července 1890 začala slavnost odhalení. Císař Josef II., oblíbený u prostého lidu, měl tedy pomník ve Velké Střelné, ale i v nedalekém Moravském Berouně a Kyjanici.

Pietní slavnost k desátému výročí odhalení pomníku se konala v neděli 8. července 1900, předtím v sobotu v devět hodin večer byl průvod s lampiony a pochodněmi. Neděle začala v pět hodin ráno budíčkem, mezi sedmou a devátou hodinou následovalo přijímání hostů a svačina. O půl jedenácté řazení průvodu, který se vydal k památníku císaře Josefa II. Proslov měl učitel Franz Otto Nowotny. Oběd se podával od dvanácti hodin ve vybraných hostincích.

Slavnost u památníku císaře Josefa II. ve Velké Střelné, patrně 8. července 1900. Uprostřed nahoře kaple Božího Těla. Foto archiv J. Machala.

O půl třetí následoval odchod na lesní a luční slavnost, kterou ukončila večeře s tanečním věnečkem opět v určených hostincích. V případě nepříznivého počasí měla být slavnost o týden odložena. Zváni byli nejen obyvatelé, ale i spolky, korporace, hosté, předsedou výboru oslav byl Hugo Wiederhold. Na pomník císaře Josefa II. do Velké Střelné se jezdily dívat i školní děti z Olomouce.[97)]

Pomník byl umístěn na čestné místo naproti kostela (na Smilovské ulici, tj. naproti nynějšího památníku na obec). Socha představovala stojícího císaře, s pravou rukou v bok, v levé držícího listinu. Po své levé ruce měl císař položen svrchní šat, šavli (kord?) a třírohý klobouk. Litinový odlitek s velkou pravděpodobností pocházel z blanenské huti, která sochy pro velký zájem začala odlévat a pro kterou model vytvořil vídeňský sochař Richard Kauffungen (1854–1942). Figura stála na hranolovém podstavci krytém profilovanou deskou vynesenou na krakorcích. Základnu podstavce tvořil nízký profilovaný sokl zdobený volutami v nárožích, to vše umístěno na pěti stupních. Nápis na přední straně podstavce je z fotografií nečitelný. Kamenný podstavec na přání dodávala blanenská slévárna, v tomto případě tomu zcela určitě tak bylo. Místo kolem bylo lemováno zídkou opatřenou drátěným plotem, před ním stály dvě lampy. Identická socha byla obnovena v Uničově. Střelenská socha císaře Josefa II. byla z podstavce odstraněna na žádost českých úřadů nově vzniklé první republiky, kovová část byla roztavena až v době okupace.

37. **Památník Hanse Kudlicha,** lékaře a rakouského politika, zvaného „osvoboditel sedláků“, protože v červenci 1848 podal na rakouském Říšském sněmu návrh na zrušení poddanství, čímž navázal na tzv. Toleranční patent císaře Josefa II. Narodil se 23. října 1823 v Úvalně u Krnova, zemřel 11. listopadu 1917 v exilu (USA). Pro památník H. Kudlicha byl použit sokl sochy Josefa II., na který byl umístěn další nový stupeň s Kudlichovým portrétním reliéfem. Na původním spodním podstavci zůstal letopočet 1781, upomínající na vydání tolerančního patentu a pod ním byl nový vztahující se k H. Kudlichovi, tj. 1848. Bezprostřední okolí bylo osázeno keři, lampy byly odstraněny.

38. **Památník padlým** a nezvěstným v první světové válce. Dne 30. července 1921, P. L. Novák prosil konzistoř o licenci k posvěcení válečného památníku (monumentum bellicum, tj. doslova válečný památník) a k polní mši, povoleno 5. srpna 1921.[98)]

Nově byl dohledán seznam padlých, zemřelých a nezvěstných v první světové válce, pocházejících z Velké Střelné: Johann Angetter (5. března 1887, padl 7. června 1916 v Bukovině), R. Angetter

Kudlichův pomník. Foto archiv J. Machala.

(4. června 1895, zemřel 29. července 1915 v Galicii), Johann Blasinger (25. července 1876, listopad 1914), Alois Böhm (10. dubna 1895, zemřel doma po zranění 31. května 1915), Ferdinand Beier (19. prosince 1896, 8. října 1916 v Uhrách), Rudolf Benisch (29. února 1892, padl 23. srpna 1917 v Rumunsku), Johann Benisch (7. dubna 1880, padl 25. května 1915 v Galicii), Alois Blaschke (padl jako osmnáctiletý 14. května 1916 v jižním Tyrolsku), Rudolf Blaschke (17. září 1884, zemřel 28. srpna 1914 u Kraśniku, tj. po první bitvě první světové války), Adolf Buda (18. prosince 1889, zemřel 23. června 1915 v Galicii), Josef Drexler (5. září 1874, zemřel 13. září 1915 v Galicii), Johann Eichler (8. ledna 1885, 3. července 1916), Josef Eichler (15. srpna 1897, padl 2. května 1915), Josef Enenkel (2. června 1895, padl 28. března 1915 v jižním Tyrolsku), Josef Enenkel (31. října 1895, padl 11. září 1916), Adolf Frey (3. října 1889, padl 30. listopadu 1916 v Rumunsku), Johann Grohmann (13. června 1880, padl v říjnu 1914), Oswald Grohmann (26. října 1886, padl 17. srpna 1914 u Kraśniku), Wilhelm Haida (20. prosince 1899, 19. srpna 1917, dědeček paní Hiltraud Benischové, žijící v Hlubočkách), Adolf Hausner (13. listopadu 1891, padl v listopadu 1914 v Rusku), Josef Hausner (19. července 1895, padl 28. srpna 1915), Hubert Hausner (25. února 1890, padl 27. srpna 1914 u Kraśniku), Josef Hausner (22. ledna 1885, zemřel 8. července 1915 v Uhrách), Rudolf Hausner (25. srpna 1896, padl v roce 1915), Josef Hofman (6. dubna 1896, padl 14. srpna 1916 v Galicii), Josef Hausner (27. ledna 1896, padl 20. července 1917), Richard Hausner (10. listopadu 1893, padl 2. března 1915), Rudolf Hausner (25. srpna 1896, nezvěstný od 1915), Adolf Mader (padl ve věku 25 let 11. ledna 1916), Franz Mader (25. října 1890, padl 27. srpna 1914 u Kraśniku), Oswald Mader (11. března 1887, nezvěstný), Franz Niesner (29. ledna 1877, padl 24. listopadu 1914), Adolf Polzer (31. prosince 1894, zemřel 17. května 1916), Georg Polzer (31. března 1886, padl 28. srpna 1914 u Lublinu), Johann Polzer (16. června 1891, padl 27. srpna 1914 u Kraśniku), Oswald Polzer (19. května 1892, padl 18. června 1916), Oswald Polzer (24. prosince 1891, padl 20. listopadu 1915 v Rusku), Oswald Polzer (z domu č.p. 103), Rudolf Polzer (29. listopadu 1885, padl 23. dubna 1915 v Galicii), Rudolf Rosmanit (27. února 1879, padl 23. listopadu 1914 pod Krakovem), Daniel Sienel (9. ledna 1893, padl 11. června 1916), Wilhelm Sienel (29. května 1891, údaje neznámé), Johann Sienel (22. října 1884, padl 17. července 1915), Franz Sienel (10. září 1891, padl 11. června 1915 v Galicii), Julius Sienel (2. září 1892, údaje neznámé), Eduard Schmidt (31. prosince 1893, padl 12. března 1915 v Galicii), Adolf Stecker (padl 1916), Rudolf Stecker (padl 27. srpna 1914 u Lublinu), Wendelin Stecker (26. srpna 1893, padl 15. června 1916), Alois Tomas (9. července 1886, padl 27. srpna 1914 u Kraśniku), Hermann(?) Zwesper (padl v červnu 1916 na Volyni), Enenkel Johann (čtyřiadvacetiletý padl 17. června 1918 v Rusku), Josef Zweschper (12. října 1878, 19. července 1915 v Polsku), Johann Stecker (ve čtyřiceti letech), Emanuel Hausner (1869, zemřel 16. února 1918 v Rumunsku), Horst(?) Zeder (22. ledna 1893, zemřel 25. října 1915 v Uhrách), Johann Tropper (z č.p. 81, zemřel ve špitále v Krakově), Rudolf Sienel (jako třicetiletý zemřel 21. dubna 1915 ve špitále v Rusku, jeho matka Anna mu nechala postavit kříž), Johann Polzer (11. srpna 1876, zemřel 6. července 1917 v Itálii), Silvestr Polzer (31. prosince 1878, zemřel), Franz Stecker (30. července 1887, 6. září 1919 na Sardinii), Johann Hausner (13. května 1894, zemřel ve špitále u Milána 2. září 1919), Josef Benisch (nezvěstný), Hubert Polzer (z č.p. 212, 27. března 1874), Josef Polzer (z č.p. 9, nezvěstný, Rusko), Rudolf Polzer (11. dubna 1884, nezvěstný od 1. listopadu 1914), Johann Mader (z č.p. 35, nezvěstný od 1915), Johann Zima (z č.p. 129, nezvěstný), Anton Hümmer (1. července 1896, nezvěstný), Josef Angetter (z č.p. 222, 20. července 1892, padl v srpnu 1914 v bitvě u Kraśniku), Johann Streck (1890, zemřel v zajetí v Rusku 1920), Adolf Polzer (z č.p. 207), Alois Angetter (24. ledna 1875, nezvěstný), Emanuel Hausner (1882, nezvěstný od 1914, Rusko), Josef Hausner (9. října 1896, nezvěstný od 1915), tj. 82 zbytečně utracených životů. V seznamu chybí pěšák Jan(!) Riedel z jednotky zeměbranců (okr. vel. č. 13, setn. pro hlídky), který zemřel 27. prosince 1917 v epidemické záložní nemocnici na srdeční vadu a byl pohřben 29. prosince 1917 na černovírském hřbitově do hrobu 119 ve skupině M. Střelenští občané se každoročně ve výroční den postavení pomníku u něho scházeli k uctění památky svých padlých synů, otců a dědů.

Jen krátce bývalo ve Velké Střelné vzpomenuto 96 padlých a 86 nezvěstných mužů – obětí druhé světové války.[99)]

39. **Památník zaniklé obce** zřídili rodáci v podobě Božích muk, osazených na podstavci čtvercového půdorysu. Dřík hranolového tvaru je členěn

profilovanou kordonovou římsou, po jeho stranách jsou nápisové desky v českém a německém jazyce a schéma hlavních budov obce včetně farního kostela. Rozšířená kaplice, krytá stanovou střechou, je členěna mělkými obdélnými nikami. Ve vrcholu je stříška zakončena makovicí a křížkem. Slavnostní odhalení se konalo 3. října 1993 za účasti rodáků.

V obci, jak bývalo zvykem, byla některá stavení opatřena nikami (nejčastěji ve štítu nad okny), určenými k vystavení **drobných sošek** svatých patronů a ochránců.

Rodáci

JUDr. Alfred Haas, narozen 21. května 1907 v židovské rodině, ve svých devatenácti letech maturoval na Slovanském gymnáziu v Olomouci, odešel na právnická studia do Prahy, kde potom již zůstal. Transportem B, č. 223 byl 21. října 1941 poslán do Lodže (Łódź, Polsko), kde zahynul.

Josef Polzer, sochař. Narodil se 2. ledna 1907, pocházel z rodiny starousedlíků (od 1650). Rodiče se přestěhovali již v roce 1911 do Olomouce, po základním vzdělání odešel na tři roky na Vysokou školu technickou do Brna a pak přešel na Akademii výtvarných umění v Praze, kde po devět semestrů studoval sochařství. Okolnosti ho přinutily věnovat se učitelskému povolání, později pak pokračoval ve studiu u prof. Josefa Müllnera na vídeňské akademii.[100] Poprvé se J. Polzer představil na výstavě v Olomouci v roce 1940. Další jeho osudy nejsou známé.[101]

MUDr. Josef Rossmanit, vrchní lékař v Südbahnu. Psal lékařskou literaturu, specialista na oční lékařství a chirurgii.[102]

Poznámky

1) Dříve Střelná, od roku 1906 Gross Waltersdorf (Spáčil 1985, 23), od 1915 Velká Střelná. – Dle katalogu kněží ze 30. a 40. let 20. století do farnosti patřily kolonie Hühnerberg, Bräuerberg a Schieferwerke, ostatní části byly zahrnuty pod název Velká Střelná.

2) Wolný 1863, 68; Stief 1896, 142; Malý 1931, 224 a jiní.

3) Např. Malý 1931, 229.

4) Theimer 1930, 428.

5) Malý 1931, 254; Stručně o kostelu též Theimer 1930, 428 či Stief 1896, 141.

6) Wolný 1863, 67.

7) Mlčák 2014, 29.

8) Malý 1931, 256. I dále.

9) SOkA Olomouc, Farní úřad Velká Střelná, farní kronika; Theimer 1930, 428.

10) Dle inventářů z různých let a dle fotodokumentace.

11) Firma Zbitek, tj. podnik na výrobu průhledných skleněných mozaik pro Boží hroby, byla založena v roce 1846, a tudíž střelenský kostel patřil mezi její první zákazníky.

12) Wolný 1863, 68; Stief 1896, 141.

13) Krejčová 2012/1, 13.

14) Krejčová 2008/1, 35.

15) Krejčová 2011/1, 39.

16) Sehnal 2003, 30; Zápalková 2011,79.

17) Patrně to byl Gustav Přeček, kostelní dekoratér, malíř a sochař ve Šternberku a Olomouci, narozen v roce 1832 v Bílsku (Bielsko-Biała, Polsko), zemřel po roce 1919 s největší pravděpodobností v ústavu choromyslných ve Šternberku.

18) Wolný 1863, 67; Stief 1896, 141. – Popis dle dochovaných fotografií doplněn o informace P. L. Nováka z roku 1909 a z inventáře z roku 1926. – Žák olomouckého malíře Josefa Sadlera Johann Georg Fröml namaloval např. ve starovodském kostele fresky čtyř evangelistů. Na Libavsku využily jeho služeb též kostely v Barnově (Bernhau) a Rudoltovicích (Rudelzau). Žil v letech 1754–1814.

19) Později Wolný 1863, 67 připomíná tři boční oltáře.

20) ZAO, pobočka Olomouc, ACO, Inventáře far, karton 8310. I dále.

21) Wolný 1963, 67 uvedl z červeného mramoru, inventář z roku 1805 červený mramor s měděným kotlem.

22) P. Remigius Misař (Missarz), narozen 1803 v Praze, do řádu bratří kapucínů vstoupil 1828, patrně působil v Olomouci nebo ve Fulneku, zemřel 28. června 1877 v nemocnici Na Františku v Praze.

23) Karel Žůrek, ne František, jak bývá v některých publikacích mylně uvedeno, se narodil v Třeběticích 12. dubna 1861, zemřel 23. 4. 1929 v Holešově. Vystudoval Akademii výtvarných umění v Praze a u slavného polského malíře Jana Matejky v Krakově (autor obrazu sv. Cyrila a Metoděje na Velehradě), autor řady portrétů, krajin a oltářních obrazů pro kostely především na Holešovsku. – Patrně je míněn barokní malíř Jan Kryštof Liška (asi 1650 ve Vratislavi – 23. srpna 1712 v Lubuši, Polsko).

24) Snad Josef Kuttler, jeho životní data nejsou známa. Sehnal 2003, 79. – Ve Velké Střelné vlastnili Kuttlerovi větrný mlýn, možná jde jen o shodu jmen.

25) SOkA Olomouc, Farní úřad Velká Střelná. Kniha č. 28, 14. června 1808 aj.

26) SOkA Olomouc, Farní úřad Velká Střelná, neuspořádané archiválie, nedatovaný zápis, přesný opis.

27) http://www.farnostprerov.cz/node/2507 uváději toto znění: LUKASS DEMBINSKI Z DEMBINGIE NA STRZYTNEM A HERUTICZYCH LETHA MDCIII. MEISTER ZACHARIAS MILLNER HAT MICH ZU OLMUCZ GEGOSSEN ANNO 1603, tj. Lukáš Dembiňský z Dembině na Střítném a Heruticích léta 1603. – Mistr Zachariáš Millner mě v Olomouci ulil roku 1603. – P. Alois Otzipka, narozen 24. září 1904 v Kozmicích, vysvěcen 1934, v době od 15. července 1937 do října 1938 byl administrátorem kuracie ve Slavkově u Lipníka, odtud byl přesunut do Štítů, zatčen vězněn v Dachau, po osvobození

byl předsedou národního výboru ve Šternberku, poté působil v Dolní Moravici a Václavově, v letech 1948–1954 v Předmostí u Přerova, zemřel 5. května 1967 v Hošťálkovicích u Hlučína. – Zachariáš Milner, působil v Olomouci od roku 1597, měšťanem se stal roku 1613. – Mlčák 2014, 30; Mlčák 2014, 108, 262.

28) Mlčák, 2014, 30. – Filip, konvář z Vyškova, činný v letech 1550–1568.

29) SOkA Olomouc, Farní úřad Velká Střelná, karton 1.

30) Wolný 1863, 67. – Patrně zvony přelil A. Stanke, ne W. Straub, viz níže.

31) SOkA Olomouc, Farní úřad Velká Střelná, karton 1.

32) SOkA Olomouc, Farní úřad Velká Střelná, neuspořádané archiválie, nedatovaný zápis. – Snad Antonín Stanke, zvonař pocházející z Opavy.

33) SOkA Olomouc, Farní úřad Velká Střelná, neuspořádané archiválie, nedatovaný zápis.

34) SOkA Olomouc, Farní úřad Velká Střelná, karton 1.

35) SOkA Olomouc, Farní úřad Velká Střelná. Kniha č. 28. – Arcikněz P. Karel Kolsdorf, narodil se 1. července 1870 v Bojkovicích, ordinován 1892, zemřel 5. března 1953 v Norberčanech. Více viz Krejčová 2016/1, 74 – 75.

36) SOkA Olomouc, Farní úřad Velká Střelná. Kniha č. 27.

37) Wolný 1863, 67.

38) O kněžích-oblátech viz připravovaná práce Působení otců oblátů P. Marie Neposkvrněné ve Staré Vodě (14. září 1930 – 13. září 1946).

39) P. Stanislav Zela, narozen 12. července 1893 v Horních Nětčicích, vysvěcen v roce 1917, ceremoniář a sekretář tří olomouckých arcibiskupů, pomocný biskup (1941–1969), generální vikář (1948–1950), vězněn za okupace a znovu 1950–1963, zemřel 6. prosince 1969 v Radvanově. Za poskytnutí fotografie z generální vizitace děkuji Vítu Němcovi (Němec 2012/34, 25).

40) František Stádník, narozen 5. dubna 1882 v Brozanech, okr. Roudnice nad Labem, živnost v Olomouci provozoval od roku 1910, obchod byl povolen ještě v roce 1958, datum úmrtí nezjištěno.

41) Machala 2015, 127.

42) SOkA Olomouc, Farní úřad Velká Střelná. Kniha č. 28.

43) Omylem založeno ve farní kronice Jestřabí, viz SOkA Olomouc, Archiv fary Jestřabí. Kniha č. 18.

44) Krejčová 2007/3, 1 – 54.

45) P. Josef Nakládal, narozen 27. prosince 1912 v Klenovicích na Hané, ordinován 1937. Tehdy působil ve Městě Libavé, v Domašově nad Bystřicí od ledna 1952, zemřel v Uničově 28. února 1975.

46) P. Oldřich Beránek, narozen v Prostějově 17. února 1912, v roce 1950 byl v Klenovicích zatčen, obviněn z protistátní činnosti a odsouzen. Po propuštění spravoval farnost Křelov a poté Štěpánov. Tehdy se začal věnovat regionální historii. Zemřel ve Šternberku 13. června 1998, pohřben je v Olomouci.

47) P. Jan Kunovský, narozen 11. května v Domaslavicích, ordinován 1930, byl obsazován na fary na Hané, v roce 1966 odešel do důchodu, zemřel 4. května 1977.

48) P. František Půček, narozen 1895, ordinován 1918, zemřel 21. září 1968.

49) P. Josef Lón, narozen 1882, ordinován 1905, zemřel 21. července 1952.

50) P. Augustin Spurný, arcibiskupský rada, narozen 12. července 1903 v Třebčíně (farnost Slatinice), ordinován 1929, v Novém Hrozenkově působil v letech 1940–1973(?), zemřel 9. října 1993 v Kněžském domově na Moravci.

51) P. František Nerad, narozen 1886, ordinován 1911, zemřel 17. srpna 1972.

52) Wolný 1863, 67, po něm Theimer 1930, 428 a další.

53) ZAO, pobočka Olomouc, ACO, sign. G 5, karton 4914. I dále.

54) SOkA Olomouc, Farní úřad Velká Střelná, karton 1, dle popisu P. L. Nováka z 23. prosince 1914.

55) Stief 1896, 143; Theimer 1930, 432; Malý 1931, 254. V roce 1570 se ve Střelné uvádí, že vlastník tohoto léna protestant Zdeněk Lhotský ze Ptení, zavolal kněze Johanna Caspara, patrně též protestanta, proto ho biskup Vilém Prusinovský ze Střelné odvolal.

56) Malý 1931, 254.

57) SOkA Olomouc, Farní úřad Velká Střelná, karton 1. Za překlad děkuji Zdeňce Mollinové.

58) http://www.sudetenpost.eu/Archiv/1981/5.pdf

59) Dle http://www.leotitz.de/parrerschoeberle.htm

60) Röder 1960, 39.

61) Dopita 1985, 14.

62) Peterek 2000, 62.

63) Krejčová, 2007/3, 8.

64) SOkA Olomouc, MNV Velká Střelná, inv. č. 15, karton 1. I dále.

65) SOkA Olomouc, MNV Velká Střelná, inv. č. 12, karton 1.

66) SOkA Olomouc, MNV Velká Střelná, inv. č. 10, karton 1, i dále.

67) SOkA Olomouc, MNV Velká Střelná, inv. č. 8, karton 1.

68) Krejčová 2007/3, 5.

69) SOkA Olomouc, MNV Velká Střelná, inv. č. 5, i dále.

70) Wenzel 1987, 233.

71) Malý 1931, 254.

72) Foltynovský 1920, 603.

73) Machala 2015, 39.

74) SOkA Olomouc, MNV Velká Střelná, inv. č. 16, karton 1.

75) Za poskytnutí materiálu děkuji Milanu Valovičovi. Viz též Machala 2015, 39. Údaje doplňují autorčin článek, viz Krejčová 2015/1, 41.

76) Uvádí ho Machala 2015, 38.

77) SOkA Olomouc, MNV Velká Střelná, inv. č. 11, karton 1.

78) Vybrané údaje viz Polzer 2009, 51, i dále. Za zapůjčení děkuji Milanu Valovičovi.

79) Machala 2015, 40.

80) Burian 1965, 70 – 71 popisuje střelenské větrné mlýny následovně: 1. Asi 800 m s. od obce, vlevo od silnice do Smilova. R. 1875 v provozu, 1953 zachována trámová kostra. 2. Asi 2000 m sz, od obce, kóta 600, Bruch B., vlevo (300 m) od silnice do Smilova. R. 1875 v provozu, shořel v noci 19. ledna 1927. 3. Asi 650 m sz. od obce, vpravo od silnice do Smilova. 4. Asi 600 m sv. od obce, vpravo od potoka.

81) ZAO, pobočka Olomouc, MCO, sign. 58/10, karton 1342.

82) Alfons Rudolf Ludwig Ferdinand Adalbert Georg Wilhelm Karl Irenaeus Maria von Wrbna-Kaunitz-Rietberg-Questenberg und Freudenthal, narozen ve Vídni 11. ledna 1896, zemřel v roce 1980. – Karel Pivný, Tovární výroba tvarůžků (od roku 1876) v Lošticích, ve výrobě pokračovali i jeho dědicové.

83) Alexander Čepička, narozen 18. srpna 1910 v Kroměříži, vystudoval práva. Zapomněl na své skautské vychování a kariéru začal v roce 1945 jako předseda MNV tamtéž, další postup mu zajistit i sňatek s Martou, dcerou Klementa Gottwalda. Postupně byl poslancem, ministrem tří ministerstev, náměstkem vlády, zemřel až 30. září 1990. – Málo se ví, že to byl on, kdo navrhl a zřídil (22. srpna 1949), a také jako první předseda vedl Státní úřad pro věci církevní, čímž položil základ pro likvidaci církví.

84) Mährisches Tagblatt 25. září 1900.

85) SOkA Olomouc, MNV Velká Střelná, inv. č. 7.

86) Vedeno jako památka regionálního významu (tvrziště). Hrádek typu motte uvádí např. Musil 1992/44, 42.

87) ZAO, pobočka Olomouc, ACO, sign. G 6, karton 4935. I dále.

88) Též Josef Rifesser, sochař a stavitel oltářů ve St. Ulrichu, Gröden, Tyrolsko, nositel mnoha cen. Firma dodávala sochy, nebo i kompletní oltáře atd. do kostelů v celé Evropě a dokonce i do Ameriky.

89) ThDr. Stefan Kruschina (Krušina), narozen 8. února 1912 ve Vendolí, vysvěcen 1938, z Jestřabí odsunut do diecéze Rottenburg, přednášel v Königsteinu, publikoval, pomáhal našim kněžím, zemřel v Altingenu 11. března 1991.

90) Za překlad popisu této události děkuji Zdeňce Mollinové.

91) Různé mapy, doplňující údaje SOkA Olomouc, Farní úřad Velká Střelná. Karton 1, e) Seznam křížů a soch 1916. I dále.

92) Krejčová 2015/2, 37 ji uvádí ve Varhošti.

93) Patrně viz fotografie Polzer 2009, 165.

94) Fotografie byla publikována v Bärner Ländchen 1972, 3.

95) Fotografii zveřejnil Polzer 2009, 155.

96) Foto viz Polzer 2009, 156.

97) Mährisches Tagblatt 2. července 1889, s. 6; 27. února 1890, s. 4; 4. července 1890, s. 5; 21. června 1900, s. 5. – V Moravském Berouně pomník zrušili, nahradili ho pomníkem padlým v první světové válce a přidali desku ke cti Kudlicha, podobně tomu bylo např. v Broumově v Čechách.

98) O něm Krejčová 2014/2, 51. – SOkA Olomouc, Farní úřad Velká Střelná, Chronik der Kirche zu Waltersdorf zum heiligen Nikolaus vom Jahre 1898, tj. Kronika kostela sv. Mikuláše ve Střelné od roku 1898. – ZAO, pobočka Olomouc, ACO, sign. G 6, karton 4935.

99) Patrně neúplný seznam padlých, zemřelých a nezvěstných střelenských mužů ve druhé světové válce viz SOkA Olomouc, Farní úřad Velká Střelná, volně vloženo do kroniky kostela.

100) Josef Müllner, žil 1. srpna 1879 – 25. prosince 1968.

101) Dle Michalik 1942, 182.

102) Theimer 1930, 429.

Prameny

Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc

Arcibiskupská konzistoř (ACO)

Sign. G 5, Záležitosti hřbitovů a pohřbívání, v tom Velká Střelná, 1827–1902, karton 4914.

Sign. G 6, Pořizování, opravy a svěcení soch, obrazů, pomníků, křížových cest, zvonů, v tom Velká Střelná, 1899–1921, karton 4935.

Metropolitní kapitula (MCO)

Inv. č. 6163, sign. 58/10, Zpráva o možnosti koupit statek V. Střelná, 1926, karton 1342.

Státní okresní archiv Olomouc

O 7 – 15, Archiv fary Jestřabí

Kniha č. 18, Pamětní kniha fary, 1906–1933.

O 7 – 33, Farní úřad Velká Střelná 1773–1946

Kniha č. 27. Inventář kostela, 1922–1930.

Kniha č. 28. Inventář fary, 1926–1940.

Karton 1, b) Inventář fary, 1914.

Karton 1, e) Seznam křížů a soch 1916.

Neuspořádané archiválie, tam Chronik der Kirche zu Waltersdorf zum heiligen Nikolaus vom Jahre 1898.

O 1 – 155, MNV Velká Střelná 1946–1948

Inv. č. 5, Rozhodnutí o zrušení obecné školy ve Velké Střelné, karton 1.

Inv. č. 7, Seznam nemovitého majetku nepodléhajícího konfiskaci, karton 1.

Inv. č. 8, Seznamy volných náhradních usedlostí pro přesídlence z obvodu osídlovací komise v Moravském Berouně, karton 1.

Inv. č. 10, Úřední záznamy o nuceném odprodeji dobytka přesídlenců, karton 1.

Inv. č. 11, Seznam živností v obci, karton 1.
Inv. č. 12, Seznam potravinářských podniků v obci, které nebyly dány pod národní správu, karton 1.
Inv. č. 15, Firma Pavlína Polzerová, obchod smíšeným zbožím, výroba sodové vody a limonád (mj. likvidace národní správy, upomínky o zaplacení dluhů a dlužného pojistného za zaměstnance, dožádání Krajského soudu v Olomouci ve věci trestního řízení vůči bývalému národnímu správci Miroslavu Ivánkovi, podezřelému ze zpronevěry, žádost o povolení odprodeje zařízení firmy Janu Lachovi, výrobci sodové vody a limonád na Svatém Kopečku), 1947, karton 1.
Inv. č. 16, Likvidace bednářství Adolfa Polzera a odprodej jeho strojního zařízení, karton 1.

Arcibiskupský archiv Olomouc
Depozitář A 1, regál E 3, pořadač 44.

Literatura

Burian, Václav: *Větrné mlýny na Moravě a ve Slezsku. Windmühlen in Mähren und Schleisen.* In: Práce odboru společenských věd Vlastivědného ústavu v Olomouci č. 7. VÚ v Olomouci 1965.

Dopita, Jaroslav: *Nálezy mincí na Olomoucku.* In: Zprávy Vlastivědného musea v Olomouci 1985, č. 238, s. 1 – 19.

Foltynovský, Josef - Tenora, Jan: *Bl. Jan Sarkander. Jeho doba, život a blahoslavení.* Olomouc 1920.

Krejčová, Jana: *Barnov (Bernhau, Olověná). Historie kostela a osud církevního majetku.* POODŘÍ, časopis obyvatel horní Odry, r. 11, 2008, č. 1, s. 35 – 47.

Krejčová, Jana: *Libavsko v letech 1945–1960 s přihlédnutím k osudu církevního majetku.* POODŘÍ, časopis obyvatel horní Odry, r. 10, 2007, č. 3.

Krejčová, Jana: *Luboměř pod Strážnou (do roku 1918 Liptáň, Liebenthal). Historie farního kostela Panny Marie Sněžné a drobných církevních objektů.* POODŘÍ, časopis obyvatel horní Odry, r. 14, 2011, č. 1, s. 37 – 49.

Krejčová, Jana: *Milovany (Milbes). Historie farního kostela sv. Kateřiny Alexandrijské a drobných církevních objektů.* POODŘÍ, časopis obyvatel horní Odry, r. 15, 2012, č. 1, s. 11 – 26.

Krejčová, Jana: *Církevní památky obce Norberčany (okr. Olomouc). I. část. Norberčany (Nürnberg, Nürnberk) a samota Skřivánkov (Lerchenfeld).* In: Vlastivědný věstník moravský, r. LXVIII, 2016, č. 1, s. 58 – 79.

Krejčová, Jana: *Památníky obětem Velké války na Libavsku.* POODŘÍ, časopis obyvatel horní Odry, 2014, roč. 17, č. 2, s. 31 – 56.

Krejčová, Jana: *Působení otců oblátů P. Marie Neposkvrněné ve Staré Vodě (14. září 1930 – 13. září 1946).* Rukopis 2016.

Krejčová, Jana: *Smilov (Smilová, Schmeil) a samoty Magdalenský, Smilovský a Mikův mlýn (Mackelmühle, Schmeilermühle a Mückenmühle).* POODŘÍ, časopis obyvatel horní Odry, 2015, roč. 18, č. 1, s. 34 – 52.

Krejčová, Jana: *Varhošť (Haslicht) a samoty Stampfgrund, Štomparňa) a Schwarzmühle (Schwarzův mlýn).* POODŘÍ, časopis obyvatel horní Odry, 2015, roč. 18, č. 2, s. 32 – 42.

Machala, Jindřich: *Kronika Libavska. Páté doplněné vydání.* (Vl. n., Město Libavá) 2015.

Malý, J.: *Vlastivěda moravská. 2. Místopis. Libavský okres.* Brno, Musejní spolek 1931.

Vlastivěda střední a severní Moravy. Díl 2. Část 2. Přerov, Učit. jednoty v župě olomoucké 1942.

Michalik, Rudolf: *Der Bildhauer Josef Polzer.* In: Nordmährenland 1942, č. 2, s. 182.

Mlčák, Leoš: *Kostely a kaple na Libavsku a jejich mobiliář pořízený do poloviny 19. století*. In. Střední Morava. Vlastivědná revue. 2014, č. 37, s. 11 – 35.

Mlčák, Leoš: *Zvony na Moravě a ve Slezsku.* Nakladatelství Kaligram, Olomouc 2014.

Musil, František: *K soupisu moravských a slezských hrádků a tvrzí.* In: Vlastivědný věstník moravský 1992, ročník 44.

Němec, Vít: *Olomoucký arcibiskup ThDr. Leopold Prečan (1866–1947). Příspěvek k historickému bádání o jedné z významných osobností v dějinách olomoucké arcidiecéze první poloviny 20. století*. In: Střední Morava. Vlastivědná revue, 2012, č. 34.

Peterek, Jaromír: *Dějiny kapucínského kláštera a kostela sv. Josefa ve Fulneku.* Roman Mroček, Fulnek 2000.

Polzer, Roland: *Gross-Waltersdorf.* Vl. n., Denkendorf 2009.

Röder, Julius: *Olmützer Sammelkronik vom Jahre 1896 bis zum Jahre 1945, Band I.* Olmützer Blätter, Steinheim am Main 1960.

Sehnal, Jiří: *Barokní varhanářství na Moravě. Díl 1. Varhanáři.* Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, Univerzita Palackého v Olomouci, Brno 2003.

Spáčil, Vladimír (ed.): *Pečeti a znaky měst, městeček a obcí olomouckého okresu.* Ediční rada MěstNV v Olomouci, Olomouc 1985.

Stief, W.: *Topographie des politischen Bezirkes Sternberg in Mähren, mit besonderer Berücksichtigung der Ortsgeschichte und Statistik nach amtlichen und autorisierten Quellen bearb von…* Sternberg, F. Pialek (1896).

Theimer, J.: *Heimatbuch für den Bezirk Bärn.* Bärn, E. Hykel 1930, s. 458 – 465.

Wenzel, Karl: *Heimatbuch Kreis Bärn. Geschichte des sudetendeutschen Landkreis Bärn in Nordmähren.* Heimatkreis Bärn, Marburg 1987.

Wolný, Gregor: *Kirchliche Topographie von Mähren meist nach Urkunden und Handschriften.* 1. Abt., 5. Bd., Selbstverlag, Brünn 1863.

Zápalková, Helena: *Jiří Antonín Heinz 1698–1759.* Muzeum umění Olomouc – Arcidiecézní muzeum Olomouc, Olomouc 2011.

Jana Krejčová
Kontakt: janakrejcova.atelier@seznam.cz

Tollichstein, Slibová skalka, Jestřábí skála

Daniel Říčan

Vždy na počátku letních prázdnin podnikali suchdolští učitelé výlet na Tollichstein, foto z r. 1910 (Archiv Ehrharta Schindlera).

Jedno z magických míst Moravské brány je skalka v horní části výrazného pohořského masivu, který se táhne od Kletné k Odrám. Do jižních vysokých strání se opírá slunce, a proto zde jehličnaté lesy silně voní pryskyřicí, což umocňuje krásné výhledy na Moravskou bránu. Poutníkovi to nedá, aby se nezastavil a nezahleděl se na scénu, kterou tady vytvořila příroda.

Odpočinek myslivců a přátel přírody před Freislerhütte. Na lavičce zleva uč. Bittner, Zeisberger, další neznámí (Archiv Ehrharta Schindlera).

Názvy skalky, kam putující míří, se mění s aktivitami tam postupně vyvíjenými. Na nejstarších mapách skalka (410 m n. m.) není nijak pojmenována. Okolní lesy patřily od nepaměti k fulneckému zámku. Od r. 1888 byl zaváděn, místo stoletého obmýtí v jedlových a bukových porostech, osmdesátiletý cyklus pomocí rychleji rostoucích dřevin. Ve stráni trpící suchem byla kompaktnost porostů patrně dobrou volbou, název Křovinatý les však zůstal. Na starších mapách najdeme pojmenování Pohorzergehege (Pohořský křovinatý les).[1] Správnější název by měl být dle Tollicha, Lahnengehege (spojení slov svah – křovinatý les) zkráceně „Na svahu".[2]

Dolní cesta a okraj lesa pod skalkou je také hranicí mezi historickými zeměmi – Slezskem a Moravou.

Učitel J. Bittner před Freislerhütte, foto před I. světovou válkou (Archiv Ehrharta Schindlera).

Pohořským masivem vedou tři vrstevnicové cesty nad sebou. Dolní cesta, dnes asfaltová, končí u Oderského mostu, Horní cesta vedla krajem polí a lesa, je velmi málo používaná a často se ztrácí v terénu.

Ke skalce, kterou nelze minout, se dostaneme po prostřední cestě. Najednou se před námi otevře rovné prostranství s ohništěm, lavičkami a se skalní stěnou, pod kterou se krčí chatka. Vedou k ní schůdky a přes terasu a dále pěšinkami se dostaneme až na horní plošinu, kde stojí mohutná mohyla s dřevěným křížem. Prostřední cesta pokračovala dále ke dnes již neexistující tzv. Černé jedli[3] a k Odrám.

S odsunem německého obyvatelstva upadlo téměř vše o zdejších událostech před r. 1945 v zapomnění, ale díky těm, kteří příběhy zapisují, mohou jednotlivé události opět ožívat.[4]

Ve strmém svahu vystupuje až na povrch skalní podloží a není proto divu, že skála začala být využívána pro lámání kamene. Skálu tvoří droba, tmavě šedá usazená hornina, která vznikla sedimentací v mořském prostředí ve spodním karbonu. Droba

1 Na voj. mapách Rak-Uh. 1894, 1 : 75 000.

2 Die Gemeinde Pohorsch (1903), český překlad Fr. Šustka Obec Pohoř v okrese Nový Jičín, dále jen Tollich.
Tollich se staral o čtyři polesí: Pohořské, Jestřabské, Horské, Na svahu – dle překladu Fr. Šustka.

3 Fuchs ji jmenuje jako Tlustá jedle, stála při Zlatém potoce, měla v průměru přes 1m.

4 Hlavním pramenem k tématu je časopis rodáků Alte Heimat Kuhländchen, Kuhländler Volkskalender a ročenky Das Kuhländchen. Odsunutí rodáci se usadili v okolí Stuttgartu a Mnichova, sdružují se ve spolku Vereines heimattreuer Kuhländler e. V.

se v Nízkém Jeseníku střídá s vrstvami jílových břidlic a prachovců a vytváří typický flyšový komplex. V polohách méně kvalitní droby s vložkami břidlic se nachází i žíly pevné droby, které mívají namodralé zabarvení a právě o ně byl asi největší zájem. Vytěžený kámen byl nejspíš stahován z kopce, po stezce zvané v místním nářečí Teimlichsteig, kde zůstal ležet na jeho úpatí při dolní cestě a odtud putoval na stavby.

Kolem suchého bezejmenného potůčku, jímž odtékají tající sněhy a přívalové vody z pohořské náhorní plošiny, také vede dnes už nepoužívaná cesta vzhůru do příkrého kopce cca 100 m a odtud na stavby v obci Pohoř po dnes již zapomenutých cestách Losch a Schlaf.[5] Nepoužitelný materiál – suť – byl odklizen k okraji cesty, což vytvořilo malou rovnou plošinu. Tento malý kamenolom vydal asi jen 2–3 vagony materiálu a v kopci byly vytvořeny dvě těžební etáže nad sebou s výškou stěn kolem 6 m. Těžba v těchto místech musela utichnout již v polovině 19. století, protože příroda milostivě zacelila rány a místo se stalo výletištěm přitahující návštěvníky svým nádherným výhledem na Kravařsko, až k Novému Jičínu a vysokým horám Beskyd. Šenkovy domky (Schenkenhäusel) vypadaly jako malé hračky a za nimi jezdily vláčky po trati Krakov – Vídeň. Převis dolní stěny dokázal poskytnout i ochranu před náhlou nepřízní počasí a plošina dostatek prostoru pro táboření a hry.

Zdá se, že nebyl zájem jen o stavební kámen. Blízké širé okolí je poznamenáno i jinou lidskou činností. Asi 150 m pod skalkou lze nalézt hluboký zářez do terénu, který vypadá jako sesutá štola po těžbě stříbronosného galenitu, jehož žíly prostupují kopec v několika místech. O těžbě rud v tomto místě však nejsou žádné zprávy.

Tollichstein – Tolichov

Mezi nejvýznamnější postavy Kravařska patří nadlesní z Pohoře Adolf Tollich (6. 8. 1852 Nový Jičín – 6. 6. 1945 Odry).[6] Všestranně vzdělaný lesník, který se zamiloval do svých lesů a obce Pohoř. Bydlel na fořtovně v čp. 1, sepsal řadu studií o Kravařsku do časopisů lesnických, myslivecých, rolnických, vlastivědných. Pořádal přednášky, stál u založení všech místních spolků. Pozorně si všímal přírody. Uvádí například, že lze pozorovat na svazích pohořského příkrého svahu fönový efekt (oteplování klesajícího vzduchu)[7] a upozorňuje také

Revírník Adolf Tollich (Foto zapůjčil Emil Mateiciuc).

na to, že naklonění vrstev hornin k Fulneku způsobuje, že na jižních svazích je nedostatek pramenů, potoky musí proto obtékat celý masiv od severu, aby mohly odevzdat svou vodu Odře.[8] Jeho zásluhou se Pohoř stal frekventovaným místem pro letní hosty a cílem výletů místních spolků i škol. O Pohoři sepsal publikaci Die Gemeinde Pohorsch, 168 stran, vyšla v počtu 700 exemplářů r. 1903.

Uctění zájmu Adolfa Tollicha o Pohoř bylo – podle vzpomínek Fritze Tollicha (syna Adolfa Tollicha) – důvodem, proč v r. 1904 připevnili na skalku členové Sudetského horského spolku bronzovou pamětní desku (20 x 12 cm) s nápisem Tollichstein. Tak získala skalka název, který se rychle vžil. Název se zachoval i na některých lesnických a topografických mapách v českém překladu Tolichov, je však umisťován nepřesně do jiného místa, cca 200 m na východ, jako název pro širší oblast. Tollich byl velice oblíbený, často se vyprávěly jeho anekdoty, ale mnohé i o něm. Dožil se vysokého věku, téměř 93 let – zemřel 6. června 1945 v nemocnici v Odrách a pohřben byl 8. června na oderském hřbitově, na dnes neznámém místě.[9]

Ve stejném období dávno před I. světovou válkou si nad druhým patrem skalky zřídili suchdolští myslivci malou obytnou loveckou chatku Freislerhütte. Byla tak nazývána po staničním členu

5 Výrazy: Teimlichsteig, Losch, Schlaf používané do r. 1945 jsou těžko vysvětlitelné. Pochází buď z místního dialektu, případně jde o zkomoleniny staročeských slov. Informace čerpány z Fuchs, A.: Der Tolichstein, Heimatbrief der Stadt Odrau und Umgebung, roč. 1952, č. 17, s. 7. Za poskytnutí děkuji Z. a E. Mateiciucovi, cenné výkladové informace k nim podal K. Gold z Oder. Dále děkuji P. Kašparovi st. z Oder za informace o osobě A. Tollicha.

6 Eichler, Fritz: Forstmeister Adolf Tollich, Kuhländler Volkskalender 1957, s. 97–98; Eliáš, František: Adolf Tollich Oderský zpravodaj 3/96, s. 83–84.

7 Tollich s. 12.

8 Tollich s. 13.

9 Eichler, Fritz: Forstmeister Adolf Tollich, Kuhländler Volkskalender 1957, s. 98.

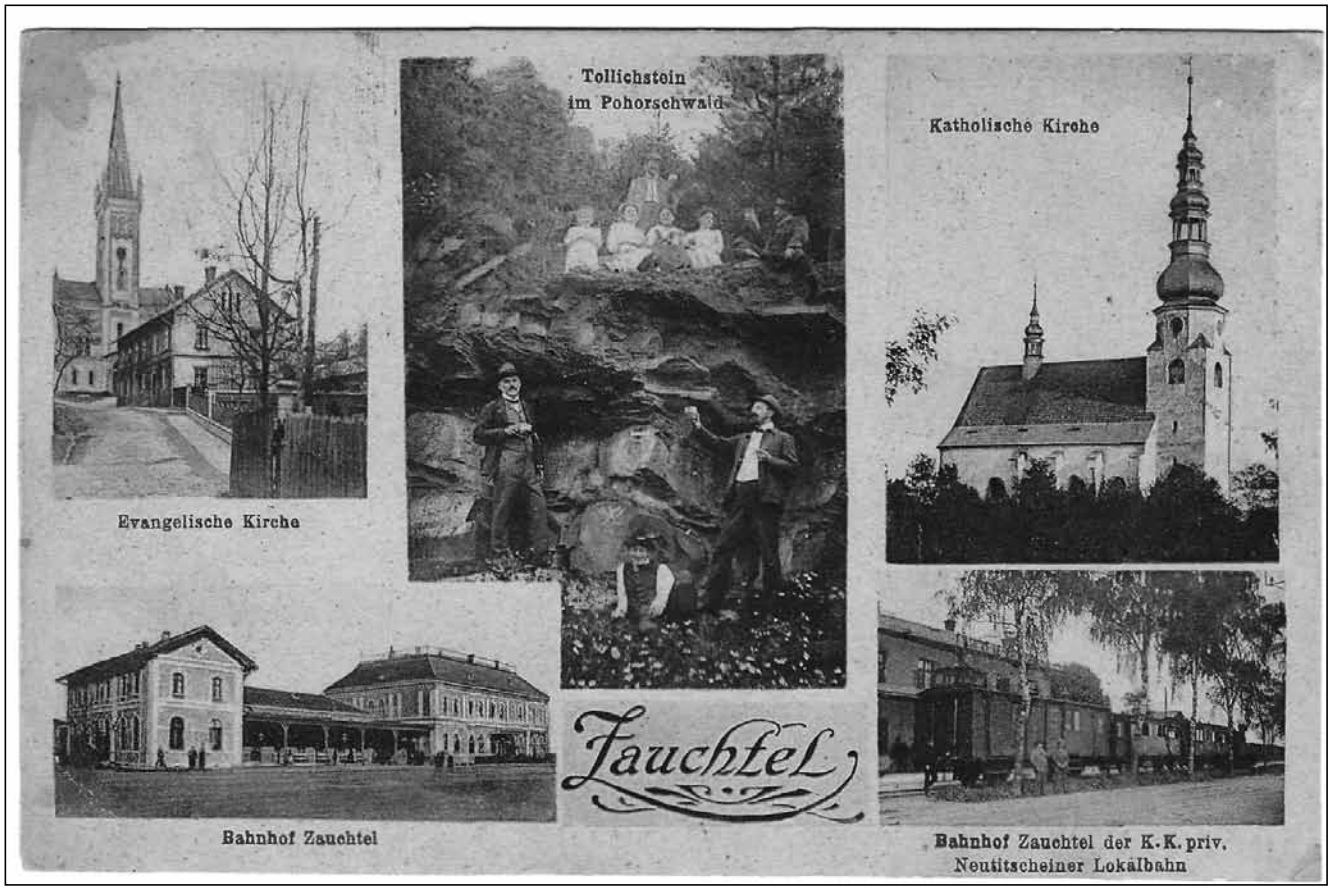

Na dobové pohlednici Suchdola najdeme uprostřed i Tollichstein (Sbírka autora).

představenstva Freislerovi, který tehdy vykonával svou funkci na soukromé městské Novojičínské dráze v Suchdole. Pohořští občané ji znali také jako Waldfried (Lesní zátiší). Byla to jednoduchá stavba z trámů a prken, přesto poskytovala mnohým poutníkům a lovcům ochranu před nepřízní počasí. Kolem malého stolku mechem polstrované lavice poskytovaly pohodlné sezení a stěny byly obloženy spoustou pohlednic. Byla tam také malá kniha návštěv, která obsahovala mnoho veselých zápisů a kreseb. Pamětníci vzpomínají: *„...ale nejkrásnější to bylo na malé mechové lavičce přede dveřmi. Zde mohl člověk hodiny odpočívat a upírat oči do dálky a nikdy se neunavil krásným obrazem naší milé vlasti.“* Z tohoto období se zachovala fotografie, na které je zachycen učitel Bittner, sedící před chatkou (foto s. 54). Zchátrala za I. světové války, kdy byli její stavitelé na frontě a nemohli se o ni starat.[10)]

Tollichstein se dokonce dostal na pohlednici vydanou před r. 1908 v modrém a hnědém provedení. Jde o tablo pěti obrázků. Zachycuje oba suchdolské kostely, hlavní budovu nádraží Severní dráhy Ferdinandovy a vozy privátní Novojičínské lokální dráhy. Největší plochu zabírá fotografie skalky s pózujícími postavami s pivními sklenicemi. Vlevo již zmíněný suchdolský učitel Johann Bitner (*1859 v Novém Jičíně), vpravo patrně suchdolský učitel Josef Baier (*1895 ve Vražném).[11)] Nahoře na skále dalších sedm postav, z toho čtyři ženy, ve světlém svátečním oblečení. Záhadou je, že na tomto snímku tabulka Tollichstein schází. Za II. světové války ji však pamětníci pamatují a po válce ji opět někdo odstranil. Vysvětlením by byla úvaha, že fotografie je ze dne její instalace v r. 1904, čemuž nasvědčují i slavnostní pózy směrem k místu instalace tabulky, přivezené občerstvení a přítomnost fotografa.

Po vzniku republiky došlo k zásadní změně majitele fulneckého zámku i okolních lesů. V r. 1926–28 se stali majiteli poslanec Jaromír Špaček a továrník František Chrastina a po r. 1928 Špaček, aby splatil dluhy, nechal mnoho lesů vykácet. Výhledy na Moravskou bránu byly pak ještě působivější.

Po I. světové válce vyhořel zděný větrný mlýn holandského typu u Schenkhäusel – Šenkovy domky (nyní Na samotě, 2 km pod Tollichsteinem) při silnici mezi Suchdolem n. O. a Mankovicemi.[12)] Majitel bývalého mýta, který provozoval skromnou hospůdku, přistavěl r. 1925 z materiálu zbouraného mlýna taneční sál a toto místo se tak stalo průchozím místem výletníků, kteří putovali ze suchdolského nádraží polní cestou k Schenkhäusel a posilněni dále k Pohořskému kopci a kolem Tollichsteinu dál

10 Schindler, Otto: Die Freislerhütte, Kuhländler Heimatkalender 1968, s. 83–84.

11 Mannsbart, Claus: Geschichte der Marktgemeinde Zauchtel s. 212.

12 Hostinec vyhořel a zaniknul po II. světové válce – tím pozbylo místo na významu, název se měnil: Schenkhäuseln, Hospůdka, Na samotě.

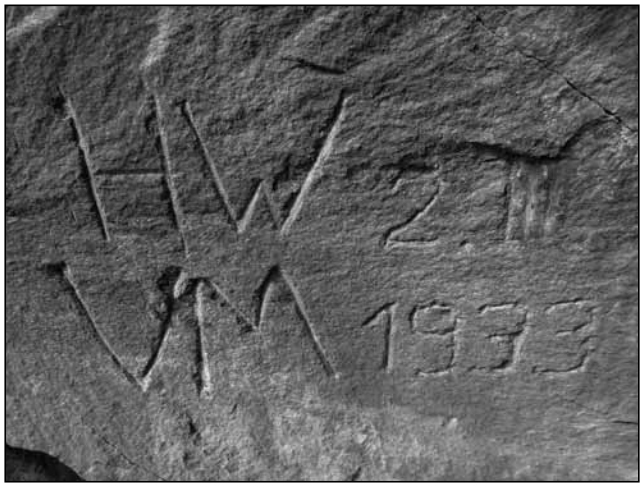

Jeden z nápisů na skále z 30. let 20. století (Foto Radim Jarošek).

do hor.[13] Rodáci ve svých časopisech a ročenkách rádi uveřejňují vzpomínky na Tollichstein a pohořské lesy. V dlouhých odstavcích popisují krásu lesů a pohledy na Moravskou bránu.[14] Tollichstein byl cílem školních výletů, spolků, tzv. „lufťáků" – letních hostů až z Vídně a nedělních výletníků, kteří putovali za vesnickou zábavou.[15]

Ve třicátých letech hladká skalní stěna přitahovala z nějakého důvodu návštěvníky, aby vytesali datum svých návštěv do skály: M.G. W.H. 4.12.1932, G.D.9.3.1933 a další, celkem asi deset nápisů, které sahají až do současnosti. Jsou tesány přineseným nářadím, jakoby pisatel nebyl pouhým náhodným kolemjdoucím. Nevíme, čeho jsou připomínkou. Autoři se většinou nepodepisují celým jménem, kladou důraz na datum.

Slibová skalka

Za první republiky se ve zdejších německých obcích formovala česká menšina a rostly její aktivity. Když v r. 1936 vznikl v Suchdole n. O. oddíl Skautů volnosti, stala se skalka jedním z míst, kam často chodili tábořit. Byli to především chlapci a děvčata: Olšovští, Adámkovi, Hruška, Strnadl, Pernický, Kubáč, Dohnal, Knispel, Bendikovi, Zuzaňákovi, Ranš a další.[16] Bylo to místo, kde někteří z nich složili svůj skautský slib. Odtud dostala skalka další název.

Zažili tam i nepříjemné chvíle, když se střetli s oddílem Hitlerjugend z Pohoře, který celou noc za zvuků bubínku pochodoval po lesní cestě tam a zpět kolem tábořících skautů. Šlo o přípravu k brannosti, ke které patřilo i vyvolávání protičeských nálad. Když jim kluci začali lžícemi do pochodu bubnovat na ešusy, jejich útvar se zastavil a výhružně se shluknul kolem nich. K násilnostem nedošlo, zůstalo jen napětí, které mírnil český hajný pan Říman z pohořské hájenky.[17]

Blížil se také konec české menšiny. Okolní obce připadly v říjnu 1938 k třetí říši a Češi byli většinou vypuzeni. Válka jim však přinesla ztráty nejtěžší. Dva z předválečných skautů Rudolf Olšovský (Admirál) a Bohumil Strnadl (Anténa) se v Ostravě zapojili do odbojové činnosti, gestapo jim přišlo v r. 1942 na stopu a oba byli ve Wroclawi popraveni. Rudolf Olšovský 12. listopadu 1943, Bohumil Strnadl 17. září 1943. Z nevelkého skautského oddílu se devět členů zapojilo do protinacistického odboje.[18]

Za války v těchto místech také operoval od 20. září 1944 pětičlenný paravýsadek Petrov, se zpravodajským posláním sledovat pohyb vojenských transportů Moravskou branou a podávat informace čtvrtému ukrajinskému frontu. Okolí skalky bylo údajně jejich stanovištěm. Jak se dokázali skrývat v těchto řídkých porostech, je dosud nerozřešenou záhadou. Na jaře 1945 se přemístil do kopců nad Hranicemi a se ztrátou dvou členů, se dočkal konce války.[19]

Výhled do krajiny přitahoval i skauty poválečné 1945–1949 pod vedením V. Olšovského a M. Škrabala a opět nejeden skaut či skautka zde skládal skautský slib. Obdobně tomu bylo i po r. 1967, kdy došlo k obnovení činnosti. Tábořiště mělo uprostřed plošiny ohniště a kolem kamenná sedátka. V pravé části plošiny byla v r. 1968 k 50. výročí československé státnosti zasazena Lípa svobody. V té době však již stromy vzrostly a zastínily nejen výhled ale i celou plošinu, takže lípa zašla.[20] Pro vodu se chodívalo do záhadného betonového rezervoáru s litinovým poklopem 150 m pod skalkou. Po železných

Suchdolské skautky vedené Helenou Langerovou na Slibové skalce kolem r. 1947. Na skále jsou zřetelné dva otvory (vyznačeny šipkou) pro zakotvení pamětní desky Tollichstein, která byla zničena krátce po válce (Sbírka autora).

13 Nitschmann, Friedrich: popisuje ve svých vzpomínkách.
14 Denk, Walter: Über bergmannische Versuche im Gehänge des Pohorschwaldes, Das Kuhländchen Jahrbuch 1991, s. 64–66.
15 Nitschmann, Friedrich: popisuje ve svých vzpomínkách.
16 Olšovský, Vlastimil: Duchem i silou, vlastním nákladem 1996.
17 Olšovský, Vlastimil: vlastní vzpomínky, taktéž Prusenovský: Suchdol a okolí s. 100.
18 Olšovský, Vlastimil: Duchem i silou s. 29–45.
19 Říčan, Daniel: Paravýsadek Petrov, Suchdolský zpravodaj č. 10, s. 17.
20 Pečlivě vedené kroniky skautů ze Suchdolu n. O. a rozsáhlý archív popisují okolnosti a časté akce na Slibové skalce. Z tohoto důvodu není nutno zacházet zde do podrobností. Sliby skautů se konaly i po třetím zrušení Junáka v r. 1970 tajně. Oddíl vyvíjel skautskou činnost nepřetržitě pod hlavičkou Turistického oddílu mládeže.

Mauglí – vedoucí skautů na Slibové skalce v květnu 1948, za ním pohled do Moravské brány (Archív 1. oddílu skautů Suchdol n. O.).

skobách se dalo sestoupit na dno. Pro jaký účel byla vybudována tato stavba je dosud nejasné. Její torzo dosud lze nalézt asi 10 m nad dolní cestou. Při úpravě cesty patrně překážela.[21)]

Jestřábí skála

Počátkem roku 1990 vznikl v Suchdole n. O. po vzoru Foglarových Rychlých šípů tříčlenný chlapecký klub nazvaný Křížová trojka. Členové klubu znovuobjevili skalku – tajemné místo v pohořském lese, které bylo v té době již zcela zarostlé a zapomenuté a jen nápisy na mechem porostlých skalách vypovídaly o historii a významu tohoto místa v minulosti. Skalka se poté stává častým místem jejich dobrodružných výprav do přírody.

Starší pohled ze skály na kemp T. O. Jestřáb, ještě s totemem v popředí (Foto Daniel Říčan).

21 Vlastní náčrt v osobním archivu autora.

Nynější tabulka Jestřábí skála, zasazena do místa po pamětní desce Tollichstein (Foto Radim Jarošek).

Podle jestřába, dravce tiše zde kroužícího nad korunami starých stromů a zároveň také podle skautské přezdívky Jaroslava Foglara – Jestřába, jejich vzoru, bylo toto místo jimi pojmenováno Jestřábí skála. Do otvorů ve skále, které zde zbyly po nějaké dávné tabulce, byla vsazena tabulka nová, stejných rozměrů, s textem: „JESTŘÁBÍ SKÁLA – KŘÍŽOVÁ TROJKA 1990“.

Členové Křížové trojky se následně stali základem nově vzniklé suchdolské trampské osady Jestřáb, která si toto překrásné místo vybrala za svůj kemp. Z počátku se nocovalo jen tak u ohně pod širákem nebo pod převisem skály, později ve stanu s podsadou, který zde stával i přes zimu.

V roce 1994 byla na terase pod skalní stěnou vybudována chatka – osadní srub pojmenovaný TRAPPER. Místo bylo upraveno kamennými terasami, vybaveno ohništěm, totemem, stolem a lavičkami. Kolemjdoucí si zde mohli odpočinout a zapsat se do „vrcholové knihy“. Jestřábi přispěli svou činností i k zvelebení širšího okolí.

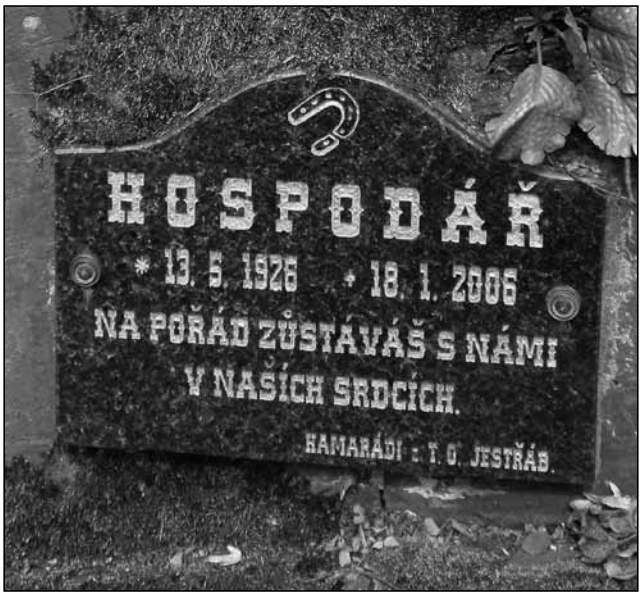

Deska zakladateli suchdolského westernu Hospodáři - Bohumilu Kašpárkovi (Foto Radim Jarošek).

Vybudovali Jestřábí studánku cca 600 metrů ve směru k Suchdolu n. O. a vyhlídkovou plošinu zvanou Čučárna (předchůdkyni dnešní rozhledny na vrcholu Olšové u Pohoře), ze které byl krásný výhled do kraje. V roce 1996 Jestřábové také přispěli k vybudování Skautské mohyly na skalce, věnovali se obnově kletenských rybníčků apod. Trampská osada Jestřáb se také aktivně věnovala průzkumu a dokumentaci zaniklých důlních děl v okolí a historii zdejšího regionu. O Jestřábí skálu se Jestřábové starají dodnes.[22)]

Vpravo od pěšiny vedoucí k mohyle je menší skalní stěna asi dva metry vysoká, s připevněnou vkusnou kamennou deskou, kterou věnovala T. O. Jestřáb kamarádu a zakladateli suchdolského westernu Hospodáři - Bohumilu Kašpárkovi (1926–2006). Patřil mezi ty, kteří často navštěvovali toto krásné místo, rád projížděl lesními cestami a ze sedla svého koně obdivoval zdejší kraj.

Pohled do Moravské brány (Foto Daniel Říčan, 2013).

Mohyla

V r. 1996 skauti ze Suchdolu n. O. inspirováni mohylou na Ivančeně, která je věnována ostravským skautům padlým v závěru II. světové války, chtěli připomenout i oběti suchdolských skautů: R. Olšovského a B. Strnadla. Dalším důvodem vzniku mohyly bylo výročí a oslavy 60 let skautingu v Suchdole n. O.

Po dohodě s Ing. Vlastimilem Olšovským - Mauglím, bratrem Rudolfa Olšovského – bylo vybráno místo pro mohylu v horním patře skalky, kde byl 26. června 1996 položen základní kámen, přivezený z Ivančeny. Do mohyly je zasazena rozměrná kamenná deska se jmény popravených skautů, natočena směrem k jejich domovům. V brožurce „U mohyly umučených skautů na Skalce“ čteme: *„Kámen na pamětní desku věnoval Mauglí. Před pěti lety (1991) jej vyzvedl z koryta Kletenského potoka nad přehradou Kletná. Pod tímto kamenem kdysi v letech 1936–1938 chytali umučení bratři Admirál a Anténa na skautských vycházkách do přírody raky a pstruhy, aby nás poučili o jejich kráse v přírodě a učili nás je chránit! Ani netušili, že za 60 let se stane tento kámen jejich náhrobkem na Mohyle skautů na Slibové skalce...“*

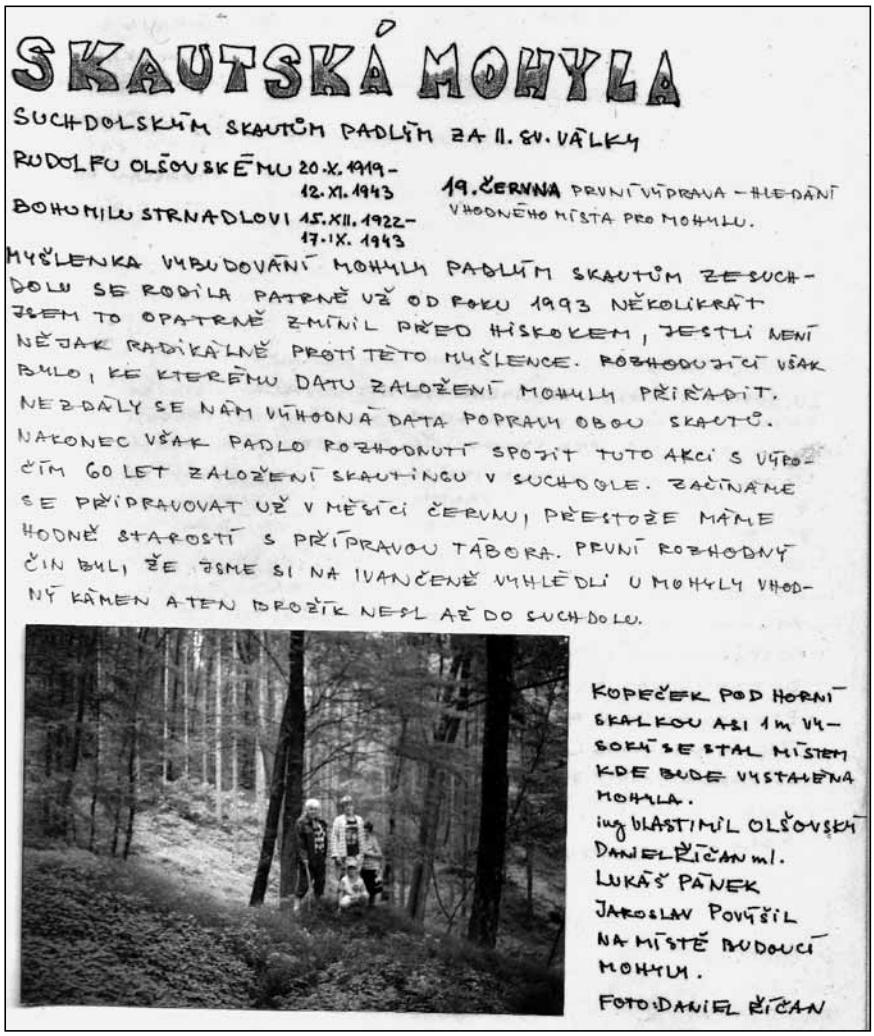

SKAUTSKÁ MOHYLA

SUCHDOLSKÝM SKAUTŮM PADLÝM ZA II. SV. VÁLKY

RUDOLFU OLŠOVSKÉMU 20.X.1919–12.XI.1943

BOHUMILU STRNADLOVI 15.XII.1922–17.IX.1943

19. ČERVNA PRVNÍ VÝPRAVA – HLEDÁNÍ VHODNÉHO MÍSTA PRO MOHYLU.

MYŠLENKA VYBUDOVÁNÍ MOHYLY PADLÝM SKAUTŮM ZE SUCHDOLU SE RODILA PATRNĚ UŽ OD ROKU 1993 NĚKOLIKRÁT JSEM TO OPATRNĚ ZMÍNIL PŘED HIŠKOKEM, JESTLI NENÍ NĚJAK RADIKÁLNĚ PROTI TÉTO MYŠLENCE. ROZHODUJÍCÍ VŠAK BYLO, KE KTERÉMU DATU ZALOŽENÍ MOHYLY PŘIŘADIT. NEZDÁLY SE NÁM VHODNÁ DATA POPRAVY OBOU SKAUTŮ. NAKONEC VŠAK PADLO ROZHODNUTÍ SPOJIT TUTO AKCI S VÝROČÍM 60 LET ZALOŽENÍ SKAUTINGU V SUCHDOLE. ZAČÍNÁME SE PŘIPRAVOVAT UŽ V MĚSÍCI ČERVNU, PŘESTOŽE MÁME HODNĚ STAROSTÍ S PŘÍPRAVOU TÁBORA. PRVNÍ ROZHODNÝ ČIN BYLI, ŽE JSME SI NA IVANČENĚ VYHLÉDLI U MOHYLY VHODNÝ KÁMEN A TEN DROŽÍK NESL AŽ DO SUCHDOLU.

KOPEČEK POD HORNÍ SKALKOU ASI 1 m VYSOKÝ SE STAL MÍSTEM KDE BUDE VYSTAVĚNA MOHYLA.

ing. VLASTIMIL OLŠOVSKÝ
DANIEL ŘÍČAN ml.
LUKÁŠ PÁNEK
JAROSLAV POVŠIL
NA MÍSTĚ BUDOUCÍ MOHYLY.

FOTO: DANIEL ŘÍČAN

Zápis ze skautské kroniky o záměru na vybudování mohyly (Archív 1. oddílu skautů Suchdol n. O.).

Mohylu vybudovali společně Junácký oddíl ze Suchdolu n. O. (včetně „bývalých“ starších členů) a trampská osada JESTŘÁB ze Suchdolu n. O. Základ mohyly byl vystavěn

22 Poděkování patří P. Bartošíkovi za zapůjčení Gemeinde Pohorsch a doplnění kapitoly o Jestřábí skále. V letech 1972–74 jezdila do zdejších lesů Trampská osada Vlčák z Vratimova, kemp měla v lesácké boudě na kraji lesa pod skalkou.

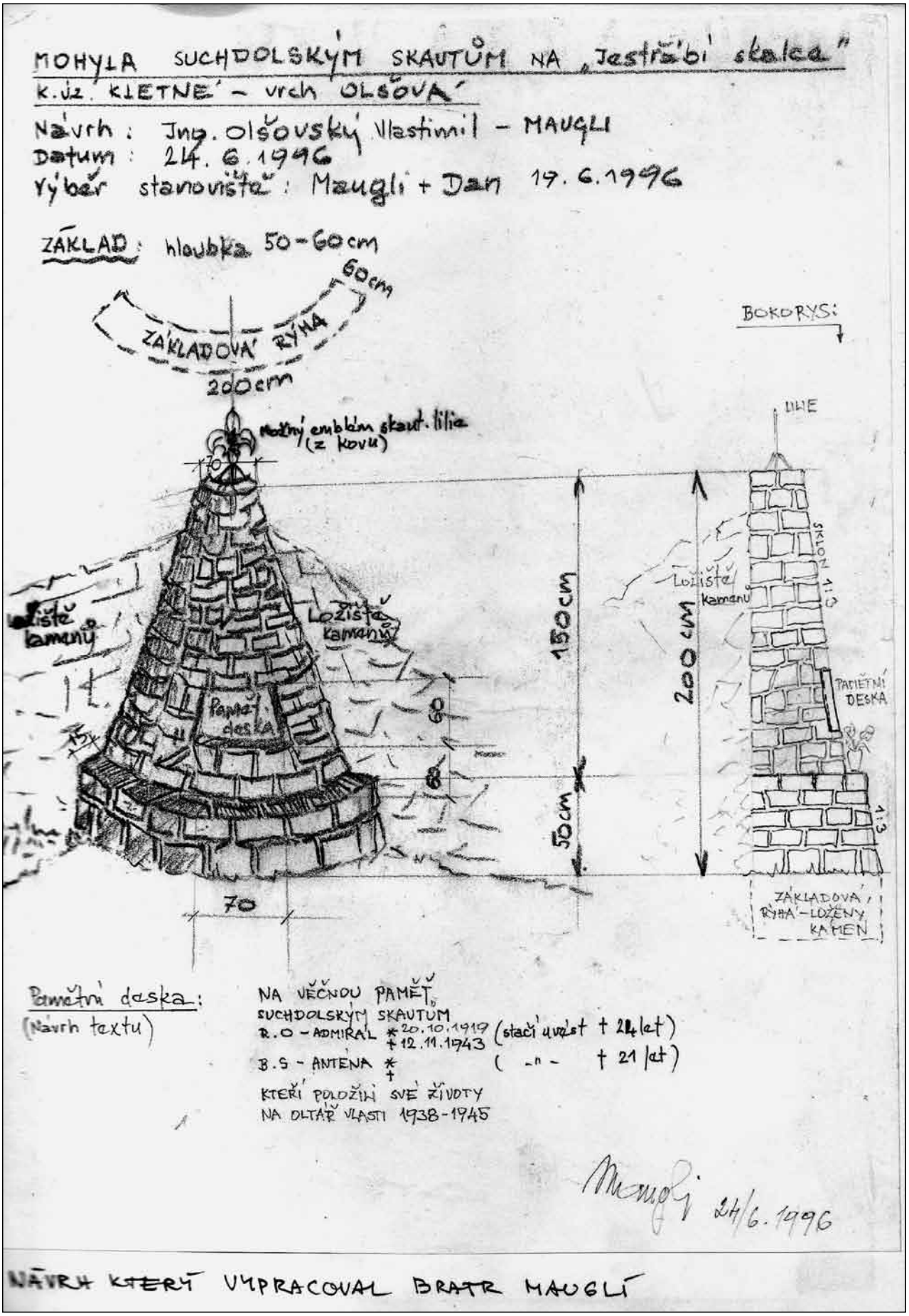

Návrh Mauglího na vybudování mohyly (Archív 1. oddílu skautů Suchdol n. O.).

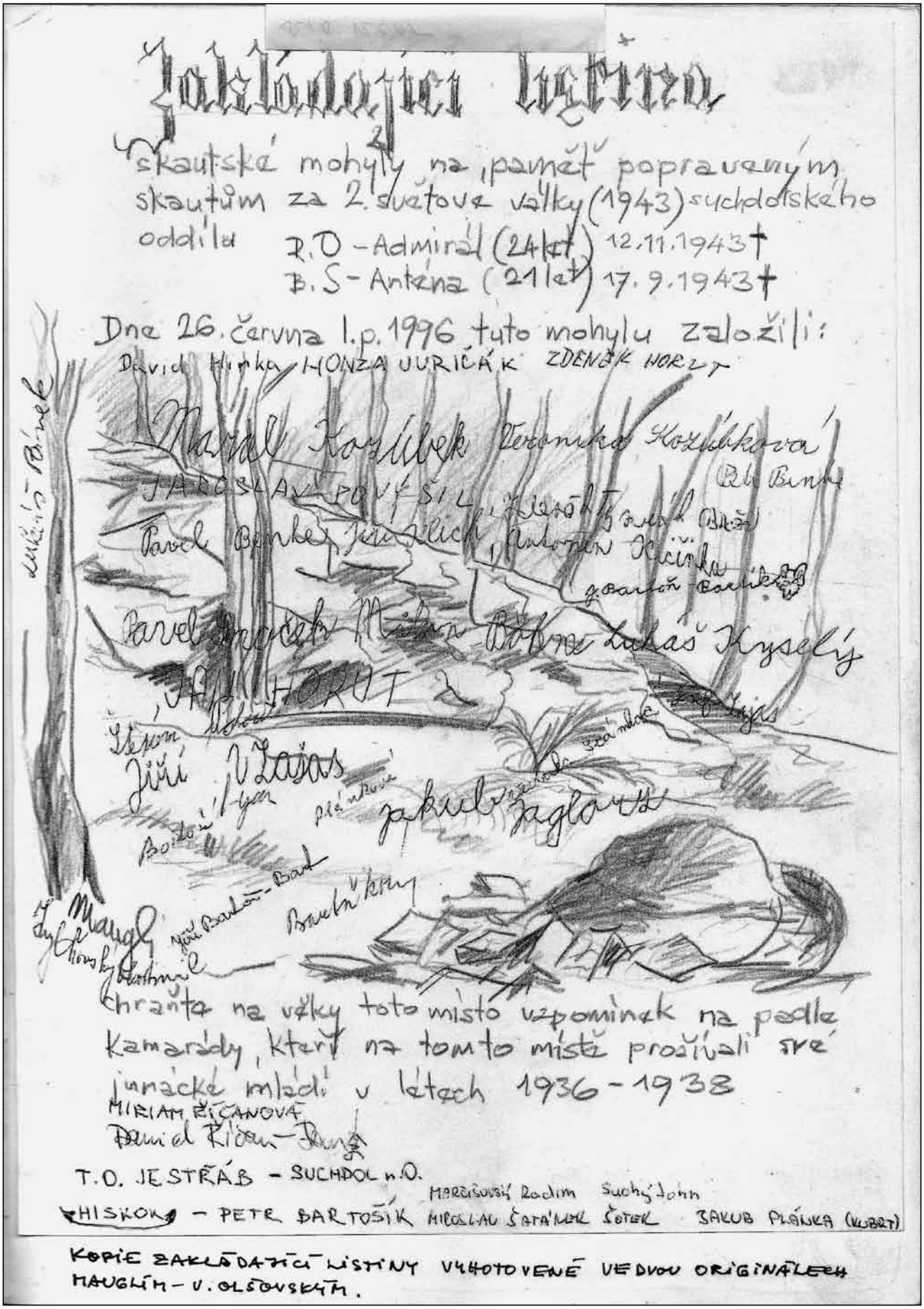

Zakládací listina mohyly (Archív 1. oddílu skautů Suchdol n. O.).

Pohled na srub z lesní cesty, vpravo nahoře mohyla (Foto Radim Jarošek).

Čelní pohled na mohylu suchdolským skautům R. Olšovskému a B. Strnadlovi, v pozadí horní část Slibové skalky (Foto Radim Jarošek).

Pamětní desku navrhli Daniel Říčan a Vlastimil Olšovský a zhotovil ji kameník Otto Mader ze Suchdolu (Foto poskytnul Petr Bartošík).

Stránka z pamětní tiskoviny „Duchem i silou… Buď připraven“, kterou sepsal Vlastimil Olšovský v r. 1996 k 60 letům skautingu v Suchdole n. O.

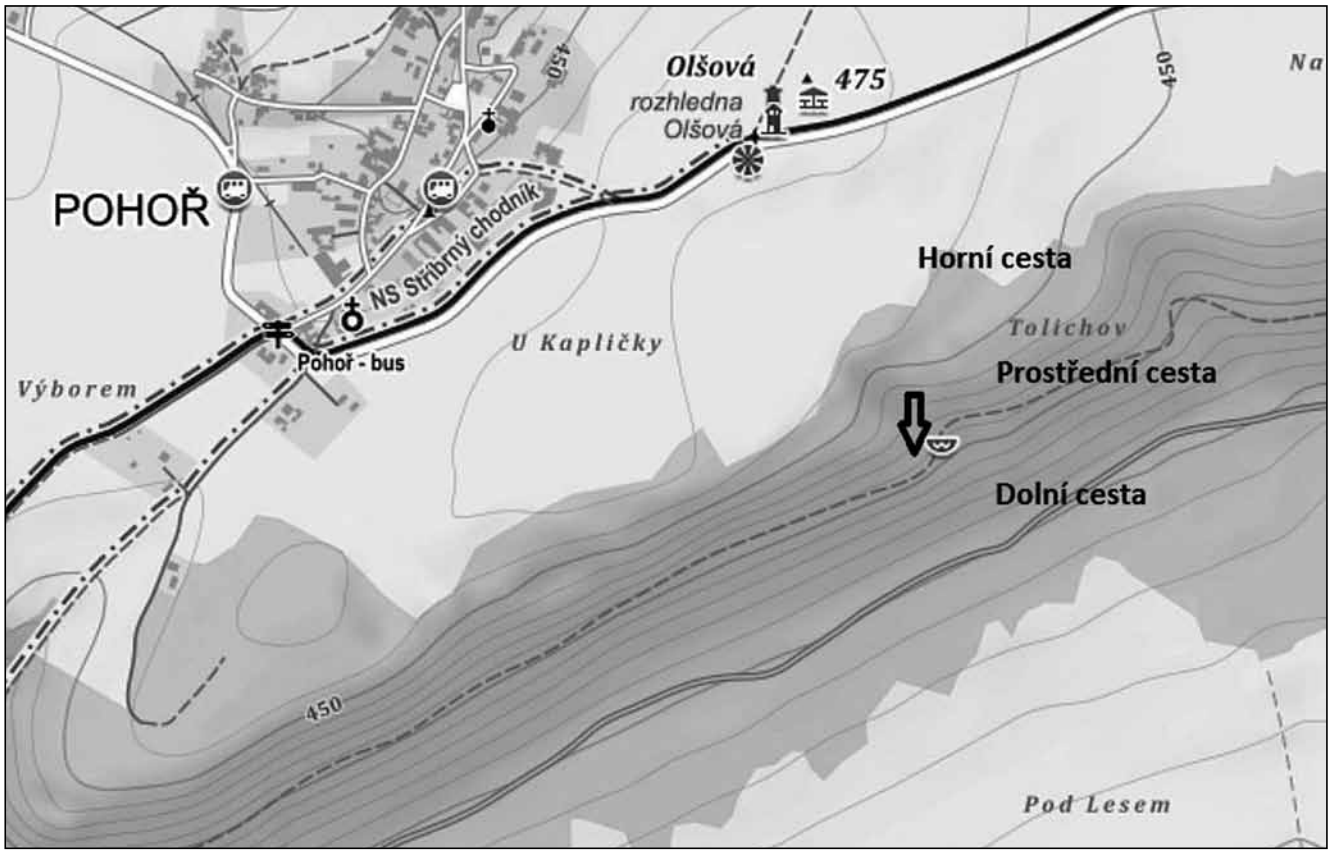

Šipka vyznačuje místo Slibové skalky (mapový podklad: www.mapy.cz).

do výšky asi jednoho metru, když došlo 7. září 1996 k slavnostnímu aktu odhalení za přítomnosti skautů, trempů a příznivců skautingu. Mohyla byla sedmnáct let postupně zvedána do výše kladením dalších kamenů.

Navštěvována je pravidelně současnými skauty, zvláště ve dnech, kdy se připomíná počátkem května ukončení II. světové války.

Dne 7. května 2013 bylo budování prakticky zakončeno (mohyla je vysoká asi 2,5 m) a YMCA-skauty umístěn na vrchol kříž s tzv. trnovou korunou. Příchozí však nadále mohou přikládat na mohylu svůj kámen jako stvrzení, že nezapomínáme.

Mauglí sepsal a rozmnožil v r. 1996 k 60. výročí založení skautingu v Suchdole n. O. vzpomínkovou brožuru Duchem i silou, kde jsou popsány okolnosti vybudování mohyly na Slibové skalce.

Co vlastně přitahuje pozornost kolemjdoucích? Co je na tomto místě tak významného a cenného? Není to skála, ani ta plošina, ale povznášející pohledy do Moravské brány s modrými horami v dálce a příroda přesně taková, jak o ní recitujme spolu s Jaroslavem Foglarem: *Pojď se mnou tam, kde nebe je vysoké a modré a kde oblaka bílá rychleji než kde jinde plují. Slyšíš tu píseň větrů v korunách borovic? Slyšíš tu píseň dálek závratných? Tiše a velebně šumí hlavy stromů. Záře slunce červenavá stéká po jejich rozpukaných kmenech a vůně pryskyřice tě omámí. A večer oheň táborový tam do tmy pak zasvítí a vyvolá v tobě pocity, které otřesou tvou duší.*[23)]

Pokud máte i jiné informace či dokumentaci o tomto místu, prosím o sdělení na adresu daniel.rican@seznam.cz.

23 Foglar, Jaroslav: Kronika ztracené stopy.

Piaristický novic Silverius

František Všetička

Piaristé měli na přelomu 18. a 19. století v rakouské monarchii vynikající školství. To byl také důvod, proč Rozálie Purkyňová poslala svého syna Jana Evangelistu právě k nim. Obrátila se na knížete Jana Karla Dietrichsteina, majitele panství a zámku v Libochovicích, u něhož byl její zemřelý manžel dříve zaměstnán jako správce, a její jedenáctiletý synek tak spolu s mladším bratrem mohli v Mikulově na Moravě začít studovat. Tehdy ještě mladý Purkyně nevěděl, že na něj čeká osmiletý pobyt v moravském prostředí, které opustí teprve roku 1806 jako devatenáctiletý. Do mikulovského knížecího semináře byli oba sourozenci přijati roku 1798 jako choralisté, poněvadž dobře zpívali. Starší zde nejprve navštěvoval trojtřídku, triviálku, a pak piaristické gymnázium. Mezi učiteli vynikal pouze jeden z nich – Dominik František Kynský, jenž shodou okolností Jana Evangelistu neučil. Kynský a Purkyně se však nepochybně sblížili, neboť Kynský byl velkým obdivovatelem Friedricha Schillera, čímž nesporně ovlivnil mladého studenta, který v pokročilém věku ve vratislavském období vydal dvousvazkový výbor svých překladů básní tohoto bouřliváka.

Po absolvování gymnázia v Mikulově roku 1804 Purkyně zažádal o přijetí do piaristického řádu. Jako designovaný novic odešel do řádového domu ve Staré Vodě u Libavé v Oderských vrších. Nejprve se stavil v Lipníku nad Bečvou, kde byl noviciátní řádový dům, jehož byla Stará Voda pobočkou. Nepochybně se tam zastavil už proto, že přesun mezi řádovými domy se dál pouze pěšky. Ve Staré Vodě byl vznosný barokní chrám sv. Jakuba Většího a sv. Anny s klášterem a škola. Nedlouho po příchodu, konkrétně na podzim 1804, byl Purkyně přijat do řádu a obdržel řádové jméno Silverius.

Ve Staré Vodě se měl dva roky připravovat na budoucího piaristického učitele. Novicové zde byli uváděni do metodiky vyučování. Studovalo se v latině, pouze na začátku bylo nutno vyučovat v mateřském jazyce žáků, tj. v češtině a němčině. Češi se přitom museli učit německy a Němci česky. Vedle těchto jazyků a předmětů teologického zaměření se studovala řečtina, francouzština a italština, dále matematika, dějepis, zeměpis, poetika a rétorika. U noviciátního domu stála pak škola, jež mladým adeptům sloužila k praktickému pedagogickému výcviku. Každý člen řeholní komunity měl zároveň nějakou další povinnost, bratru Silveriovi určil provinciál řádu nosit rozsvícenou svíci při nástupu k bohoslužbám a do chóru.

Pro nedostatek piaristických učitelů byla lepším žákům zkrácena dvouletá doba studia na jeden rok. Mezi ně patřil i mladý Purkyně. Zkoušeni byli celkem dvakrát. První zkouška se konala 8. dubna 1805 za předsednictví rektora starovodského kláštera Cassiana Hanela. Známkování bylo tehdy třístupňové – výteční žáci dostávali známku zlatou, chvalitební stříbrnou a dobří pouze olověnou. Silverius dosáhl všech pěti zlatých známek od všech pěti členů zkušební komise. K druhé zkoušce došlo 14. září 1805. Mladý Purkyně opět obdržel všechny zlaté, a byl tak připraven k odchodu na piaristické gymnázium ve Strážnici jako řádný učitel.

Starovodská dolina, v níž dodnes stojí kostel a kdysi stával klášter, škola a celá ves, je součástí nádherné přírody Oderských vrchů, již mladý Silverius nemohl nevnímat a v čase volna neobdivovat.

Vždyť novicové z kláštera zcela určitě a pravidelně docházeli k asi tři sta metrů vzdálené kapli sv. Anny, postavené nad Královskou studánkou s údajně zázračnou vodou. A na těchto meditačních procházkách nemohl budoucí přírodovědec nevnímat okolní horskou přírodu. Je docela možné, že právě tam Purkyně opouští své latinské a německé veršování a začíná psát v rodném jazyce. Jeho první zveřejněná báseň vyšla sice až deset let po příchodu do Staré Vody, ale svým obsahem jakoby starovodskou přírodu zachycovala. Báseň se jmenuje Obrážení obrazu bez konce, vyšla v Hromádkových Prvotinách pěkných umění 17. lípna (tj. června) 1814, má sedm čtyřveršových strof a začíná těmito verši:

Večerní se slunce rdí
nad horami stoje,
po obloze západní
lučí záře svoje.

Pod horami modrými
jezero se šíří,
nad vodami hladkými
červánky se pýří.

K vodám louka zelená
znenáhla se níží,
po ní stáda bekotná
napájet se blíží.

Jezero ve Staré Vodě nebylo a není, ale v blízkosti kostela se rozprostíral poměrně nevelký rybník, jehož rozměry (břehy) lze dodnes vysledovat. Stará Voda patrně inspirovala Purkyněho daleko spíše než rovinatý Mikulov a stejně rovinatá Strážnice.

Zbývá ovšem otázka, kdy k těmto prvním tvůrčím krokům došlo. Purkyně napsal pro Riegrův Slovník naučný svůj životopis a píše v něm: „Tenkrát již (r. 1805) počal Purkyně zabývat se jazykem a literaturou českou, horlivě se též uče jazyku italskému a francině." Důležitá je zde zmínka o roku 1805, tehdy dosáhl osmnáctého roku svého života, který spadá jak do starovodského, tak do strážnického období, neboť Purkyně se narodil 17. prosince 1787. Stará Voda a Strážnice tak představují zlom v jeho příklonu k českému jazyku a české poezii. Stará Voda pak přináší podstatný impuls pro vnímání přírody, což se projevilo a obrazilo v básníkově pozdější tvorbě.

Ve Strážnici se Purkyně zdržel pouze rok, pak odešel do Litomyšle, kde se souhlasem řádu studoval na filozofickém učilišti a zároveň vyučoval na hlavní škole. V Litomyšli dochází k podstatnějšímu zlomu v jeho životě – vystupuje z řádu. Ve zmíněném životopise pro Riegrův Slovník naučný zdůvodňuje svůj zásadní čin těmito slovy: „R. 1806, kdy vyučoval v první normální třídě v Litomyšli, seznámil se čítáním s novější filozofií německou a jmenovitě Fichtovou, poznav tím, jakož i postavením společenským, že jsou ještě vyšší stupně světa vědeckého, a zároveň sám vzbuzena se cítě k vyšší činnosti vědecké, vystoupil téhož roku z kláštera, aby v poměrech svobodnějších mohl i svobodněji vědám se věnovat." Skončilo tak období piaristického novice a začala éra přírodovědce a fyziologa (také překladatele a příležitostného básníka).

Řádovým domem ve Staré Vodě prošli ještě před Purkyněm také historici Gelasius Dobner a Mikuláš Adaukt Voigt.

Literatura

BOMBERA, J. (1969): Dobner, Voigt a Purkyně ve Staré Vodě. *Oderské vrchy*, č. 1–4, s. 38–40.

PURKYNĚ, J. E. (1968): *Sebrané spisy X*, Praha, Academia; *Sebrané spisy XI*, Praha, Academia 1968; *Sebrané spisy XIII*, Praha, Academia 1985.

VŠETIČKA, Fr. (2009): *Morava a Slezsko literární*. Olomouc, Nakladatelství J. Vacl.

VŠETIČKA, Fr. (2014): *Olomouc literární 2*. Olomouc, Agriprint.

ŽÁČEK, V. (1987): *Jan Evangelista Purkyně*. Praha, Melantrich.

Doc. PhDr. František Všetička, CSc.

Literární teoretik, prozaik, překladatel, básník. Autor devatenácti teoretických prací, sedmi knih překladů z polštiny, dvou básnických sbírek a čtyř románů (Před branami Omegy, Daleký dům, Léta legionů, Otevírání oken).

Kontakt: fvseticka@seznam.cz

Hladké Životice a železnice

Alena Borovcová

Na přelomu 30. a 40. let 19. století proťala Moravu a Slezsko parostrojní železnice společnosti Severní dráhy císaře Ferdinanda (dále KFNB[1]). Mířila ze srdce Rakouské monarchie, Vídně, na sever, k solným dolům polské Bochnie. Železniční trať začala proměňovat nejen krajinu, ale i okolní města a vesnice. Umožňovala transport výrobků nově zakládaných průmyslových podniků, snadnější cestování za prací i rychlejší šíření zpráv o událostech i technických novinkách.

V době zprovoznění úseku z Lipníka nad Bečvou do Bohumína v roce 1847 nebyla železniční zastávka v Hladkých Životicích na kmenové trati KFNB ještě zřízena. Nejbližšími stanicemi byly Suchdol nad Odrou a Studénka.

Mnohé obce chtěly dát o sobě vědět světu alespoň pojmenováním stanice na trati, která jejich katastr často jen míjela. Například původní název

1 KFNB je zkratkou původního názvu k.k. Kaiser Ferdinands-Nordbahn.

stanice Suchdol nad Odrou zněl „Zauchtel“. Roku 1863 byl na žádost okresního zastupitelstva v Novém Jičíně změněn na „Zauchtel – Neutitschein“, aby stanice nesla název okresního města.[2] Po dostavbě místní dráhy do Nového Jičína, který tak získal stejnojmennou železniční stanici, došlo k návratu k názvu „Zauchtel“, případně „Zauchtel – Nordbahn“.

Zastávka na katastru obce Hladké Životice byla zřízena až v roce 1880 severně od dnešního stejnojmenného nádraží, v místě dnešního podjezdu pod tratí (Oderská). Přímo přes trať vedla silnice z Nového Jičína do Petrovic. Podle situačního plánu z roku 1899 byl úrovňový přechod později uzavřen a silnice svedena krátkým odbočením podjezdem pod tratí, který měl šířku 70 metrů. Zastávka byla zpočátku[3] vybavena jen dřevěnou čekárnou. Původní německý název Seitendorf byl později změněn na Životice na Moravě.[4]

Rok 1880 byl také významným mezníkem v historii výstavby železnic. V 70. letech 19. století byla v podstatě dokončena základní železniční síť Rakousko-Uherska. Postoj státu, který dosud upřednostňoval výstavbu tratí soukromými společnostmi, se začal měnit směrem k zestátňování železnic a vytvoření jednotné železniční sítě. Za tímto účelem bylo v roce 1881 založeno C.k. Ředitelství pro provoz státních drah. V této situaci se blížil konec platnosti privilegia společnosti Severní dráhy císaře Ferdinanda vydaného v roce 1836 na dobu padesáti let, které ji opravňovalo k provozování jí postavených tratí. KFNB byla jednou z nejvýznamnějších přepravních společností, jejíž kmenová trať tvořila páteř už bohatě rozvětvené železniční sítě habsburské monarchie. Tři roky složitých jednání, zda KFNB zestátnit nebo koncesi prodloužit, vyústilo ve prospěch této společnosti. Nové privilegium vydané 1. ledna 1886[5] obsahovalo nejen výkupní právo státu platné od 1. dubna 1904, ale i podmínku, že společnost postaví na vlastní náklady Dráhu moravskoslezských měst (Kojetín – Bílsko) a deset lokálních tratí na Moravě, ve Slezsku a Dolním Rakousku.

Posledně jmenovaná podmínka souvisela se snahou státu o podporu regionálního podnikání a zlepšení ekonomické situace napojením vzdálených oblastí na železniční síť. V roce 1880 byl vydán zákon o místních drahách, kterým stát daňovými úlevami a zjednodušením koncesního a stavebního řízení podpořil výstavbu lokálních tratí soukromým kapitálem.

Na přelomu 80. a 90. let 19. století zaúsťování nových tratí do kolejišť i výrazný nárůst osobní a nákladní přepravy vyvolaly vlnu rozšiřování a přestaveb železničních uzlů. První nádraží projektovaná v počátcích provozu KFNB už zdaleka kapacitně nedostačovala a musela být rozšiřována. U staveb nových, prostorných, reprezentativních, individuálně navrhovaných výpravních budov na kmenové trati se uplatnily dobové tendence využívající tvarosloví historizujících slohů, omítaných, plasticky dekorovaných fasád. Naopak architektura nových stanic a zastávek lokálek směřovala k typizaci. Projekční kancelář KFNB vytvořila typizované projekty budov, které byly podle požadované velikosti a typu používány opakovaně. Vedle normálií zavedl architekt KFNB Anton Dachler užití cihelného režného zdiva, které se stalo typickým znakem místních drah KFNB i Dráhy moravskoslezských měst.

Ze stanice Studénka vycházely lokální dráhy do Štramberka (1881, Stauding-Stramberger Lokalbahn) a Bílovce (1890, KFNB). Ve stanici Suchdol nad Odrou byla na straně první výpravní budovy z roku 1847 připojena trať do Nového Jičína s vlastní budovou (1880). Z důvodu napojení lokálek do Fulneka a Budišova nad Budišovkou se KFNB rozhodla ke stavbě druhé, ostrovní výpravny. Po její pravé straně probíhala hlavní trať a na straně levé obě místní dráhy. Nová výpravna byla postavena v roce 1891 podle individuálního projektu také z režného cihelného zdiva. Novojičínská trať byla pro cestující dostupná podchodem pod kolejištěm.

Na obou místních tratích užila KFNB své typizované projekty.

V roce 1891 získala i obec Hladké Životice na místní dráze vedené ze Suchdola nad Odrou do Fulneku další železniční zastávku. KFNB ji vybavila jednoduchým staničním strážním domkem z režného cihelného zdiva, označeným také jako přijímací budova pro malé zastávky.[6] Opakované realizace tohoto typového projektu se dochovaly v několika zastávkách, ale i stanicích tratí společnosti KFNB, např. Stachovice (trať Suchdol n. O. – Fulnek), Svatoňovice, Klokočov (ve variantě s vnějším schodištěm), Čermná (trať Suchdol n. O. – Budišov), jako staniční strážní domek ve stanicích Veřovice, Hnojník, Ropice (Dráha moravskoslezských měst).

Strážní domek byl vybaven čekárnou, která v případě, že nestál v zastávce, sloužila jako kasárna,[7] a bytem s podsklepenou kuchyní a dvěma pokoji. Zadní pokoj měl v zastávkách zeď společnou s čekárnou prolomenu pokladním okénkem. Strážní domek zastávky místní dráhy v Hladkých Životicích je dnes omítnut.

2 Národní archiv v Praze, fond Staniční kroniky, Kronika železniční stanice Suchdol nad Odrou, 1924–1945.

3 Archiv ČD v Olomouci, Sbírka smluv a plánů, Grundeinlösungsplan. Haltestelle Seitendorf, situace, 1899, trať 3, f. 38.

4 Tamtéž.

5 HONS, Josef. Čtení o Severní dráze Ferdinandově. Praha: NADAS, 1990, ISBN 80-7030-094-9, s. 155.

6 Archiv ČD v Olomouci, Sbírka smluv a plánů, Einfaches Stations-Wächterhaus (Aufnahmsgebäude für kleine Haltestellen), Normalplan No 19, Wien im October 1886, Auflage vom März 1889, trať 3, f. 24.

7 Pojmem kasárna byly označovány místnosti, ale i stavby sloužící k ubytování / přenocování zaměstnanců dráhy.

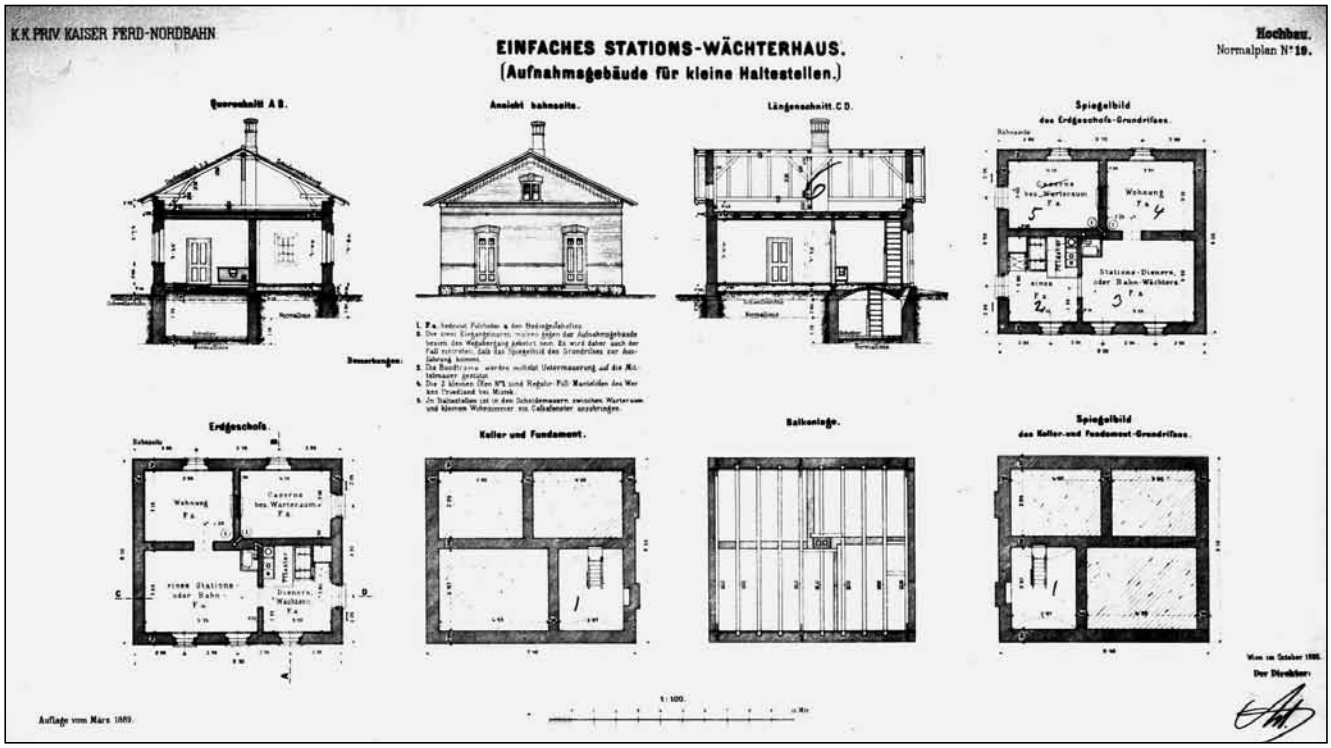

Typový projekt jednoduchého staničního strážního domku realizovaný v zastávce Hladké Životice na místní trati Suchdol nad Odrou – Fulnek. Archiv ČD v Olomouci, Sbírka smluv a plánů, Einfaches Stations-Wächterhaus (Aufnahmsgebäude für kleine Haltestellen), Normalplan No 19, Wien im October 1886, Auflage vom März 1889, trať 3, f. 24.

Hladké Životice, stejnojmenná zastávka na místní dráze Suchdol nad Odrou – Fulnek (výřez z dobové okénkové pohlednice, sbírka p. F. Holuba, r. 1907, reprofoto z L. Augustinková: Moravská brána do Evropy, Soupis technických a zemědělských památek regionu Poodří, s. 52).

Strážní domek, dnes omítnutý, na místní trati Suchdol nad Odrou – Fulnek (Foto Alena Borovcová, 2013).

Staniční strážní domek v zastávce Klokočov (Foto Alena Borovcová, 2013).

Také zastávka na hlavní trati KFNB byla v Hladkých Životicích nově vybavena dodnes dochovaným přízemním strážním domkem s čekárnou, který byl postaven podle typového projektu KFNB z roku 1891 určeného pro zastávky.[8)] Stavba z režného cihelného zdiva poskytovala cestujícím jednu místnost čekárny s pokladním okénkem a zaměstnanci dráhy ubytování. Samostatný vchod do služebního bytu vedl přímo do kuchyně vybavené pecí a sklepem pod její podlahou. Z kuchyně se vcházelo do dvou pokojů. Půdní prostor přístupný zvenku osvětlovalo okno ve štítu.

8 Archiv ČD v Olomouci, Sbírka smluv a plánů, Wächterhaus mit Warteraum für Haltestellen, Normalplan No 20, Wien im Dezember 1891, trať 3, f. 38.

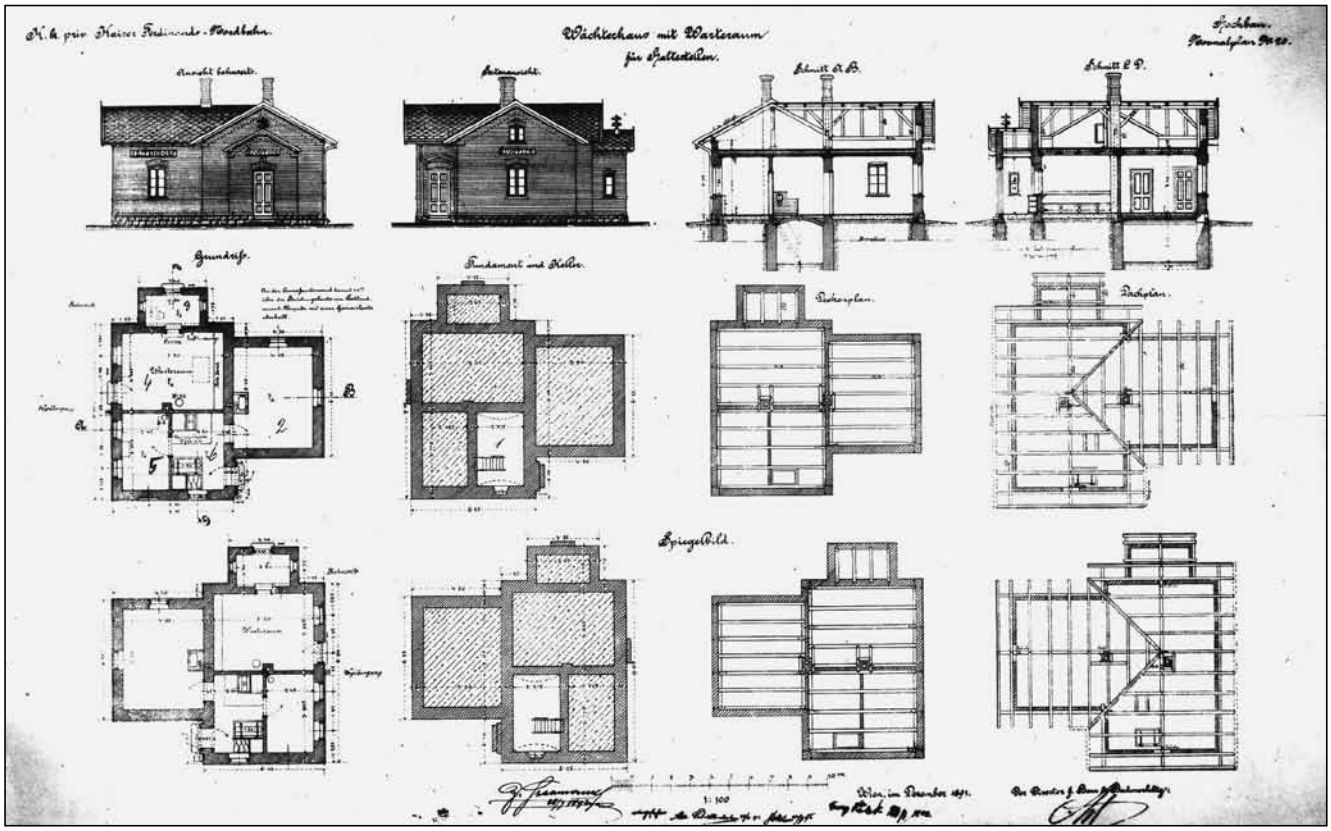

Typový projekt strážního domku s čekárnou určený pro zastávky realizovaný v Hladkých Životicích na hlavní trati KFNB. Archiv ČD v Olomouci, Sbírka smluv a plánů, Wächterhaus mit Warteraum für Haltestellen, Normalplan No 20, Wien im Dezember 1891, trať 3, f. 38.

Dochovaný strážní domek byl první zděnou stavbou v zastávce Hladké Životice na hlavní trati KFNB (Foto Alena Borovcová, 2013).

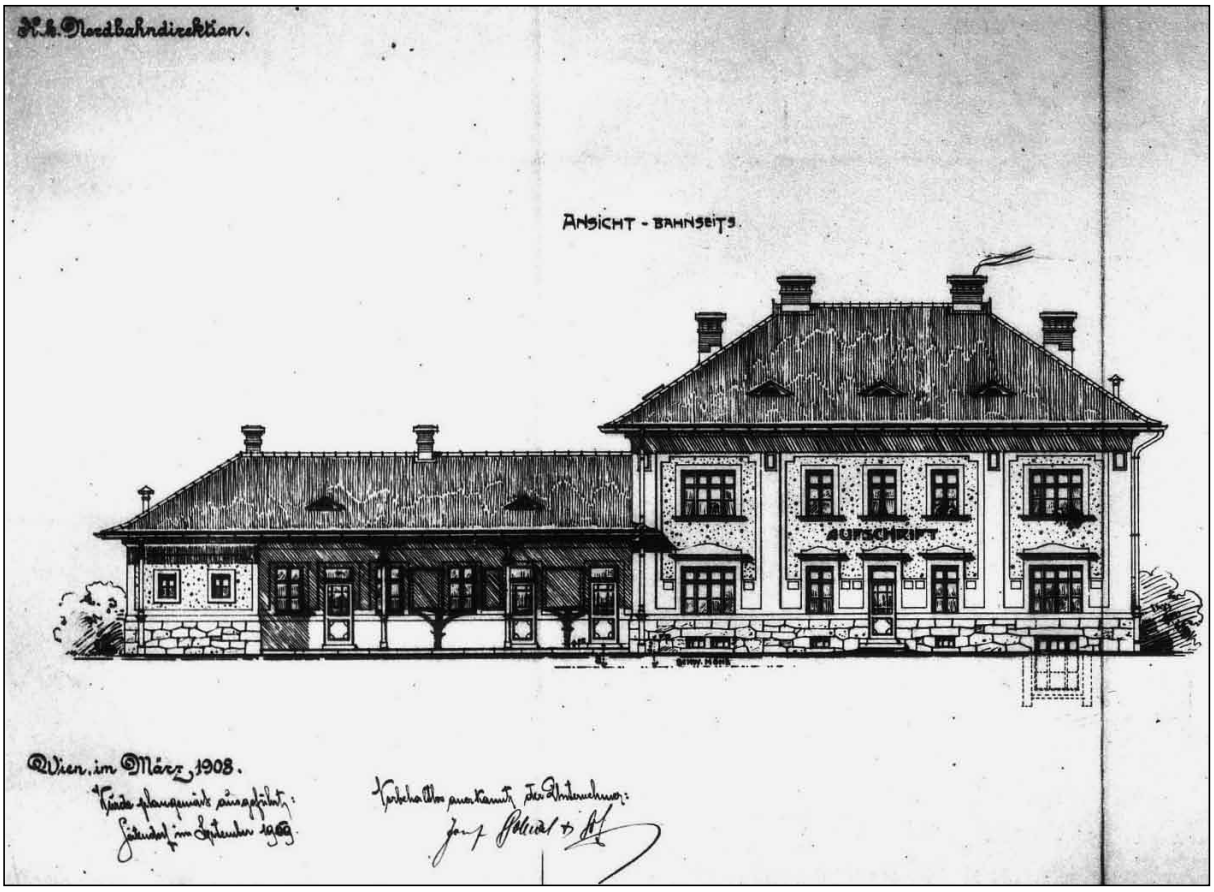

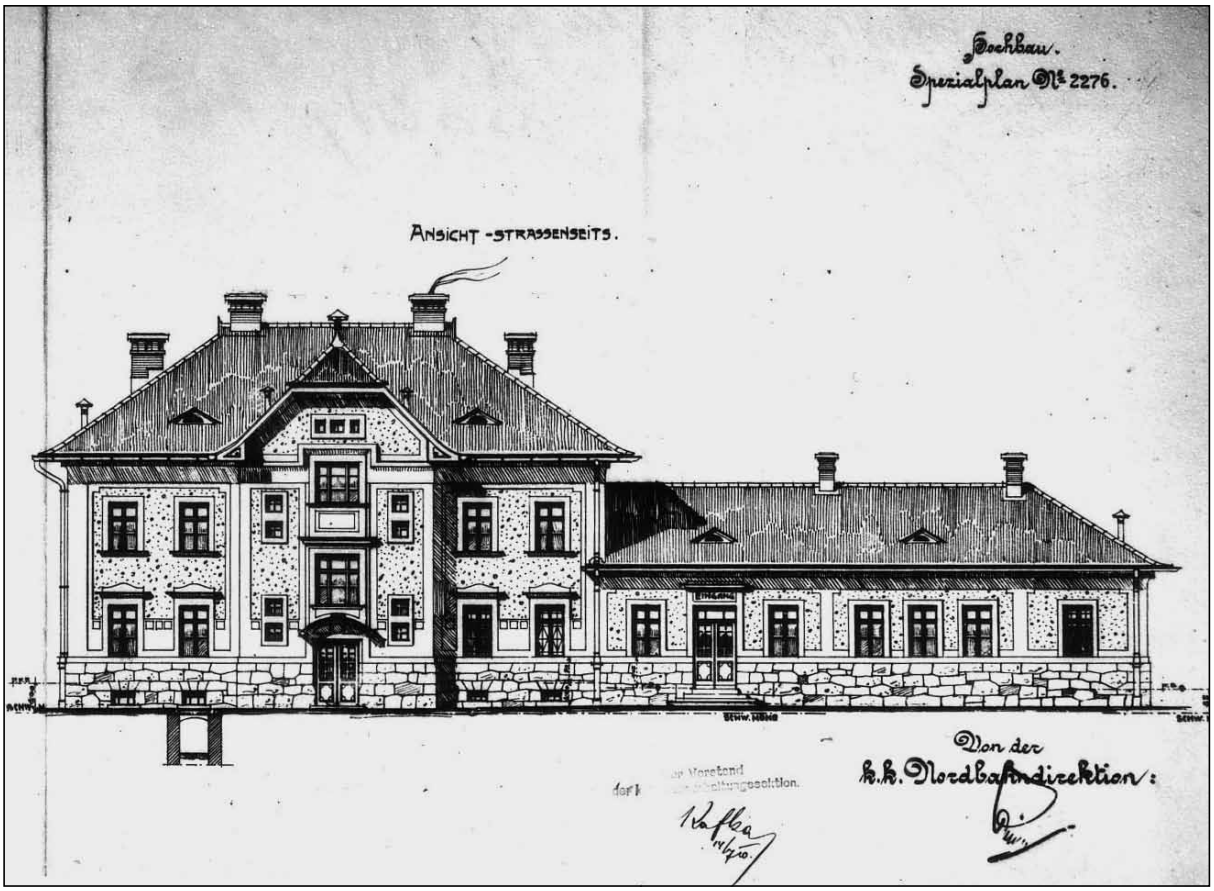

Projekt výpravní budovy architekta Franze Bobrowskeho realizovaný na hlavní trati KFNB v Hladkých Životicích a Huštěnovicích. Archiv ČD v Olomouci, Sbírka smluv a plánů, Station -, Aufnahmsgebäude, pohledy, Spezialplan 2276, Wien 1908, trať 3, k. 38.

V roce 1904 vešlo v platnost výkupní právo státu obsažené v privilegiu z roku 1886. Veřejná síť KFNB byla zestátněna se zpětnou platností 1. ledna 1906. Stát získal 1 035 km tratí a celkem 17 lokálních drah o délce 310 km za roční rentu, která měla být společnosti vyplácena až do roku 1940.[9] KFNB si ponechala jen Báňskou dráhu na Ostravsku a stala se jen důlní společností s názvem Severní dráha Ferdinandova.

Po zestátnění KFNB do vzniku Československé republiky už nedocházelo k výraznějším přestavbám a rozšiřování stanic. Přesto je možné sledovat etapu související se zřizováním stanic křižovacích, ve které architekt Franz Bobrowsky[10] v letech 1908–1909 vypracoval sérii typových projektů, tj. dvou výpravních budov, dvou patrových obytných domů pro čtyři a osm rodin a přízemní lampárny. Jejich charakteristickým znakem bylo tvarosloví pozdní secese s drobnými geometrickými tvary, kombinace hladkých a strukturovaných omítek a vysoké valbové střechy s dřevěným kazetovým podbitím.

Hladké Životice, výpravní budova železniční stanice, pohled od dráhy (Foto Alena Borovcová, 2013).

Obytné domy pro 4 a 8 rodin postavené ve stanici Hladké Životice (Foto Alena Borovcová, 2013).

Zděné kůlny tvořily zázemí obou obytných domů v železniční stanici. Toto řešení nevycházelo z drážních typových projektů a je kontextu tratí KFNB ojedinělé. (Foto Radim Jarošek, 2016).

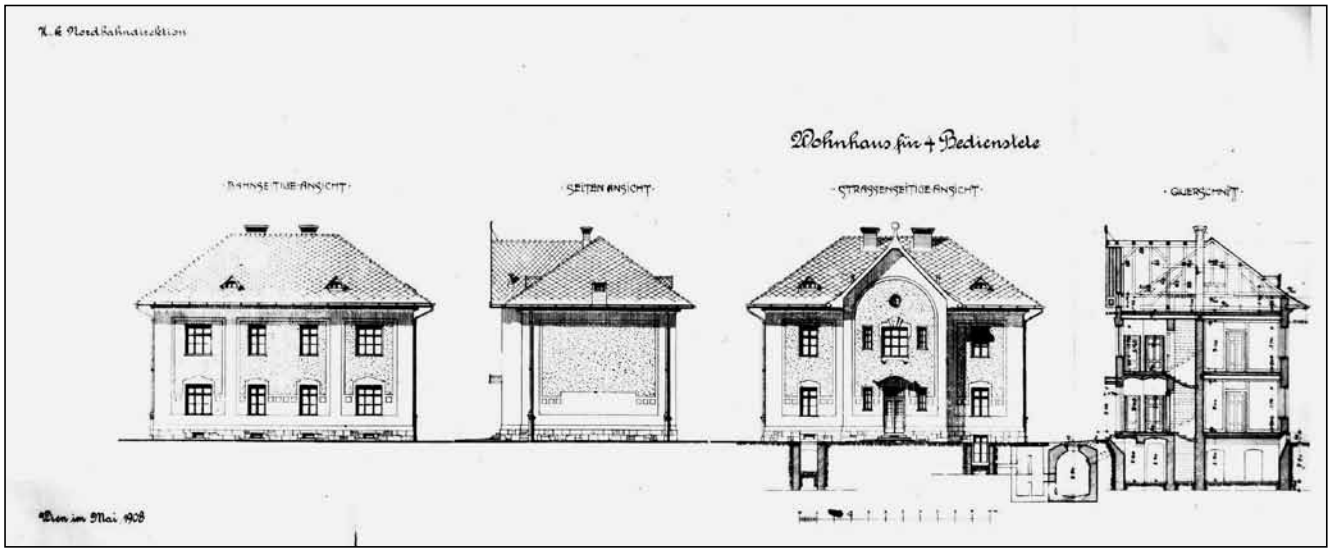

Projekt obytného domu pro 4 rodiny architekta Franze Bobrowskeho. Archiv bývalého Stavebního oddílu SDC ve Veselí na Moravě, Wohnhaus für 4 Bedienstete, Normalplan No 167. a, b, Wien 1908, neuspořádaný fond.

9 HONS, Josef. Čtení o Severní dráze Ferdinandově. Praha: NADAS, 1990, ISBN 80-7030-094-9, s. 205.

10 KREJČIŘÍK, Mojmír. Česká nádraží. Architektura a stavební vývoj. I. díl, Litoměřice 2003, ISBN 80-902706-7-0, s. 89.

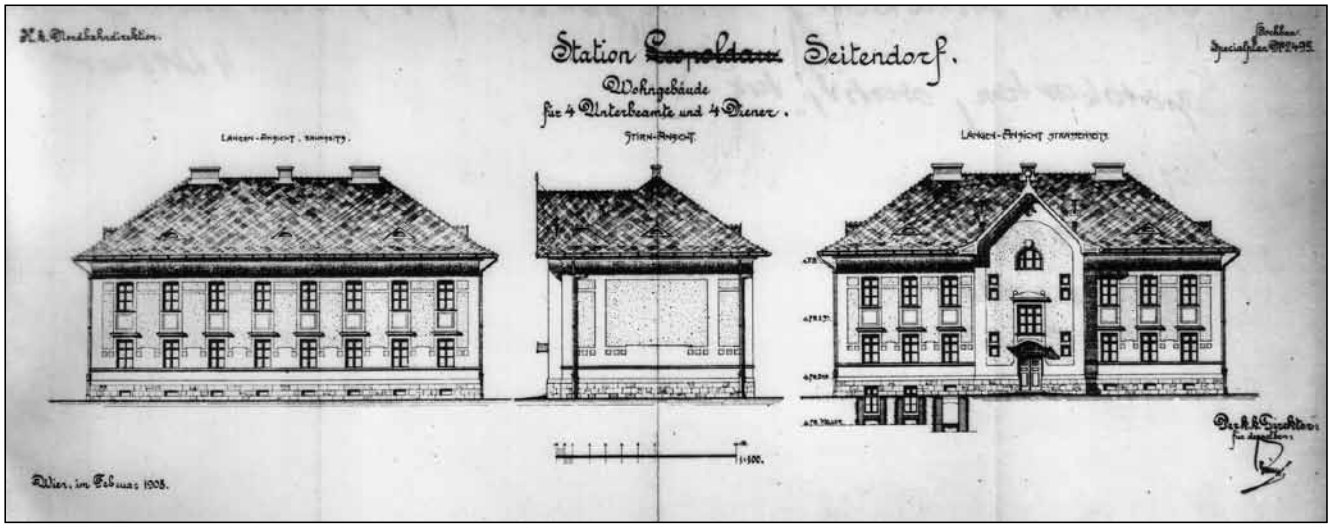

Projekt obytného domu pro 8 rodin architekta Franze Bobrowskeho. Archiv ČD Olomouc, Sbírka smluv a plánů, Station Seitendorf, Wohngebäude für 4 Unterbeamte und 4 Diener, Spezialplan No 2011, Wien 1908.

Hladké Životice, vlevo staniční strážní domek, vpravo stavědlo 2 postavené stejně jako stavědlo 1 podle typového projektu z roku 1909. Oba objekty jsou dnes sneseny. (Foto Radim Jarošek, 2005).

Projekty byly realizovány na hlavní trati bývalé KFNB ve stanicích Hrušky, Huštěnovice, Nedakonice, Bzenec – Přívoz, Drahotuše a Hladké Životice. Architekt Franz Bobrowsky byl také autorem přestavby výpravní budovy stanice Ostrava-střed, jejíž vzhled byl rehabilitován v roce 2003 podle původní plánové dokumentace z roku 1910. I tady se na fasádě uplatnily řady čtverců a kombinace strukturovaných a hladkých omítek.

V roce 1909 byla v Hladkých Životicích zřízena křižovací stanice,[11] která byla vybavena výpravní budovou postavenou podle projektu Franze Bobrowskeho označeného jako Spezialplan No 2276 z roku 1908.[12] Patrová stavba s přízemním křídlem byla realizována na hlavní trati také ve stanici Huštěnovice a mimo hlavní trať na nádraží Havířov (dnes provozní budova), Ostravě-Kunčicích (zbořena) a v polských Zebrzydowicích. V přízemním křídle byl malý vestibul, ze kterého se vstupovalo do výdeje zavazadel, čekárny společné pro I. a II. třídu a čekárny III. třídy. Všechny místnosti měly samostatný východ na krytou verandu drážní strany. V krajní ose byla místnost pošty a lampárna. Pokladna s okénkem do vestibulu byla v přízemí patrové části, která měla kromě kanceláře přednosty i kasárna a byt a v patře dva třípokojové byty s kuchyní a vlastním příslušenstvím. Ve stanici Hrušky byla postavena varianta tohoto projektu bez přízemního křídla.

Vedle výpravny byla stanice vybavena oběma typy obytných domů. Služební obytný dům pro osm rodin[13] měl ve střední ose schodiště zvýrazněné rizalitem přístupným z přednádraží. Dva jednopokojové a dva dvoupokojové byty s kuchyní v každém patře už měly vlastní příslušenství situované kolem schodiště. Služební obytný dům pro čtyři rodiny[14] měl dva dvoupokojové byty s prostornou kuchyní v každém patře. Příslušenství bylo umístěno v rozích středního rizalitu, přístupné sice z chodby, ale samostatné pro každý byt. Originálně bylo řešeno centrální schodiště, které se stáčelo v elipsovitém půdorysu kolem střední nosné zdi, z důvodu přirozeného osvětlení prolomené otvory se zábradlím a termálním oknem. Za domy byly postaveny zděné kůlny a dále sklad petroleje a oleje a k přepravě zboží dřevěný sklad s rampou severně výpravny. Stanice byla vybavena stavědly při obou zhlavích.

11 Archiv ČD v Olomouci, Sbírka smluv a plánů, Kreuzungsstation Seitendorf, situace, 1911, trať 3, f. 8.

12 Archiv ČD v Olomouci, Sbírka smluv a plánů , Station -, Aufnahmsgebäude, pohledy, Spezialplan 2276, Wien 1908, trať 3, k. 38.

13 Archiv ČD Olomouc, Sbírka smluv a plánů, Station Seitendorf, Wohngebäude für 4 Unterbeamte und 4 Diener, Spezialplan No 2011, Wien 1908.

14 Archiv bývalého Stavebního oddílu SDC ve Veselí na Moravě, Wohnhaus für 4 Bedienstete, Normalplan No 167. a, b, Wien 1908, neuspořádaný fond.

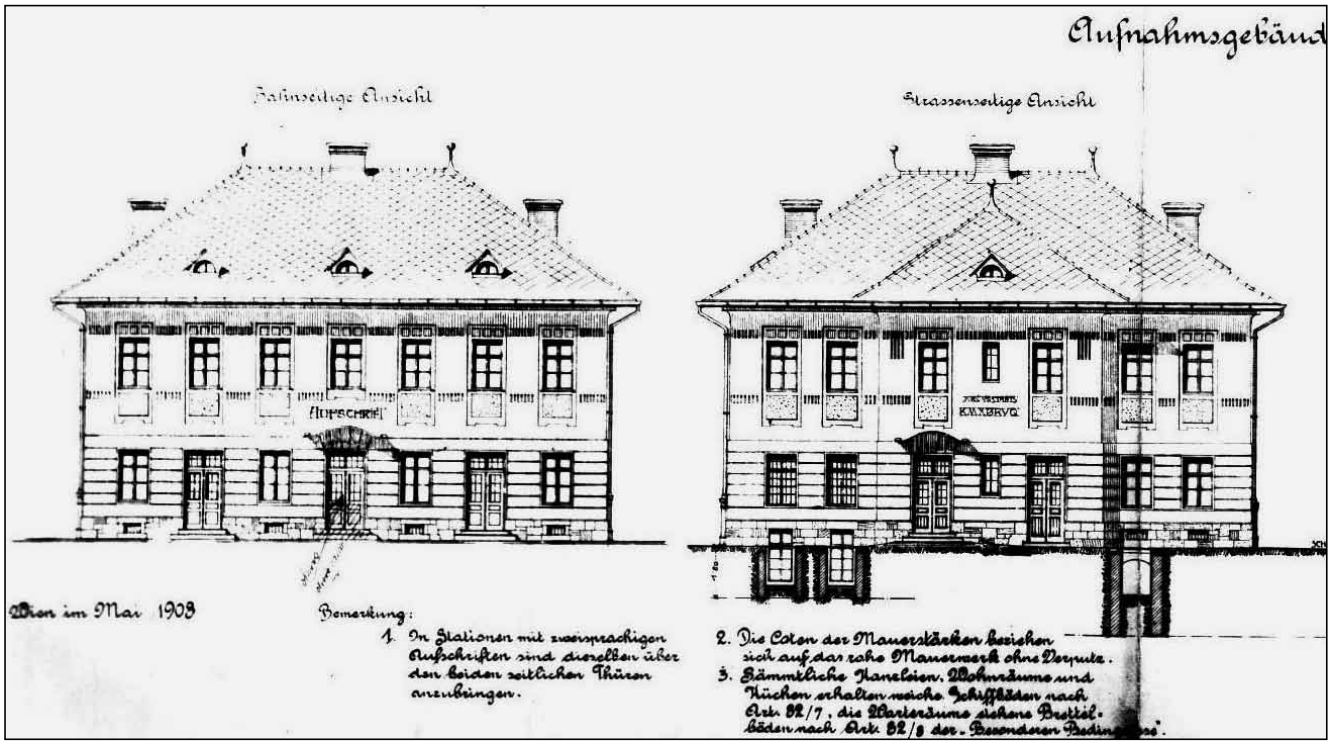

Projekt výpravní budovy architekta Franze Bobrowskeho realizovaný na hlavní trati KFNB např. ve stanici Drahotuše a Nedakonice. Archiv bývalého Stavebního oddílu SDC ve Veselí na Moravě, Aufnahmsgebäude, Spezialplan No 2077 – pohled, Spezialplan No 2076 – půdorys, 1908, neuspořádaný fond.

Drahotuše, dobový pohled na železniční stanici, 1909–1920 (Sbírka Mojmír Leštinský).

Drahotuše, výpravní budova, původní fasáda severní štítové strany střídající hladké a strukturované omítky, detail (Foto Alena Borovcová, 2011).

Ve stanici Drahotuše byl realizován typ patrové výpravní budovy,[15] samostatná přízemní lampárna a oba obytné domy. Stejný projekt lze doložit Nedakonicích a v obdobné variantě ve stanicích Bzenec-Přívoz a Nový Jičín, horní nádraží. Součástí stanice Drahotuše a Nedakonice jsou i oba typy obytných domů a navíc samostatný objekt přízemní lampárny.[16]

Při zpracování dokumentace tratí KFNB hodnocených z hlediska památkové péče byly na základě rozboru stavebního vývoje dochovaného stavebního fondu vytipovány objekty, které by měly být formou legislativní ochrany zachovány. Jedním z kritérií byl výběr zástupců z opakovaných realizací typových projektů nebo typů, charakteristických pro určitou vývojovou etapu. Z realizací projektů Franze Bobrowskeho byly kulturními památkami prohlášeny výpravní budovy v Hladkých Životicích a v Drahotuších, které reprezentují oba typy výpraven.

Objekty výpravny a obytných domů v Hladkých Životicích už sice postrádají původní okenní a dveřní výplně a členění fasád, ale jsou zachovány v celkové

15 Archiv bývalého Stavebního oddílu SDC ve Veselí na Moravě, Aufnahmsgebäude, Spezialplan No 2077 - pohled, Spezialplan No 2076 – půdorys, 1908, neuspořádaný fond.

16 Archiv bývalého Stavebního oddílu SDC ve Veselí na Moravě, Station Liderzowitz, Nebengebäude für die Stationsleitung, Spezialplan No 2279, Wien 1909, neuspořádaný fond.

dispozici, včetně mnoha detailů (dlažby a zábradlí schodišť obytných domů apod.). Jejich plná rehabilitace podle původní plánové dokumentace by odkryla zajímavou a velmi kvalitní etapu nejen ve stavebním vývoji tratí Severní dráhy císaře Ferdinanda, ale i historie obce Hladké Životice.

Výpravní budova popsaná jako „nová staniční budova Seitendorf bei Zauchtel" (r. 1918). Výřez z okénkové dobové pohlednice.

Nové, kryté nástupiště (Foto Radim Jarošek).

Literatura

BOROVCOVÁ, Alena (2012): *Kulturní dědictví Severní dráhy císaře Ferdinanda*. 1. vyd. Ostrava. Národní památkový ústav.

HONS, Josef (1990): *Čtení o Severní dráze Ferdinandově.* Praha: NADAS, 1990.

KREJČIŘÍK, Mojmír (2003): *Česká nádraží. Architektura a stavební vývoj*. I. díl, Litoměřice.

Mgr. Alena Borovcová, PhD.

Památkář, Metodické centrum technických památek a průmyslového dědictví územního odborného pracoviště Národního památkového ústavu v Ostravě. Vystudovala obory dějiny umění a kulturní dějiny na Filozofické fakultě Ostravské univerzity. Od roku 1996 pracuje v Národním památkovém ústavu, územním odborném pracovišti v Ostravě. Odborný zájem v rámci vědeckovýzkumných úkolů a publikační činnosti zaměřuje na problematiku ochrany průmyslového dědictví a technických památek, především na odvětví dopravy a potravinářství. V roce 2012 vydal NPÚ publikaci „Kulturní dědictví Severní dráhy císaře Ferdinanda", v roce 2013 byla vydána její anglická verze „The Cultural Heritage of the Kaiser Ferdinands-Nordbahn". Je členkou specializované Komise pro ochranu památkového fondu v oblasti železniční dopravy, kterou zřizuje generální ředitelka Národního památkového ústavu.

Kontakt: Borovcova.alena@npu.cz

Stavební detaily ze zámku Jeseník nad Odrou v ostravském depozitáři

Lucie Augustinková

V roce 2015 byly již zpřístupněny některé části zámku Jeseník nad Odrou po jeho památkové obnově, která trvala od roku 2006. Během oprav došlo nejen k rozkrytí nálezových situací na památce, jejichž dokumentace přispěla k objasnění stavebního vývoje tvrze a pozdějšího zámku,[1] ale byly získány i prvky historického stavitelství, které ztratily své umístění na stavbě a staly se sbírkovými předměty depozitáře stavebních detailů,[2] jenž je budován na fakultě stavební VŠB-TU v Ostravě pro vědecké, výstavní a výukové účely. V článku jsou vybrané předměty z jesenického zámku popsány, zařazeny do kategorií a uveden jejich původní účel v dané historické konstrukci.

Střešní krytina je historickými prameny na jesenickém zámku v baroku doložena jako šindelová. Nejspíš od 2. třetiny 20. století dostal zámek keramickou střešní krytinu. Šlo o **pálené tašky** různě tvarované, zdobené i povrchově upravené, pocházející většinou z produkce cihelny v sousedním Kuníně, jak bývá poznačeno přímo na rubu tašek: *Heinrich Czeike Kunewald Neutitschein*. V depozitáři jsou zastoupeny **keramické tašky s tmavou glazurou a reliéfně vystupující routou**.[3]

Do ostravského depozitáře se podařilo zařadit **stavební materiál – pálené cihly**[4] víceméně běžných rozměrů a struktury, jaké se v raném novověku na Novojičínsku nejčastěji vyskytují. Méně obvyklým

1 Dosud byl zpracován stavebně historický průzkum a některá zjištění byla publikována v časopise POODŘÍ. Augustinková, L. – Rosová, R.: Zámek Jeseník nad Odrou. Stavebně historický průzkum. Ostrava 2006. Nepublikovaný materiál uložený na NPÚ, ú. o. p. Ostrava. Augustinková, L.: Zámek v Jeseníku nad Odrou. POODŘÍ. Časopis obyvatel horní Odry, XI, 2008, č. 3, s. 54–63.

2 Augustinková, L. – Krušinský, P.: Katalog depozitářů stavebních detailů v Ostravě a v Žilině. Ostrava 2015. Dostupné z www.rozvoj-architektury.eu/podklady

3 Tašky pálené glazované, 24,5 x 40 x 5 cm. Depozitář stavebních detailů FAST, inv. č. A 250, A 251, A 252.

4 Cihla pálená, 7 x 5,4 x 30,7 cm, inv. č. A 69. Cihla pálená, 7,2 x 16,3 x 30,8 cm, inv. č. A 70. Cihla pálená, 7,5 x 15 x 29,6 cm, inv. č. A 71.

Zámek Jeseník nad Odrou, pohlednice, kolem roku 1916 (Soukromá sbírka A. Nytry, Nový Jičín).

Povalový strop na zámku Jeseník nad Odrou z let 1822/23 při obnově (Foto L. Augustinková, 2006).

stavebním materiálem pro klasicistní aristokratické sídlo je **cihla sušená**,[5] použitá pro vybudování příčky a v hale zámku.

Jako **podlahové krytiny** byly v klasicistní části suterénu použity cihly běžného formátu, v přízemí v chodbách to byly ostře pálené keramické dlaždice se stylizovaným florálním dekorem. Kromě toho byly v přízemí nalezeny i **režné keramické čtverce**,[6] které se jako dlaždice používaly velmi často v baroku. V zámku se nacházely i dřevěné podlahy. Jeden z dřevěných čtverců, z nichž byly složeny **parkety**,[7] se rovněž podařilo zařadit do depozitáře.

Z nesených konstrukcí stál za pozornost řez z **trámu povalového stropu**, v tomto případě složeného z kuláčů, rozříznutých napůl. Trámy obrácené plochou dolů a zaoblenou stranou nahoru byly řazené vedle sebe a navzájem pojené dřevěnými kolíky. Strop byl zespoda opatřen přitlučeným rákosem a omítnut. Zde je známa i doba vzniku stropu. Povalový strop je součástí klasicistní přístavby zámku z let 1822/23 a jeho stáří lze odvodit z dendrochronologického datování krovu této části zámku.[8] Do sbírek stavební fakulty v Ostravě byl zařazen řez stropním trámem s dvojicí kolíků[9] a jeden samostatný **kolík**.[10]

Kovová svorka[11] byla součástí **ztužujícího věnce** z dřevěných trámů a kovových kotev a svorek, kterým byla zajištěna stabilita barokního zámku v úrovni podlah patra. Dřevo táhel bylo ve špatném stavu, nepodařilo se odebrat vzorky pro dendrochronologické datování.

Z historických **výplní otvorů** jesenického zámku se podařilo získat dvě okna. Jde o **okenní**

5 Cihla sušená, 6,5 x 17 x 30 cm, inv. č. A 72.
6 Dlaždice keramická, 25 x 25 x 6 cm, inv. č. A 73.
7 Díl dřevěných parket, 65 x 68 x 3,5cm, inv. č. A 242.
8 Kyncl, T.: Výzkumná zpráva na dendrochronologické datování dřevěných konstrukcí zámku Jeseník nad Odrou. Brno 2006. Nepublikovaný materiál uložený ve sbírce majitele objektu Adolfa Nytry.
9 Řez stropním trámem povalového stropu, 43 x 33 x 15,5 cm, inv. č. A 28.
10 Kolík dřevěný, 17,5 x 2,2 x 2,2 cm, inv. č. A 29.
11 Svorka kovová, 85 x 15 x 6 cm, inv. č. A 74.

Okenní rám s křídly, přelom 18. a 19. století (Foto L. Augustinková, 2015).

rám s oběma křídly nejspíš ještě pozdně baroknı́,[12] uchycenými na rámu pomocí vnějších kovaných rohových závěsů. Při otevírání a zavírání byla okenní křídla držena za úchytky v horní polovině křídel. Úchytky nejsou stejného tvaru, levá vegetabilně tvarovaná se jeví jako původní, tedy nejspíš z přelomu 18. a 19. století, pravá s reliéfně vystupujícím knoflíkem náleží nejspíš až historizujícím úpravám zámku na přelomu 19. a 20. století. Okno nemělo kličky, ale uzavíralo se pomocí dvou tzv. dvojatých obrtlíků. Podle historických pohlednic je zřejmé i umístění okna, šlo o spodní část okenní výplně v patře zámku. Druhá **okenní výplň**,[13] velmi pravděpodobně klasicistní se dochovala bez zaskle-

Dvojatý obrtlík k uzavírání okenní výplně z přelomu 18.–19. století (Foto L. Augustinková, 2015).

ní, pouze jako dřevěný rám s vnějšími kovovými závěsy, vedenými kvůli větší tuhosti okna zase přes rohy. Okenní rámy jsou v obou případech konstruovány ze dřeva a spojeny dřevěnými kolíčky. Skleněné tabulky jsou v rámech vloženy do polodrážek a pouze z jedné strany tmeleny. (Dřevěná okna 2. poloviny 20. století už byla tmelená oboustranně). Okenní výplně byly sejmuty nejspíš již při opravě zámku v 70. letech 20. století a uloženy na zámku.

Předměty, shromážděné během památkové obnovy zámku v Jeseníku nad Odrou, pocházejí z doby baroka, z 19. a počátku 20. století. Podařilo se shromáždit zajímavý soubor autentických detailů, dobře dokládajících podobu a materiálovou skladbu stavebních detailů, v podstatě zvyklosti raně novověkého stavitelství v regionu obecně.

Mgr. Lucie Augustinková, Ph.D.
VŠB-TU Ostrava, Fakulta stavební, Katedra městského inženýrství
Kontakt: Lucie.augustinkova@vsb.cz

12 Rám okenní s oběma křídly, 116 x 90 x 7,5 cm, inv. č. A 198.
13 Křídlo okenní, 85 x 61 x 7 cm, inv. č. A 197.

Příběh Galerijní ulice

Jan Lipina (text a foto)

V roce 1997 jsme s manželkou zakoupili v Jistebníku objekt bývalé školy, po té bývalého obecního úřadu.

S myšlenkou že v tomto domě, který se nám stal zároveň domovem, budeme mít dostatek prostoru i pro naši činnost, neboť manželka je výtvarnice a já fotograf. Budeme mít svůj prostor, svou zahradu, svůj svět.

Po několikaletém úsilí se nám to „jakžtakž“ povedlo. Dvorek jsme uzavřeli velkou kamennou zdí a naše zahrada působila tak trochu ve francouzském stylu. Na dřevěná vrata z venku jsme umístili velkou černobílou fotografii starou bezmála 30 let, na které je zachycen bratr Mirek s našimi dětmi, jak se přes jiná vrata zvědavě dívají, co je za nimi. Vypadalo to dobře a zároveň u kolemjdoucích vyvolávalo zvědavost...

Následovaly fotografie, rovněž černobílé, umístěné na kamennou zeď. Ohlas byl velmi pozitivní.

První fotografie umístěná na vratech v Galerijní ulici.

Bylo léto roku 2013. Soused na ulici měl slavit narozeniny a my jsme problém s dárkem vyřešili tak, že jsme nechali vyrobit fotografii, na které byl zvěčněn onen soused Pepa s manželkou Evou. Fotografie měla rozměr 2 x 1 metr, nedala se schovat do šuplíku, zbyla jediná možnost – umístit ji na barák. Odezva byla kladná.

Následovali manželé Otiskovi a za necelý měsíc jsme získali další obyvatele naší ulice pro to, aby si podobné fotografie nechali na své domy udělat i oni.

„Nejsme anonymní, jsme sousedé“ – tak se jmenovala naše první akce, a tak trochu z recese jsme naši ulici pojmenovali Galerijní. Na její oba konce, či začátky byla umístěna cedule – Galerijní ulice.

Na horním konci byl odhalen základní kámen s datem vzniku 19. 10. 2013. Vznikla, byť neoficiálně, první pojmenovaná ulice v Jistebníku.

„Jsme kompletní“ – byla druhá akce v nově vznikající Galerii u foťáka. Všichni obyvatelé Galerijní ulice (GU) měli na svých domech umístěné velkoformátové fotografie. Projekt zaujal ČT a jiná média a o GU se „začal dovídat svět“.

Počátkem následujícího roku jsme ale měli pocit, že ulici pořád něco chybí, že je to málo, ale co

Večer v Galerní ulici.

s tím… Jak zapojit místní, popřípadě další lidi, kteří fandí našemu projektu. Opět jsme sáhli do rodinného alba, vyhledali starou fotografii, nechali vytisknout na větší formát a pověsili na venkovní kamennou zeď. Fotografie dostala jiný náboj. Bylo jasno.

Oslovili jsme příznivce GU, ať sáhnou do svých rodinných alb, či krabic od bot, vyhledají fotografie starší třiceti let a my z nich necháme vyrobit podobně velké zvětšeniny a vystavíme je na ulici. Vznikla výstava pod názvem „Takoví jsme byli“, v této první fázi asi 50 kusů velkoformátových

Z výstavy Klubu českých olympioniků.

Lašský král s olympioniky.

fotografií. Pod tímto názvem výstava trvá dodnes a neustále se obměňuje.

Navíc měli návštěvníci GU možnost vidět výstavu fotografií Klubu českých olympioniků (manželé Zátopkovi, V. Čáslavská, V. Mácha, aj), historické fotografie Festivalu Poodří Františka Lýska, fotografie některých měst a obcí Poodří.

V Galerii u foťáka jsme za dva roky existence uspořádali většinou ve spolupráci s pražskou Galerií la Femme (patří bratru Miroslavovi) výstavy jako „Pocta Bohumilu Hrabalovi“ či „Zimní sporty“, což byla výstava k MS v ledním hokeji. Autorsky byly zastoupené předními českými výtvarníky. Autorskou výstavu k životnímu jubileu Borise Jirků a nedávno výstavu obrazů manželů Tylečkových, úspěšných výtvarníků žijících v Paříži.

Galerie u foťáka – ČT rozhovor s výtvarníky Tylek a Tyleček.

V roce 2014 proběhlo opět ve spolupráci s Galerií la Femmme 1. Sympozium výtvarníků za účasti

B. Jirků, T. Hřivnáče, O. Vorla, V. Šipoše a manželů Lipinových. Hostem byl Jarek Nohavica, který po té zahajoval vernisáž vzniklých výtvarných děl.

Ještě téhož roku jsme od bratra Mirka dostali nabídku uspořádat příští rok sochařské sympozium.

Mezi příznivce GU patří i manželé Lövyovi, kteří se zrovna v období rodící se myšlenky sochařského sympozia stali novými majiteli rybníků na horním konci Jistebníku. Tak trochu z legrace jsme se

Galerie u foťáka – výstava Tylek a Tyleček.

zeptali, který z těchto šesti rybníků bude galerijní. Po čase se Ivan Lövy ozval, ať si vybereme ze tří, které přicházejí v úvahu. Volba byla celkem jasná.

Z kraje roku 2015 jsme od manželů Lövyových dostali nabídku, že pokud chceme uspořádat sympozium, dají k dispozici dva vzrostlé duby a zároveň místo, kde sochaři můžou tvořit.

Jeden z největších problémů byl vyřešen.

1. Sochařské sympozium v Jistebníku proběhlo v srpnu téhož roku, za účasti akademických sochařů Petera Nižňanského, Zdeňka Tománka, profesora Borise Jirků a Ondřeje Vorla.

Během deseti dnů se sochaři stali středem zájmu nejen místních obyvatel. Pro všechny bylo zážitkem pozorovat je při tvorbě.

Vernisáž s odhalením soch proběhla v říjnu téhož roku, při té příležitosti byl pokřtěn Galerijní rybník. Dílo Petera Nižňanského s názvem „Strážce rybníka“ ozdobil jeho břeh. „Průnikatel“ Zdeňka Tománka a „Touha“ Ondřeje Vorla musely na své finální umístění počkat do jara. Mezitím se rybník vypustil a připravily se základy pro instalaci soch. V současné době jsou už na svých místech nad hladinou rybníka. Staly se tak „ozdobou“ rybniční kaskády. Jedině dílo Borise Jirků s názvem „Břevno v oku Tvém“ se stalo dominantou GU (viz zadní strana obálky).

Poslední akcí, která se konala v červnu letošního roku, byla výstava obrazů a soch akad. sochaře Zdeňka Tománka v Galerii u foťáka, po vernisáži následovala akce na Galerijním rybníku s názvem

J. Nohavica na vernisáži výstavy 1. Sympozia výtvarníků.

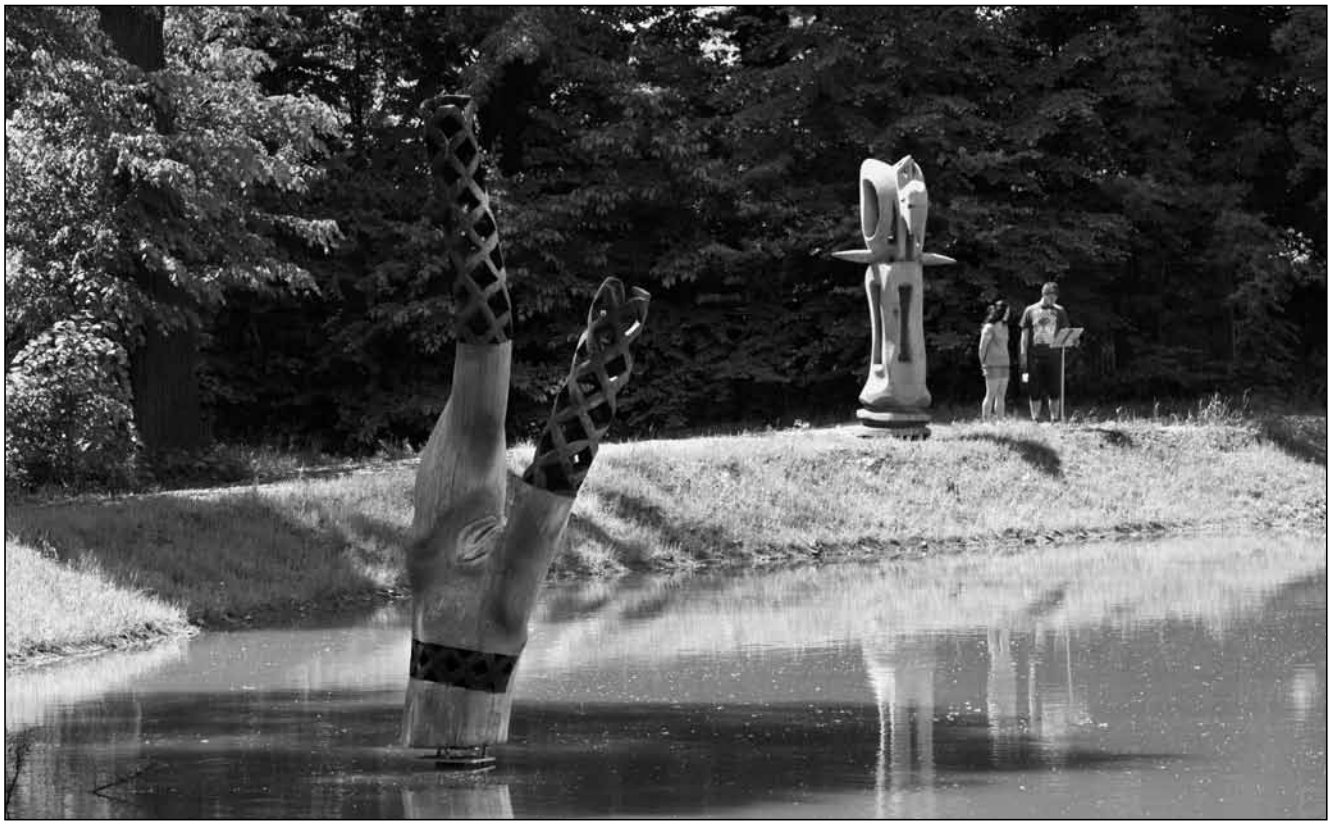

Galerijní rybník – v popředí dílo pod názvem Touha od O. Vorla a Strážce od P. Nižnanského.

„Výlov umění na GR“ (Galerijní rybník). Návštěvníci měli možnost soutěživou formou získat originály grafik a fotografií. Vyvrcholením večera byla soutěž malých dřevěných plachetniček, které zájemci měli možnost si zakoupit. První tři vítězové si odnesli grafiky od Borise Jirků, Tomáše Hřivnáče a Tylka. „Třešničkou na dortu“ bylo vystoupení naší přední mezzopranistky Barbory Martínkové-Poláškové.

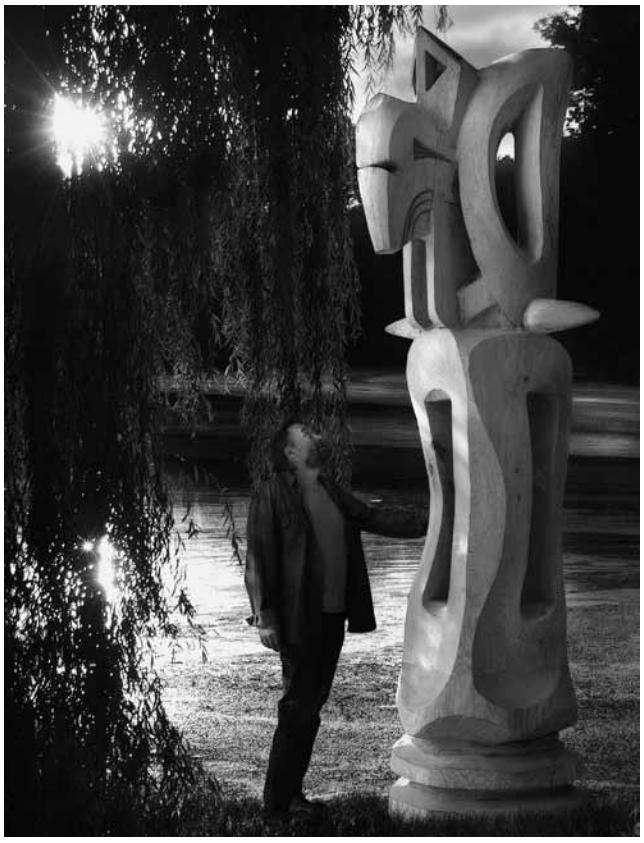

Galerijní rybník – ak. sochař Peter Nižňanský a jeho dílo „Strážce rybníků“.

Jsme galerií s bezbariérovým přístupem, s možností prohlídky na kole, na koni, autem, v zimě na saních a běžkách. Otevřeno nonstop. Bez zákazu kouření a fotografování.Jsme galerií otevřenou pro všechny.

Zajímá-li vás GU a dění kolem ní, sledujte www.galerijniulice.cz.

Závody plachetniček o ceny na Galerijním rybníku.

Činnost Regionu Poodří v 1. pololetí roku 2016

Kateřina Křenková
Foto Oldřich Usvald

Počátek roku byl zaměřen na účast svazku na výstavách cestovního ruchu. Pod hlavičkou Destinačního managementu turistické oblasti Poodří – Moravské Kravařsko, o. p. s. se Region Poodří prezentoval na výstavě Regiontour v Brně. Na stánku Moravskoslezského kraje se s nabídkou atraktivit oblasti Poodří mohli seznámit návštěvníci výstav cestovního ruchu v Bratislavě, Praze a Ostravě.

V průběhu 1. pololetí se Region Poodří soustředil na dokončení stavby a přípravu podkladů k závěrečnému vyúčtování akce „Cyklostezka Odra – Morava – Dunaj v Moravskoslezském kraji“. Délka dokončené cyklostezky činí 18,4 km a prochází katastrálním územím Ostravy a v Regionu Poodří katastrálními územími obcí Pustějov, Hladké Životice, Mankovice, Jeseník nad Odrou, Hrabětice a Suchdol nad Odrou.

Ve spolupráci s ČSOP Studénka byla zpracována Studie cyklostezek v Regionu Poodří, která byla podkladem podání žádosti o dotaci na Moravskoslezský kraj s názvem „Bezpečná cyklistická doprava v Poodří“ z Programu na podporu přípravy projektové dokumentace 2016. Cílem projektu je dobudování cyklostezky jako podélné cyklistické dopravy na levém břehu řeky Odry.

Dále Region Poodří využil možnosti pro podání žádosti o dotaci z Programu obnovy venkova z Ministerstva pro místní rozvoj. Předmětem žádosti je uspořádání dvou seminářů, zájezdu a zhotovení propagačních materiálů Regionu Poodří.

Asociace turistických informačních center udělila v březnu Informačnímu centru Regionu Poodří na základě žádosti certifikát typu „C“. Certifikát je vyvěšen v TIC Regionu Poodří, platnost certifikátu jsou dva roky.

Region Poodří se v činnosti Destinačního managementu turistické oblasti Poodří – Moravské Kravařsko o. p. s. zapojil do aktivit pohádkového Poodří. Pohádkové bytosti si našly svůj domov v některých obcích regionu. Záchrannou stanici v Bartošovicích osídlil skřítek Kulíšek**,** jenž léčí zvířátka a stromy, v bartošovickém zámku na malé i velké návštěvníky čeká víla, které se říká bartošovická Rusalka**,** rodný dům Johanna Gregora Mendela ve Vražném-Hynčicích obývá skřítek Kulihrášek. Další pohádkové bytosti, vodníka Puškvorečka a skřítka Plamínka, pak potkáte v Muzeu obce Albrechtičky a v Muzeu venkovského života a zemědělství ve Skotnici.

Nejen s těmito, ale i s dalšími pohádkovými bytostmi se můžete setkat na trase při pohádkovém putování oblastí Moravského Kravařska – bližší informace naleznete na www.pohadkovepoodri.cz.

K nejvýznamnější akci, která byla pořádána v 1. pololetí roku Regionem Poodří, patřilo „Otevírání Poodří a Pooderské koštování“ (viz foto dále). V sobotu 14. května se uskutečnil již 15. ročník této akce. Spolupořadatelem této akce je MAS Regionu Poodří, z. s. a obec Bartošovice.

Na nádvoří zámku probíhala prezentace a stánkový prodej výrobků držitelů značky „Moravské Kravařsko – regionální produkt®“.

V zámku se prezentovalo Pohádkové Poodří, děti si vybarvovaly omalovánky s motivy skřítků z Poodří. Návštěvníci si mohli opět ochutnat pálenku z vemene krávy, která vítala návštěvníky hned při vstupu do zámku. Zpřístupněná byla i Expozice Moravského Kravařska.

V letošním roce opět proběhla vycházka s průvodcem po Zámecké naučné stezce, pro návštěvníky byla po celý den otevřena Záchranná stanice pro volně žijící živočichy.

V parku se prezentovala firma EKO-KOM, která se zabývá tříděním odpadů. Ta připravila pro děti skákací hrad ve tvaru popelářského auta a spoustu dalších atrakcí s tématikou o třídění odpadů.

S výkladem i ukázkou sokolnictví zaujal nejen nejmenší návštěvníky sokolník Vít Jelínek.

Program zpestřila v průběhu celého dne kapela „KMČ“ Dolní Studénky.

V poledne zasedla hodnotící komise k dodaným vzorkům pálenek v kategorii jablkovice, hruškovice a slivovice. Po degustaci pálenek byly výsledky koštování na prostranství před zámkem vyhlášeny a proběhlo předání cen vítězům. Na prvních místech se umístili a králové pooderské pálenky se v jednotlivých kategoriích stali: v kategorii jablkovice Jan Halm z Bartošovic, v kategorii hruškovice Pavel Adámek ze Suchdolu nad Odrou a v kategorii slivovice Pavel Šajtar z Mošnova.

Počasí prvního pololetí roku 2016

Petr Dobeš

První pololetí roku 2016 bylo s teplotou 7,9 °C již tradičně teplotně nadprůměrné (o 1,4 °C teplejší, než průměr za 35leté období 1979–2013). Měsíce leden, duben a květen byly teplotně normální, mimořádně teplý byl však únor, který byl o 5 °C teplejší. Po čtyřech letech jsme 22. ledna zaznamenali arktický den, teplota nevystoupila nad -10 °C a minimum bylo -17,1 °C. První letní den s teplotou 25 °C se letos vyskytl již 5. dubna, čímž o tři dny předešel dosavadní nejčasnější výskyt. Nejvyšší letošní teplota je zatím 35,4 °C, naměřená 25. června, která se zároveň stala nejvyšší červnovou teplotou v historii.

Srážkově bylo uplynulé pololetí značně rozkolísané. Velmi málo srážek napadlo v květnu (pouze 21 % normálu) a v červnu (31 %). Na vláhu byl bohatý duben (162 %) a zejména únor (240 %). Přesto napadlo za šest měsíců pouhých 225,2 mm, celkově tak za první půlrok chybí čtvrtina běžného množství srážek. Na vodních tocích v okolí tj. Odře a Husím potoku je koncem června sucho (vodní stav je nižší než určitá stanovená hodnota). Nejvíce naprší lo 9. dubna – 15,3 mm.

Bouřky se silnějšími srážkami nás obcházely, např. 13. června se v bouřce vyskytl přívalový déšť v okolí Stříbrného jezírka, zatímco v Suchdole n. O. jen mrholilo. Přívalové srážky mají vždy lokální charakter a každoročně potrápí v bouřkové sezóně některé obce v blízkém i vzdálenějším okolí. Svou sílu předvedla bouře např. 31. května v Městě Albrechticích, kde během pouhých 40 minut napadlo 120 mm srážek, tedy více než polovina toho, co u nás za celý půlrok. Je to druhý nejintenzivnější přívalový déšť, který byl změřen na území Česka za celou dobu přístrojových měření.

Nárazový vítr o rychlosti 18 m/s dne 17. června polámal jen drobné větévky. Bouřkových dnů bylo letos již 15, často se ale jednalo o vzdálenější bouřky.

Zima byla opět chudá na sníh, ležel jen 17 dní, z toho 14 dní v lednu. Nejvyšší sněhová pokrývka dosáhla 24. ledna pouhých pěti centimetrů. Nového sněhu napadlo dohromady 22 cm. Poslední sněhová pokrývka roztála 15. března.

Měřené meteorologické prvky pocházejí z měření pana Ladislava Rošlapila ze Šlechtitelské stanice Hladké Životice, pozorované prvky a jevy ze Suchdolu n. O. Hlubší zájemce o počasí v našem regionu odkazuji na webové stránky www.metamater.cz.

	leden	únor	březen	duben	květen	červen	I.pololetí
průměrná teplota	-1,8	4,2	4,3	8,4	14,1	18,2	7,9
minimální teplota	-17,1	-5,9	-4,5	-3,7	2,0	5,2	-17,1
maximální teplota	11,8	15,5	20,9	26,1	28,2	35,4	35,4
	leden	**únor**	**březen**	**duben**	**květen**	**červen**	**I.pololetí**
dny arktické	1						1
dny ledové	14						14
dny mrazové	22	9	13	8			52
dny letní				1	6	13	20
dny tropické						4	4
	leden	**únor**	**březen**	**duben**	**květen**	**červen**	**I.pololetí**
počet srážkových dnů	18	16	15	13	7	10	79
srážkový úhrn	18,6	72,6	22,3	68,0	15,4	28,3	225,2
	leden	**únor**	**březen**	**duben**	**květen**	**červen**	**I.pololetí**
počet dnů s bouřkovými jevy					8	7	15
dnů se souvis.sněh.pokrývkou	14	1	2				17

Malá slavnost u pramene Odry

Radim Jarošek

Prvního májového dne roku 2016 proběhla u pramene Odry v rámci každoroční cykloturistické akce Bílý kámen, kdy bývá pro veřejnost otevřen VÚ Libavá, malá slavnost. Důvodem bylo připomenutí 300. výročí prvního literárního popisu pramene Karlem Ferdinandem Schertzem a křest publikace s názvem „Pramen řeky Odry“ autorů Mgr. Jiřího Glonka, Mgr. Petra Dobeše a Mgr. Jana Losíka Ph.D.

Za přítomnosti poměrně velkého počtu návštěvníků – příchozích účastníků Bílého kamene a asi čtyřiceti obyvatel polského města Kuźnia Raciborska, partnerského města Oder – se zahájení slavnosti ujali trubači Vojenských lesů a statků, Divize Lipník n. B., po nichž přivítal všechny zúčastněné přednosta Újezdního úřadu Vojenského újezdu Libavá (na jehož území pramen Odry vyvěrá) pplk. Mgr. Josef Dřímal.

Po něm se ujali slova vedoucí Lesní správy Hlubočky VLS ČR s. p., divize Lipník n. B. Ing. Miloslav Svozil, starosta města Odry Ing. Libor Helis a starosta Kuźnie Raciborske Paweł Macha.

Celá akce byla organizačně pečlivě zajištěna městem Odry a poutavě ji moderoval Ing. Jan Jeniš z Vojenských lesů a statků. Přítomen byl i starosta obce Kozlova Ing. Roman Fojtík.

Po úvodních vystoupeních zaujali přítomné svým kulturním programem učitelé a žáci Základní umělecké školy v Odrách. Zahráli čtyři skladby, především na smyčcové nástroje, jejichž zvuk uprostřed lesů navodil úžasnou atmosféru.

Poté již proběhnul samotný křest publikace vodou z pramene Odry a po něm následovalo opět hudební vystoupení.

Následně se účastníci přesunuli k javoru klenu, zasazenému u pramene při této příležitosti. Strom zalili taktéž vodou z Odry a vyjádřili přání ať „i v budoucnu řeka pramení u starobylého mohutného javoru“, jak o tomto místě psal v roce 1715 K. F. Schertz.

Všichni účastníci pak popřáli tomuto významnému místu péči, jakou si zaslouží a Odře poděkovali za to, že je její tok nejen fyzicky, ale i lidsky spojuje.

Závěrem trubači zatroubili slavnostní Halali a závěrečné Finále.

Účastníci byli posléze pozváni k drobnému občerstvení a mohli si kromě knihy zakoupit i upomínkové předměty s tématikou pramene – dřevěnou pohlednici a pamětní medaili, jejichž výrobu zajistilo město Odry.

Lidé se rozešli domů a pramen, kde Odra, jako nepatrná vlásečnice v lesnatém Libavsku, počíná svou dlouhou cestu, osaměl.

Křest knihy slovy provázel Ing. Jan Jeniš.

Vystoupení žáků ZUŠ z Oder bylo pro všechny zážitkem.

Kmotři knihy – zleva Ing. Radim Jarošek, Mgr. Jiří Glonek, Ing. Pavel Matůšů, Paweł Macha, Ing. Libor Helis, pplk. Mgr. Josef Dřímal, Ing. Roman Fojtík, Ing. Miloslav Svozil a trubači Vojenských lesů a statků.

Starosta Oder Ing. Libor Helis křtí knihu vodou z pramene Odry.

Nově vysazený javor klen u pramene.

Malou slavnost uzavřelo vystoupení trubačů Vojenských lesů a statků.

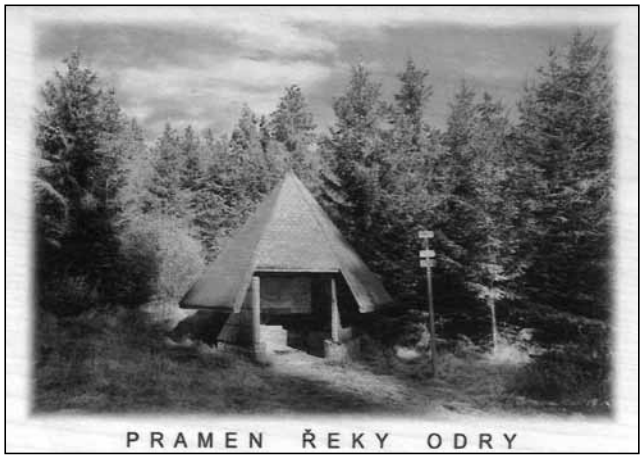

Dřevěná pohlednice.

Pamětní medaile o průměru 48 mm z lesklé mosazi a vyrobila ji firma HALEN s. r. o. ze Zlatých Hor. Autorem kresby altánu nad pramenem je Ing. Petr Lelek.

PS: Slavnost měla zanedlouho své pokračování, neboť ve středu 18. května 2016 instaloval pan Petr Kučerka st. do altánu nad pramenem Odry své dřevořezy – ke zmíněnému 300. výročí, tři znaky českých a německých turistických spolků a logo Vojenských lesů a statků.

Některé řezby Petra Kučerky st. umístěné v altánu nad pramenem (Foto Alena Buczková).

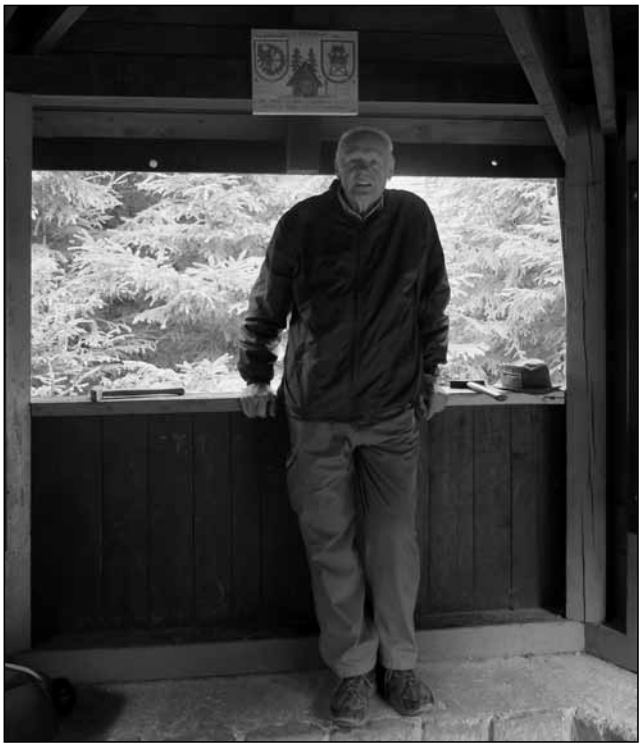

Petr Kučerka st. (Foto Alena Buczková).

Jistebnická vrbová alej

Radim Jarošek (text a foto)

Stručně řečeno: Kdo nešel alejí vrb po rybniční hrázi mezi Jistebníkem a Košatkou, tomu chybí k poznání Poodří důležitý kamínek. Schválně píšu „nešel“, protože alejí vede, jako na jedné z mála rybničních hrází, silnice; ale je zcela něco jiného tudy projet za pár desítek vteřin v autě nebo o chvíli déle na kole a vnímat ji neuspěchanou chůzí.

Jako každá alej starých stromů je působivá, má svůj rytmus stínů a světel, háv vrb se mění během ročních období. Alej místy vytváří až tunel rozehraný na jaře ve světlých zeleních, které s přibývajícími měsíci matní, podzim pak přinese lomené barvy a zima ji přetváří do podoby čínského tušového obrazu.

Z obou stran se nás téměř dotýkají lesklé hladiny rybníků Bezruč a Křivý, v nichž se odráží nebe. Vítr, který nabírá na rozlehlém Bezruči sílu, nachýlil většinu stromů. Ale netřeba silného větru, i malý vánek rozhýbá táhlé křivky předlouhých větví, které se jako vodopád snášejí až k rybniční hládi. Jejich pohyb je téměř neustálý, někdy jemně třepotavý, někdy bičující vše kolem. Závoje větví skýtají úkryty v příbřeží, odkud tu a tam vyplouvají lysky a kachny, vyrušené naším příchodem.

Klenba, která se spíná nad námi, je už většinou děravá, alej již není úplná, neboť před časem byla část křehkých vrb z bezpečnostních důvodů razantně ořezána. Přesněji řečeno uřezána, neboť byly zkráceny celé kmeny. Zásah, který by byl pro mnohé stromy smrtící – vždyť ve stáří kolem 50 let jsou už vrby v pokročilejším věku, jsou napadány hnilobami a pozvolna odcházejí – většina vrb přečkala a torza kmenů začala postupně vyhánět nové mladé větvemi. Vůle k životu…

A tak se na chvíli zastavme a užívejme si průhledy skrz kaskády dlouhých větví, které se jemně dotýkají vlnek, světelná prasátka běhající po listoví, sledujme odrazy mraků na hladině, měnlivé stříbření vody; zaposlouchejme se do ptačího křiku, kapřího šplouchnutí i šelestu rákosí a pleskání vlnek o hráz; dotkněme se vrásčité kůry vrb i sametově chladných plodnic ohňovců nebo drsné chmelové liány.

Odlišné pocity přináší procházka v různou denní či noční dobu, za večerního či ranního slunce, za mlhy, i kalné dny mají svou poezii.

Tak nespěchejme…

Bizarní tvary starých tzv. smutečních vrb – jde o druh vrba náhrobní (Salix sepulcralis).

Svěží klenba vrbového větvoví zve k projížďkám.

K příspěvku „Geologické poměry okolí kopce Cihelňák u Kunína“

Foto č. 1, 2, 3, 5, 6 Daniel Kletenský, foto č. 4 Bronislav Novosad

Foto č. 1 – Hradišťský pískovec.
Velikost vzorku 9 x 8,5 x 8 cm.

Foto č. 2 – Pikrit s kalcitovými mandličkami.
Velikost vzorku 6,5 x 5,5 x 3,5 cm.

Foto č. 3 – Slepenec. Velikost vzorku 11 x 9 x 7 cm.

Foto č. 4 – Fosilie mlže. Velikost mlže 14,3 x 3,4 cm.

Foto č. 5 – Fosilie ve vápnitém pískovci. Délka fosilie – 1 cm.

Foto č. 6 – Ichnofosilie. Velikost vzorku 10 x 8,5 x 6 cm.

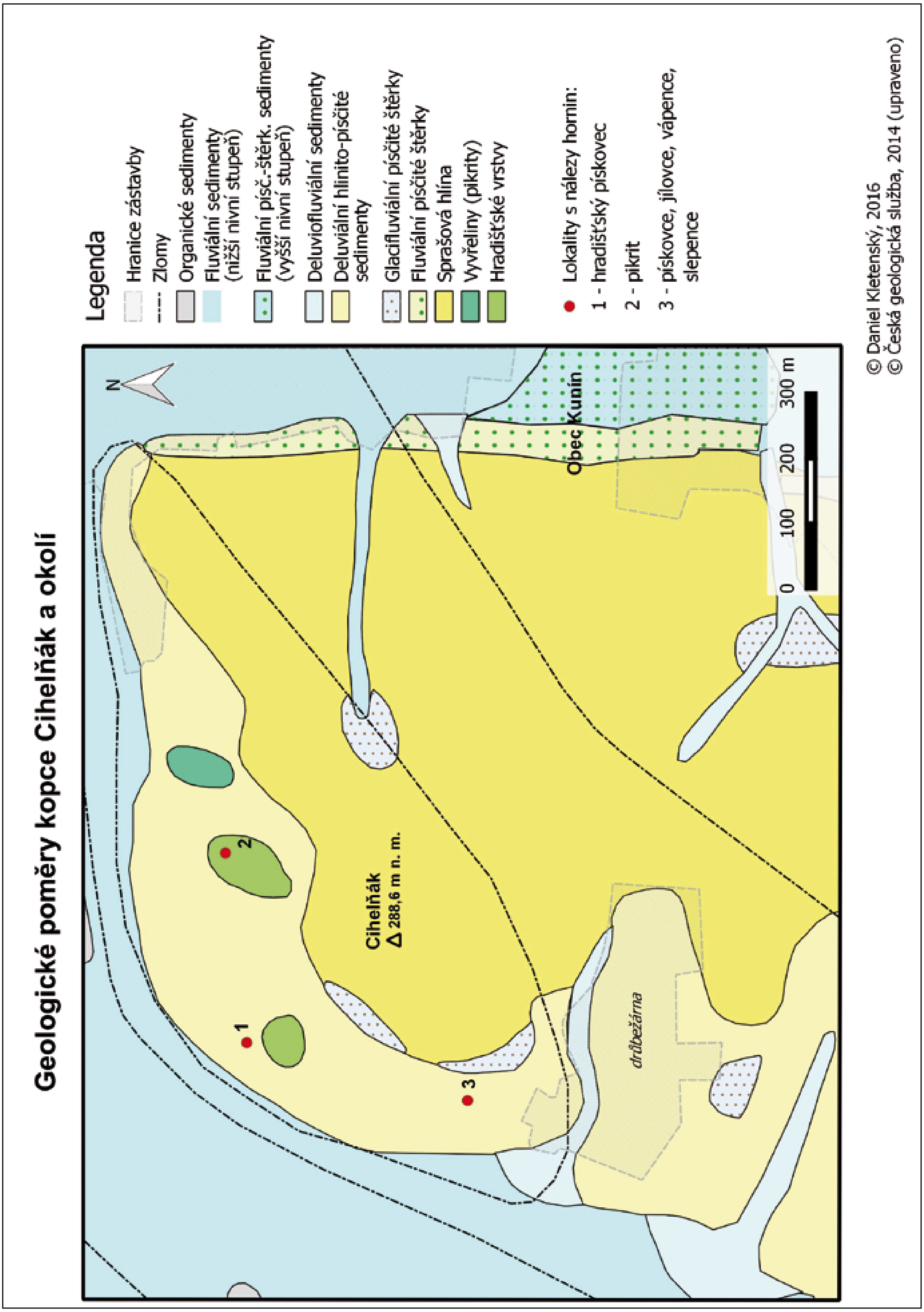
Geologické poměry kopce Cihelňák a okolí
Legenda
Hranice zástavby
Zlomy
Organické sedimenty
Fluviální sedimenty (nižší nivní stupeň)
Fluviální písč.-štěrk. sedimenty (vyšší nivní stupeň)
Deluviofluviální sedimenty
Deluviální hlinito-písčité sedimenty
Glacifluviální písčité štěrky
Fluviální písčité štěrky
Sprašová hlína
Vyvřeliny (pikrity)
Hradišťské vrstvy
Lokality s nálezy hornin:
1 - hradišťský pískovec
2 - pikrit
3 - pískovce, jílovce, vápence, slepence
N
Obec Kunín
Cihelňák
Δ 288,6 m n. m.
drůbežárna
1
2
3
0 100 200 300 m
© Daniel Kletenský, 2016
© Česká geologická služba, 2014 (upraveno)

K příspěvku „Vegetace přírodní rezervace Přemyšov po dvaceti letech“

Foto Věra Koutecká

Kapradiník bažinný (Thelypteris palustris) roste v podmáčené olšině v jižní části rezervace.

Ostřice vyvýšená (Carex elata) tvoří nápadné stoličkovité trsy.

K nejcennějším druhům rezervace náleží dekorativní žebratka bahenní (Hottonia palustris).

Blatouch bahenní (Caltha palustris) rozkvétá v nejmokřejších místech již koncem března.

Jezírko u silnice s leknínem bílým (Nymphaea alba) a kotvicí plovoucí (Trapa natans).

K příspěvku „Revitalizace Sedlnice“

Foto Radim Jarošek

Nově vyhloubené, zvlněné řečiště Sedlnice (duben 2016).

Jedna z několika tůní na místě dřívějšího koryta.

K příspěvku „Velká Střelná“

Foto J. Andres ml.

Podobizna Abrahama ze Střelné je součástí galerie hradiských opatů-premonstrátů, umístěné ve Francouzském sále proboštství na Svatém Kopečku u Olomouce. Olej na plátně 230 × 125 cm, 18. století, autor neznámý. Je zobrazen v interiéru, v opatském rouchu, v levé ruce drží otevřenou knihu (patrně regule řádu), pravou má nad stolem, na kterém leží biret a zvonek, o stůl je opřena opatská berla. Průhled do krajiny s kostelem ve Střelné, před kterým klečí poustevník Abraham ze Střelné, příp. Údolí Prémontré se zakladatelem řádu sv. Norbertem z Xanten. Dole nápis: Abrahamvs de Strzelna VII. Abb. Gradicen. Eremicvltor per 26 Annos electvs ô 1229 Resignavit et ad Eremvn Reversvs 1232 inqua eodem Anno piè obÿt. (Abraham ze Střelné, sedmý opat hradiský, byl zvolen roku 1229 po 26 letech poustevničení (ve Střelné), na úřad opata rezignoval, vrátil se do samoty roku 1232 a ve stejném roce zbožně zemřel.)
Za možnost publikování děkuje autorka P. Bernardu P. Slabochovi OPraem.

NET4GAS

Blíž přírodě

Rozvíjíme společensky odpovědnou politiku ochrany přírody s ohledem na současné a budoucí generace.

- Jsme jedním z největších firemních dárců v oblasti ochrany přírody v České republice.
- Podílíme se na zpřístupnění přírodně cenných lokalit po celé České republice.
- Pomáháme budovat naučné stezky, vyhlídky, pozorovatelny, posezení nebo interaktivní a hrací prvky v přírodě.
- Přispíváme k obnově původních ekosystémů a ochraně ohrožených rostlin a živočichů.
- Podporujeme environmentální výchovu a informovanost o ochraně přírody.
- Jsme generálním partnerem Českého svazu ochránců přírody a pomáháme projektům, pro které motto Blíž přírodě je významnou součástí trvale udržitelného rozvoje.

Pojďte s námi do přírody na www.blizprirode.cz

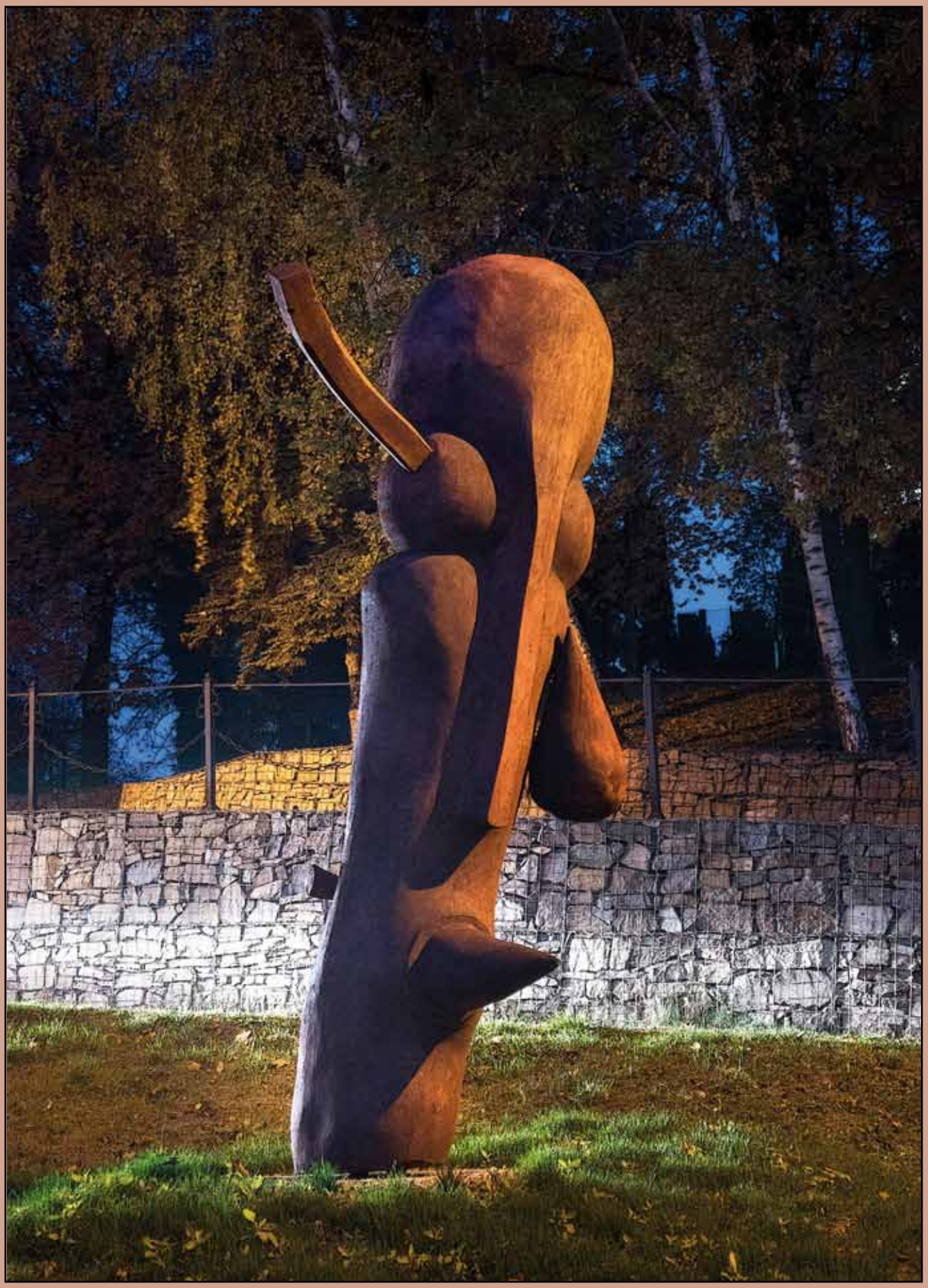

Galerijní ulice v Jistebníku – dílo „Břevno v oku Tvém“ od ak. sochaře Borise Jirků před vstupem do Galerie u foťáka (Foto Jan Lipina).